

Н. С. Старжинская
Д. М. Дубініна

РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ

ДАШКОЛЬНІКАЎ

АД **4** ДА **7** ГАДОЎ

Вучэбна-метадычны дапаможнік
для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі
з рускай мовай навучання

*Рэкамендавана
Навукова-метадычнай установай
«Нацыянальны інстытут адукацыі»
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

МІНСК
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТЫТУТ АДУКАЦЫІ
2016

УДК 373.2.016:811.161.3
ББК 74.102
С77

Р э ц е н з е н т ы:

кафедра педагогікі ўстановы адукацыі «Мазырскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна» (дацэнт кафедры кандыдат педагогічных навук *Т. У. Паліева*);

галоўны спецыяліст аддзела дашкольнай, агульнай сярэдняй і спецыяльнай адукацыі ўпраўлення адукацыі, спорту і турызму адміністрацыі Заводскага раёна г. Мінска *Н. В. Пралыгіна*

Старжынская, Н. С.

С77 Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 7 гадоў : вучэб.-метадыч. дапам. для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з рус. мовай навучання / Н. С. Старжынская, Д. М. Дубініна. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2016. — 184 с.

ISBN 978-985-559-715-6.

У вучэбна-метадычным дапаможніку раскрываецца метадыка навучання дзяцей дашкольнага ўзросту беларускай мове і навыкам маўленчых зносін ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму. Змест вучэбна-метадычнага дапаможніка адпавядае задачам вучэбнай праграмы дашкольнай адукацыі дзяцей ад 4 да 7 гадоў (адукацыйная вобласць «Развіццё маўлення і культура маўленчых зносін»).

Адрасуецца педагогічным работнікам устаноў дашкольнай адукацыі, бацькам.

УДК 373.2.016:811.161.3
ББК 74.102

ISBN 978-985-559-715-6

© Старжынская Н. С., Дубініна Д. М., 2016
© Афармленне. НМУ «Нацыянальны інстытут адукацыі», 2016

УВОДЗІНЫ

У сувязі са зменаў адукацыйнай парадыгмы з «ведавай» на гуманістычную, у якой сцвярджаецца погляд на чалавека як на галоўную культурную каштоўнасць, дзеля якой ажыццяўляецца развіццё грамадства, змест адукацыі будзе на культуралагічным і звязаным з ім асобасна арыентаваным падыходах.

Культуралагічны падыход азначае аналіз любой сферы сацыяльнага і псіхалагічнага жыцця скрозь прызму культуралагічных паняццяў: культура, культурныя ўзоры, нормы і каштоўнасці, уклад і вобраз жыцця, культурная дзейнасць і інтарэсы, творчасць і г. д. У асобасна арыентаванай парадыгме адукацыі асяроддзем развіцця і выхавання дзіцяці выступае культура.

Найважнейшым сродкам развіцця асобы дзіцяці з'яўляецца родная мова, якая, паводле слоў народнага паэта Беларусі і педагога Якуба Коласа, з'яўляецца першай крыніцай, «праз якую мы пазнаём жыццё і навакольны свет», «праз родную мову льецца шырокая магутная плынь, людкуючы розум і пачуцці дзяцей» [6, с. 319].

З аднаго боку, мова выступае як складальнік культуры, пад якой разумеюцца вынікі дзейнасці людзей, іх светапогляд, традыцыі, нормы жыццядзейнасці і сацыяльнага існавання, формы зносінаў, паводзін і г. д.

З другога боку, мова з'яўляецца формай існавання духоўнай культуры народа (фальклору, літаратуры, рэлігіі, філасофіі і г. д.). Можна сцвярджаць, што мова — гэта базісны элемент культуры чалавека. Паўнацэннае вывучэнне мовы — гэта перш за ўсё далучэнне да духоўных каштоўнасцей сваёй нацыі.

Авалоданне рускамоўнымі дзецьмі беларускай мовай складае адзін з асноўных элементаў фарміравання асобы дзіцяці, засваення ім пачаткаў нацыянальнай культуры.

Зразумела, развіццё беларускага маўлення дзяцей ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання носіць практычны характар. Але навучанне беларускай мове павінна быць арыентавана не толькі на фарміраванне ў дзяцей уменняў разумець беларускую мову, узнёўляць пачутае і размаўляць на роднай мове (тым больш што ў дзяцей амаль адсутнічае беларускамоўнае асяроддзе, дзе яны маглі б рэалізаваць гэтыя свае ўменні). Важнае значэнне надаецца далучэнню выхаванцаў да роднага слова шляхам увядзення ў нацыянальна-культурны фон беларускай мовы. Сутнасць культуралагічнага падыходу заключаецца ў тым, што навучанне роднай мове ажыццяўляецца ў кантэксце фарміравання нацыянальнай культуры, што забяспечвае, з аднаго боку, «уваходжанне» ў нацыянальную і сусветную культуру ў працэсе авалодання маўленнем на беларускай мове, а з другога — авалоданне беларускай мовай на аснове спасціжэння нацыянальнай культуры (па формуле: «культура праз мову і мова праз культуру»). Далучэнне дзяцей да каштоўнасцей нацыянальнай культуры прадугледжвае ўключэнне ў змест адукацыі культуразнаўчых, перш за ўсё мастацкіх, тэкстаў, што адлюстроўваюць ментальны вопыт, культурныя асаблівасці беларускага народа: народныя казкі, легенды, паданні.

Фарміраванню ў дзяцей каштоўнаснага стаўлення да нацыянальнай мовы садзейнічае ўключэнне ў змест адукацыі выказванняў, вершаў пра Беларусь і беларускую мову, што выхоўваюць пачуццё гонару за іх, напрыклад: «Змалку звалі цябе / Мы сваёю радзімай, / Беларусь, Беларусь, / Як ты сэрцу любімая» (П. Броўка) [1, с. 110].

Нацыянальная культура засвойваецца і пры азнаямленні са словамі і выразамі, якія абазначаюць рэаліі духоўнай і матэрыяльнай культуры беларусаў: назвы народных звычаяў,

свят (*Каляды, Саракі, Гуканне вясны*), пабудоў (*буслянка, дрывотня*), традыцыйнага адзення (*андарак, камізэлька*), страў (*дранікі, зацірка*), прадметаў народнага мастацтва і побыту (*ручнік, спарыш*), так званымі гаваркімі словамі тыпу *цягнік, ручнік, кухар* і інш. Акрамя таго, культуразнаўчая інфармацыя праяўляецца ў фразеалагізмах, устойлівых параўнаннях (*валасы, як лён; вочкі, нібы пралескі*), сімвалах нацыянальнай культуры (*валошка, вярба, бусел*) і інш. Падобныя словы і выразы сустракаюцца ў беларускіх народных казках, паэзіі, песнях, народных гульнях, прыказках і прымаўках і да т. п.

Фарміраванню ў дзяцей уяўленняў пра самабытнасць і ўнікальнасць беларускай мовы і культуры садзейнічае навучанне нацыянальнай мове ў дыялогу культур, шляхам яе параўнання з рускай мовай. Аб'ектамі параўнання выступаюць лексічныя адзінкі беларускай і рускай моў: іх вымаўленне, значэнне (па-беларуску — *краніва́, сустрэ́ча, абута́к*, а па-руску — *крані́ва, встреча, обувь* — вельмі падобна; па-беларуску — *дыва́н*, а па-руску — *ковер*, па-беларуску — *кана́па*, а па-руску — *дива́н* — падобныя словы маюць рознае значэнне і г. д.).

Важна праводзіць параўнанне сюжэтаў і выразных сродкаў беларускіх і рускіх фальклорных твораў, у мове якіх з найбольшай сілай праяўляецца тое, што ўласціва кожнаму народу. Так, пры азнаямленні выхаванцаў з беларускім фальклорам іх увага накіроўваецца на падабенства сюжэтаў і вобразаў (казкі «*Зайкава хатка*» і «*Заячья избушка*», «*Казаманюка*» і «*Коза-дереза*» і інш.). Гэта значна паглыбляе мастацкае ўспрыманне зместу казкі дзецьмі, дазваляе засвоіць яскравыя выразы (рус.: *у зайки избушка ледяная, а у лисы — лубяная*, бел.: *у зайца хатка з сняжку-труску, а ў лісы — з пяску-труску*). Параўнанне падобных слоў і выказаў садзейнічае, па-першае, асэнсаванню дзецьмі агульнага і рознага ў нацыянальных традыцыях, выхаванню павагі да культурных асаблівасцей абодвух народаў, а па-другое, папярэджванню

і пераадоленню памылак моўнай інтэрферэнцыі (змешвання дзвюх моў). Выкарыстанне блізкароднаснай мовы паказвае агульнасць карціны свету, што адлюстроўваецца дзвюма мовамі.

Такім чынам, рэалізуецца абвешчаны ў вучэбнай праграме дашкольнай адукацыі прынцып культураадпаведнасці — ажыццяўленне нацыянальна-культурнай сацыялізацыі дзіцяці, фарміраванне яго нацыянальнай самасвядомасці.

Развіццё беларускага маўлення дзяцей ажыццяўляецца паэтапна, пачынаючы з паступовага ўвядзення беларускай мовы ў розныя віды дзейнасці дзяцей ранняга ўзросту. У іх развіваюцца першапачатковыя навыкі разумення мовы, уменні ўзнаўляць асобныя словы, кароткія забаўлянкі, песенькі і да т. п. У нерэгламентаванай дзейнасці (праслухоўванне і абмеркаванне мастацкіх твораў, удзел у беларускіх народных гульнях і да т. п.) адбываецца неўсвядомленае засваенне беларускай мовы.

Пачынаючы з сярэдняй групы, у адукацыйны працэс уключаюцца заняткі па развіцці маўлення і культуры маўленчых зносін. Дзеці сярэдняга і старшага дашкольнага ўзросту авалодваюць рэпрадуктыўным беларускім маўленнем (пераказ, завучванне і ўзнаўленне кароткіх паэтычных твораў). Ажыццяўляецца навучанне і элементарным навыкам прадуктыўнага маўлення: расказванню па малюнку, працачку або прадмет, з асабістага вопыту. Навучанне ажыццяўляецца на фоне далейшага развіцця і ўдасканалення маўленчых навыкаў, набытых раней. Выхавальнік павінен строга прытрымлівацца рускай або беларускай мовы на пэўных занятках, у гульнях або ў пэўныя дні. Такім чынам фарміруецца дыферэнцыраваная маўленчая ўстаноўка на выкарыстанне беларускай або рускай мовы ў адпаведных сітуацыях, што ў далейшым дапаможа дзецям пазбегнуць змешвання дзвюх моў у маўленчай практыцы. Выхавальнік імкнецца забяспечыць дзецям радасць, задавальненне пры авалоданні беларускай мовай і захаваць станоўчую матыва-

цыю яе засваення. Асобасна арыентаваны падыход праяўляецца ў тым, што беларуская мова як родная мова для дзіцяці ўводзіцца як натуральны спосаб самавыражэння. Для гэтага педагог наладжвае асобасна значныя і эмацыянальна ярскія зносіны на нацыянальнай мове.

Для станоўчай арганізацыі маўленчых зносін на беларускай мове ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання распрацаваны вучэбна-метадычны комплекс «Я мову родную люблю». Ён накіраваны на развіццё навыкаў беларускага маўлення і маўленчых зносін у выхаванцаў сярэдняй і старшай груп установы дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання.

Актуальнасць вучэбна-метадычнага комплексу «Я мову родную люблю» ў тым, што ён выводзіць педагогічнага работніка на новы ўзровень яго дзейнасці, спрыяе павышэнню якасці дашкольнай адукацыі.

У склад вучэбна-метадычнага комплексу «Я мову родную люблю» ўваходзяць:

- вучэбна-метадычны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 7 гадоў», які ўключае прыкладныя канспекты заняткаў па развіцці маўлення і маўленчых зносін у сярэдняй і старшай групх установы дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання;

- вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 5 гадоў», які ўяўляе сабой наглядны матэрыял для работы з дзецьмі сярэдняй групы;

- вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 5 да 7 гадоў», які ўяўляе сабой рабочы сшытак для работы з дзецьмі старшай групы на занятках;

- вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення і маўленчых зносін дзяцей дашкольнага ўзросту ад 6 да 7 гадоў», які ўяўляе сабой рабочы сшытак і прызначаны для работы з дзецьмі старшага дашкольнага ўзросту ў нерэгламентаванай дзейнасці.

Змест вучэбна-метадычнага комплексу «Я мову родную люблю» забяспечвае работу выхавальніка дашкольнай адукацыі па такіх адукацыйных напрамках, як сацыялізацыя, звязнае беларускае маўленне і беларускамоўныя зносіны ў сярэдняй і старшай групх у адпаведнасці з вучэбнай праграмай дашкольнай адукацыі.

У вучэбна-метадычным дапаможніку «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 7 гадоў» змешчаны прыкладныя заняткі, якія плануюцца і мэтанакіравана арганізуюцца выхавальнікам установы дашкольнай адукацыі з мэтай вырашэння пэўных задач маўленчага развіцця дзіцяці ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання. Колькасць спецыяльных заняткаў вар’іруецца з разліку правядзення чатырох заняткаў у месяц (акрамя канікул) на ўвесь год. Заняткі будуцца па тэматычным прыцыпе. Тэмы адукацыйных сітуацый накіраваны на фарміраванне ў дзяцей сярэдняга і старшага дашкольнага ўзросту ўменняў і навыкаў вуснага маўлення на беларускай мове, сацыялізацыю дзіцяці, засваенне ім норм паводзін. У выхаванцаў фарміруюцца камунікатыўная кампетэнтнасць, сацыяльнае мысленне, элементы творчасці ў зносінах.

На занятках вылучаюцца задачы развіцця маўлення і маўленчых зносін, для вырашэння якіх падабраны канкрэтны моўны і наглядны матэрыял, гульнявыя заданні, праблемныя сітуацыі.

У вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 5 гадоў» уваходзіць наглядны матэрыял, распрацаваны для правядзення заняткаў, якія прапануюцца ў вучэбна-метадычным дапаможніку. Ілюстрацыі, выкананыя ў прывабнай для дзяцей ад 4 да 5 гадоў форме, тлумачаць і дапамагаюць раскрыць змест матэрыялу, які вывучаецца ў працэсе заняткаў.

У вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 5 да 7 гадоў» уваходзіць наглядны матэрыял, які суправаджаецца цікавымі заданнямі і прак-

тыкаваннямі, што выконваюцца дзецьмі старшай групы на занятках па развіцці маўлення і маўленчых зносін. Гэты дапаможнік можна таксама выкарыстоўваць для маўленчага развіцця дзяцей старшага дашкольнага ўзросту ў час нерэгламентаванай дзейнасці ва ўстанове дашкольнай адукацыі, дома, што будзе спрыяць развіццю навыкаў самастойнага паўтарэння маўленчага матэрыялу выхаванцамі. Ілюстрацыі ў вучэбным наглядным дапаможніку падыходзяць да разнастайных тэм заняткаў.

Для дзяцей ад 6 да 7 гадоў распрацаваны вучэбны наглядны дапаможнік «Развіццё беларускага маўлення і маўленчых зносін дзяцей дашкольнага ўзросту ад 6 да 7 гадоў», які можа ўжывацца для выканання імі асобных творчых заданняў у працэсе нерэгламентаванай дзейнасці. У вучэбным наглядным дапаможніку прадстаўлены ў каляровым выглядзе малюнкi, схемы, розныя графічныя заданні, праблемныя сітуацыі, у выніку вырашэння якіх выхаванцы замацоўваюць уяўленні, атрыманыя на занятках. Змест і ілюстрацыйны матэрыял вучэбнага нагляднага дапаможніка «Развіццё беларускага маўлення і маўленчых зносін дзяцей дашкольнага ўзросту ад 6 да 7 гадоў» адпавядае зместу заняткаў у старшай групе ўстановы дашкольнай адукацыі.

У працэсе арганізацыі работы з вучэбнымі нагляднымі дапаможнікамі даросламу належыць вядучая роля. Педагагічныя работнікі або бацькі прапануюць выхаванцам выканаць разнастайныя заданні на нагляднай ці слоўнай аснове. Яны тлумачаць дзіцяці заданне, размаўляюць з ім, арганізуюць самастойнае выкананне практыкаванняў дзіцем. Зносіны дарослага і дзіцяці адбываюцца ў дыялагічнай форме. Выхаванцам вельмі важна бачыць у дарослым партнёра па сумеснай дзейнасці.

Слоўны і наглядны матэрыял, змешчаны ў вучэбна-метадычным комплексе «Я мову родную люблю», мае на мэце дапамагчы педагагічным работнікам у арганізацыі адукацыйнага працэсу па развіцці беларускага маўлення і маўленчых

зносін, яго планаванні і правядзенні ў цікавай для дзяцей форме, спрыяе выхаду дзяцей дашкольнага ўзросту на індывідуальную і калектыўную маўленчую дзейнасць.

Матэрыялы вучэбна-метадычнага комплексу адрасаваны педагогічным работнікам устаноў дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання, бацькам, якія зацікаўлены ў навучанні дзяцей беларускай мове.

У прыкладных занятках па развіцці маўлення і маўленчых зносін прыняты ўмоўныя абазначэнні:

— арганізацыя маўленчай актыўнасці дзяцей у спалучэнні з рухальнай дзейнасцю;

— работа з вучэбным наглядным дапаможнікам «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 5 гадоў»;

— работа з вучэбным наглядным дапаможнікам «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 5 да 7 гадоў» (заданні для дзяцей ад 5 да 7 гадоў);

— работа з вучэбным наглядным дапаможнікам «Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 5 да 7 гадоў» (заданні для дзяцей ад 6 да 7 гадоў).

МЕТОДЫКА НАВУЧАННЯ ДЗЯЦЕЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І НАВЫКАМ МАЎЛЕНЧЫХ ЗНОСІН ВА ЎСТАНОВЕ ДАШКОЛЬнай АДУКАЦЫі З РУСКАй МОВАй НАВУЧАННЯ І ВЫХАВАННЯ

СПЕЦЫФІКА НАВУЧАННЯ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬнага ўзросту БЕЛАРУСКАй МОВЕ ЯК РОДНАй

Псіхалагічна правільным шляхам навучання дзяцей да-школьнага ўзросту беларускай мове, развіцця ў іх белару-скага маўлення з'яўляецца той, які спалучае, з аднаго боку, неўсвядомленае засваенне беларускай мовы ў штодзённых зносінах (праслухоўванне і абмеркаванне мастацкіх твораў, удзел у беларускіх народных гульнях і да т. п.) і з другога — спецыяльна арганізаванае навучанне (заняткі па развіцці беларускага маўлення і маўленчых зносінаў).

Навучанне дзяцей беларускай мове дае станоўчыя вынікі пры строгім захаванні ў зносінах з дзіцем прынцыпу «адна асоба ў адной сітуацыі зносінаў — адна мова». Гэта значыць, што адзін і той жа выхавальнік можа выкарыстоўваць у зносінах з дзіцем і рускую, і беларускую мовы, але строга прытрымлівацца адной з іх на пэўных занятках, у гульнях і да т. п. або ў пэўныя дні. Такім чынам у дзяцей фарміруецца дыферэнцыраваная маўленчая ўстаноўка на выкарыстанне беларускай або рускай мовы ў адпаведных сітуацыях. Маўленчая ўстаноўка дапамагае пазбегнуць змешвання дзвюх моў у маўленчай практыцы, выступае перадумовай прадухілення і выкаранення памылак інтэрферэнцыі.

Далучаць выхаванцаў да роднага слова шляхам акульту-рацыі — увядзення ў нацыяльна-культурны фон беларускай мовы — неабходна як мага раней, з моманту наведвання дзіцем установы дашкольнай адукацыі. У гэтым выпадку

маўленчыя механізмы, што фарміруюцца ў дзіцяці, «працуюць» не толькі на рускую, але і на беларускую мову і забяспечваюць нацыянальнае бачанне навакольнай рэчаіснасці. Ранняе ўвядзенне беларускай мовы, засваенне якой ідзе не апасродкавана, праз рускую мову, а непасрэдна, садзейнічае фарміраванню моўнамысліцельнай дзейнасці на беларускай мове.

Выхавальнік імкнецца забяспечыць дзецям радасць, задавальненне пры авалоданні беларускай мовай і захаваць станоўчую матывацыю яе засваення. Ён наладжвае асобасна значныя і эмацыянальна яскравыя зносіны на роднай мове. Асобасна арыентаваны падыход праяўляецца ў тым, што беларуская мова як другая мова для дзіцяці ўводзіцца як натуральны спосаб самавыражэння. Тады дзіця знаходзіць задавальненне ў зносінах з беларускамоўным суразмоўцам, у асобным самавызначэнні, адчуванні поспеху і прасоўванні наперад у авалоданні беларускай мовай як сродкам зносін, у апраўданым павышэнні самаацэнкі.

Паўнацэннае маўленчае развіццё дзіцяці не можа ажыццяўляцца без апоры на мастацкае слова. У сучаснай сацыялінгвістычнай сітуацыі, калі дзіця часта чуе змешаную руска-беларускую гаворку, недасканалае маўленне выхавальніка, далучыць дзяцей да жывога беларускага слова, садзейнічаць засваенню выразных сродкаў роднай мовы на ўзроўні чуцця і тым самым забяспечыць узбагачэнне духоўнага свету кожнага дзіцяці магчыма толькі праз мастацкую літаратуру.

Мастацкае слова выкарыстоўваецца перш за ўсё для фарміравання ў дзяцей ранняга і дашкольнага ўзросту здольнасці ўспрымаць беларускую мову як родную. У атмасферу жывога беларускага слова ўводзяць малыя фальклорныя і лепшыя класічныя творы. Дзеці атрымліваюць задавальненне ад чытання мастацкага твора на беларускай мове.

Беларуская мова выступае як «мова прыемнасці» (А. А. Лявонцьеў) у працэсе гульні, якая стварае асаблівую «сферу зносін» і выклікае найбольшую ўнутраную актыўнасць у

выхаванцаў [7]. Пры гэтым пэўную сферу зносін замацоўвае для кожнай з моў прынцып «адна гульня — адна мова»: на занятках па развіцці маўлення на рускай ці беларускай мове выкарыстоўваюцца розныя гульні, што стварае неабходную маўленчую ўстаноўку на выкарыстанне той або іншай мовы.

Сродкамі беларускамоўнага развіцця выхаванцаў і навучання іх беларускай мове і навыкам маўленчых зносін выступаюць: прафесійна-маўленчая гатоўнасць выхавальніка, моўнае асяроддзе ўстановы дашкольнай адукацыі, зносіны выхавальніка з дзецьмі, гульня, мастацкая літаратура, зямельны маўленчы і моўны матэрыял, навучанне ў нерэгламентаванай дзейнасці і на занятках, сумесная дзейнасць і зносіны дзяцей рознага ўзросту, вучэбныя наглядныя і вучэбна-метадычныя дапаможнікі для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі.

Методыка развіцця маўлення і маўленчых зносін выхаванцаў на другой блізкароднаснай мове ўключае агульную стратэгію развіцця беларускага маўлення дзяцей дашкольнага ўзросту і ўласна методыку развіцця маўленчых навыкаў (фанетычных, лексічных, граматычных), прадуктыўнага маўлення і фарміравання моўных ведаў і ўменняў.

Агульная стратэгія пабудовы працэсу навучання выхаванцаў беларускай мове заключаецца ў наступным. Развіццё беларускага маўлення дзяцей неабходна ажыццяўляць пэўна, пачынаючы з паступовага ўвядзення беларускай мовы ў розныя віды дзейнасці дзяцей ранняга ўзросту. Гэта робіцца з мэтай развіцця ў іх першапачатковых навыкаў разумення мовы, ўмення паўтараць за выхавальнікам і па меры магчымасці самастойна ўзнаўляць узоры беларускага маўлення (асобныя словы, кароткія забаўляўкі, песенькі, лічылкі і да т. п.), што служыць фарміраванню ў дзяцей пачуццёвай асновы руска-беларускага двухмоўя.

На наступным этапе працягваецца навучанне дзяцей малодшага і сярэдняга ўзросту рэпрадуктыўнаму беларускаму маўленню (пераказ, завучванне і ўзнаўленне кароткіх

паэтычных твораў), ажыццяўляецца навучанне прадуктыўнаму маўленню, г. зн. уменню будаваць самастойныя па змесце і форме выказванні на беларускай мове. Нарэшце, у дзяцей старшага дашкольнага ўзросту, акрамя рэпрадуктыўнага і прадуктыўнага маўлення (з элементамі творчасці), фарміруецца пачатковае асэнсаванне некаторых асаблівасцей беларускай мовы (фрыкатыўнае вымаўленне гукаў [г], [г’], заўсёды цвёрдае вымаўленне гука [р], наяўнасць спецыфічных сінтаксічных форм тыпу *хвіліны са тры, хварэць на...* і г. д.). Навучанне на кожным наступным этапе ажыццяўляецца на фоне далейшага развіцця і ўдасканалення маўленчых навыкаў дзяцей, набытых на папярэдніх этапах.

Блізкасць і частковая тоеснасць лексікі, граматыкі і фанетыкі беларускай і рускай моў, безумоўная тоеснасць структуры звязнага тэксту і сродкаў міжфразавай сувязі ў тэксце на гэтых мовах абумоўліваюць агульнасць задач развіцця маўлення дзяцей на рускай і беларускай мовах. Аднак у сітуацыі блізкароднаснага двухмоўя агульнапрынятыя задачы развіцця маўлення набываюць некаторыя спецыфічныя рысы. Гэта перш за ўсё фарміраванне ў выхаванцаў уласна нацыянальнага бачання свету.

Спецыфіка методыкі навучання выхаванцаў беларускай мове заключаецца ў абавязковым супастаўленні з’яў рускай і беларускай моў (па-беларуску — *у лісы — лісяня*, а як па-руску?), каб размежаваць іх асаблівасці ў святомасці дзіцяці. Такое супастаўленне тым больш важна, што толькі шляхам фарміравання элементарнага ўсведамлення з’яў беларускай і рускай моў і параўнання іх паміж сабой можна пазбегнуць або пераадолець інтэрферэнцыю.

Асноватворнай праблемай навучання выхаванцаў блізкароднаснай мове выступае забеспячэнне іх станоўчай матывацыі зносінаў на гэтай мове. Перадумовай узнікнення ўнутранай актыўнасці дзяцей ад 3 да 4 гадоў можа быць патрэба ў зносінах з беларускамоўным дарослым для выражэння станоўчых

эмоцый, дасягнення сумеснага з ім або беларускамоўным ра-
веснікам выніку ў практычнай або гульнявой дзейнасці.

Для дзяцей ад 4 да 5 гадоў, акрамя таго, матывуючым
фактарам маўленчай дзейнасці на беларускай мове з'яў-
ляецца патрэба ў атрыманні новай інфармацыі пазнавальнага
або асабовага характару.

Для выхаванцаў ад 5 да 7 гадоў сацыяльна матываванай
з'яўляецца маўленчая дзейнасць на беларускай мове ў якасці
ўзору для малодшых дзяцей. У гэтым узросце актывізуючую
ролю адыгрываюць і «спаборніцкія» матывы.

Методыка навучання выхаванцаў беларускай мове спа-
лучае рысы методыкі роднай мовы і другой мовы. З дапа-
могай першай уводзяцца моўныя з'явы, што супадаюць у
беларускай і рускай мовах. Гэта асабліва тычыцца развіцця
лексічнага запasu на другой мове і вымаўленчых навыкаў.
Чым больш адрозніваюцца беларуская і руская тэматычная
лексіка, фанетыка, граматыка, тым большая падстава для
выкарыстання методыкі навучання дзяцей другой мове. Але
і ў гэтым выпадку шырокае выкарыстанне такога займаль-
нага матэрыялу, як вершы, загадкі, прыказкі і прымаўкі
і да т. п., элементаў народных гульняў, гутарак па змесце
заняткаў выключна на беларускай мове набліжае прыёмы
навучання другой мове да прыёмаў навучання рускай мове.

Спецыфіка методыкі навучання блізкароднаснай мове
выцякае і з факта няпоўнага двухмоўя выхаванцаў, г. зн.
няздольнасці іх адключыцца ад першай мовы. Гэта робіць
абавязковым супастаўленне з'яў рускай і беларускай моў,
каб размежаваць іх асаблівасці ў свядомасці дзіцяці. Так,
у многіх выпадках паралельна са слоўнікавай работай ёсць
неабходнасць весці мэтанакіраваную арфаэпічную работу, каб
папярэдзіць змешванне слоў, падобных па гучанні ў рускай і
беларускай мовах. У гэтым выпадку асноўным метадычным
прыёмам выступае параўнанне вымаўлення беларускіх і
рускіх слоў (па-беларуску — *гусь, гара, голуб*, а як па-руску?).

АСАБЛІВАСЦІ СЛОЎНІКАВАЙ РАБОТЫ ПРЫ НАВУЧАННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ЯК ДРУГОЙ

Аснова слоўнікаў беларускай і рускай моў агульная, таму большая частка слоў у беларускай і рускай мовах супадае па значэнні і вымаўленні (*сад, школа, стол*) або словы адрозніваюцца ў вымаўленні асобных гукаў (*звярок, дзеці, гусь*). І толькі 10—20 % слоў у беларускай мове поўнаасцю адрозніваюцца ад слоў рускай мовы. Гэта такія словы, як *аловак, столь, працаваць, вандроўка, прыгоды, шкарпэткі, хутка* і інш. Невялікую групу слоў складаюць міжмоўныя амонімы — словы беларускай і рускай моў, якія падобна гучаць, але маюць рознае значэнне (*дыван — диван, качка — качка, нядзеля — неделя, зорка — зорька, рэч — речь*).

Асноўным крытэрыем для адбору слоў беларускай мовы як другой з’яўляецца іх ужывальнасць, практычная неабходнасць для зносін паміж дзецьмі і дарослымі, а таксама адпаведнасць нацыянальным моўным традыцыям.

У дзіцячым садзе з рускай мовай навучання і выхавання работа над рускім слоўнікам значна апярэджвае адпаведную работу над беларускім слоўнікам. Аб’ём апошняга міжволі будзе меншы ў параўнанні з рускім.

Магчымасць чалавека не толькі ўтрымліваць у памяці дзясяткі тысяч слоў, але і імгненна выклікаць патрэбнае слова для пабудовы выказвання тлумачыцца тым, што словы сістэматызуюцца, асацыіруюцца адно з адным па розных прыметах і напрамках, перш за ўсё па тэматыцы выказвання (*надвор’е, адзенне, святы* і да т. п.). Значыць, для ўзбагачэння слоўніка дзяцей трэба даваць ім сістэматызаваныя групы слоў, што максімальна аблягчае дзецям пошук патрэбнага слова для выказвання сваёй думкі ў працэсе маўленчай дзейнасці.

Паколькі слоўніковая работа вядзецца перш за ўсё на аснове азнаямлення з наваколлем, словы натуральна аб’ядноўваюцца паміж сабой па прынцыпе сэнсавай блізкасці, напры-

клад назвы жывёл, іх дзеянні, звычкі, знешні выгляд і г. д. У далейшым актывізацыя слоўніка павінна ажыццяўляцца па розных напрамках, што дазволіць дзецям міжвольна ўстанаўліваць новыя сувязі паміж словамі, істотныя для іх практычнага выкарыстання: па гукавым вобліку, па граматычных прыметах і г. д.

Тэмы заняткаў могуць быць наступныя: «Гульні і цацкі», «Сям'я», «Знешні выгляд чалавека», «У пакоі», «Свойскія жывёлы», «Дзікія жывёлы», «Адзенне і абутак», «Абазначэнне часу», «Лічэнне» і інш. Пры гэтым неабходна ўлічваць рознасць і падабенства рускіх і беларускіх слоў унутры семантычнай групы. Калі параўнаць, напрыклад, групы слоў, што аб'ядноўваюцца тэмамі «Дзікія жывёлы», «Адзенне і абутак», то відавочна: у першай групе колькасць беларускіх слоў, непадобных на словы рускай мовы, значна меншая, чым у другой. На занятках па беларускай мове семантычныя групы, падобныя на першую, трэба даваць дзецям раней.

Пры навучанні выхаванцаў другой мове на адных занятках можа быць уведзена ад 3 да 8—10 новых слоў (Ф. А. Сахін, А. І. Негнявіцкая) [8]. Колькасць засвоеных слоў залежыць ад метаду арганізацыі запамінання слоў, ад таго, наколькі новыя словы могуць быць аб'яднаны ў адну сэнсавую групу. Чым больш развітае беларускае маўленне выхаванцаў, тым лягчэй засвойваецца слоўнік. Па меры развіцця маўленчых зносін на беларускай мове ў дзіцяці ўзнікае патрэба ў новых беларускіх словах, якія лёгка і натуральна ўваходзяць у маўленне і трывала запамінаюцца.

Развіццё беларускага слоўніка рускамоўных дзяцей абапіраецца на агульнапрынятыя (паказ і называнне, неаднаразовае паўтарэнне, тлумачэнне і інш.) і спецыфічныя метадычныя прыёмы, пры якіх улічваецца, з аднаго боку, тое, што дзеці разумеюць беларускае маўленне, а з другога — што ўвядзенне новага слова не заўсёды азначае азнаямленне з новым паняццем (яно можа быць вядома дзецям на рускай

мове). Асаблівасць методыкі слоўнікавай работы ў тым, што яна звязана з фарміраваннем у дзяцей асноў нацыянальнага светапогляду.

У адпаведнасці з патрабаваннямі методыкі развіцця слоўніка другой мовы сістэма слоўнікавых гульняў пабудавана па тэматычным прынцыпе. Для кожнай тэмы («Сям'я», «Знешні выгляд чалавека», «У пакоі», «Дзіцячы сад», «Свойскія жывёлы», «Дзікія жывёлы», «Адзенне і абутак», «Посуд» і г. д.) распрацаваны гульні і практыкаванні.

Гульні і практыкаванні накіраваны, па-першае, на прабуджэнне цікавасці дзяцей да вывучэння дадзенай групы слоў і іх увядзенне, па-другое — на тлумачэнне (семантызацыю) асобных слоў (якія адрозніваюцца ад слоў на рускай мове) і, нарэшце, на замацаванне і актывізацыю слоў у пэўнай паслядоўнасці: пасіўнае распазнаванне слова, актыўнае распазнаванне, узнаўленне слова з нагляднай падказкай, узнаўленне без нагляднай падказкі, самастойнае называнне слова спачатку з выбарам, а затым без выбару.

Пры ўвядзенні тэматычнай групы слоў важна ствараць праблемныя сітуацыі, якія выклікаюць у дзяцей усвядомленае жаданне даведацца, як гэта называецца па-беларуску. Напрыклад, у цацачным магазіне працуе лялька Паўлінка, якая прадае цацкі толькі таму, хто правільна назаве іх па-беларуску.

Пры ўвядзенні новага беларускага слова неабходна пазбягаць перакладу з рускай мовы, а называць прадмет, дзеянне і г. д. адразу па-беларуску. Гэта садзейнічае развіццю моўна-мысліцельнай дзейнасці на беларускай мове.

Так, калі новае беларускае слова адрозніваецца ад адпаведнага рускага, зусім няма неабходнасці іх параўноўваць. Але калі пры паказе нагляднасці (малюнка, цацкі, прадмета, дзеяння) хто-небудзь з дзяцей, апырэджаваючы выхавальніка, заяўляе, напрыклад: «А я знаю, это белочка», выхавальнік падкрэслівае: «Ты назваў звярка па-руску. А па-беларуску трэба гаварыць *вавёрка*. Гэта вавёрка».

Нарэшце, калі словы рускай і беларускай моў супадаюць, выхавальнік гаворыць: «І ў рускай, і ў беларускай мовах гэта цацка называецца і вымаўляецца аднолькава — *кубік*».

Улічваючы блізкасць рускай і беларускай моў, абапіраючыся на пэўны слоўнікавы запас выхаванцаў, новыя словы ўводзяцца і з дапамогай тлумачэння, без паказу адпаведнага прадмета або малюнка. Гэта ў першую чаргу тычыцца тых прадметаў або з’яў, якія дзецям ужо знаёмыя, але ім невядома назва прадмета на беларускай мове. Дзеці, зразумейшы тлумачэнне, самі знаходзяць прадмет сярод іншых. Напрыклад, пры ўвядзенні групы слоў па тэме «Адзенне» выхавальнік, выконваючы ролю прадаўца ў магазіне адзення, тлумачыць: «У нашым магазіне прадаюцца капелюшы. Капалюш надзяваюць на галаву. Ягоносяць і жанчыны, і мужчыны. Летам капалюшносяць, каб сонца не напакло галаву, а ўвосень ці ўвесну — каб было цяплей. Хто хоча купіць капалюш? Пакажы яго».

Каб лексіка, якую засвойвае дзіця, не заставалася для яго чужой, важна паказаць матываванасць некаторых слоў, дапамагчы выхаванцу ўстанавіць словаўтваральныя сувязі (Чаму гэта птушка называецца павень? Якая з гэтых кветак называецца дзьмухавец? Чаму?). Такая практыка садзейнічае і лепшаму засваенню новых слоў, і фарміраванню граматычнага чутця беларускай мовы.

У сучаснай беларускай мове ўжываюцца ўласна беларускія словы, якія сустракаліся дзецям у рускіх народных казках (*прыгожая, кліча* і інш.). Пры ўвядзенні падобных слоў выхавальнік звяртаецца да вопыту дзяцей, дапамагаючы ім узгадаць іх значэнне.

Асаблівая ўвага звяртаецца на размежаванне ў свядомасці дзяцей дашкольнага ўзросту лексічнага значэння міжмоўных амонімаў, каб папярэдзіць семантычныя памылкі пры іх ужыванні. Асноўным прыёмам тут выступае параўнанне значэнняў гэтых слоў. Параўнанне праводзіцца пры дапамозе

тлумачэння значэння новага слова, выканання пэўных заданняў, дадзеных на рускай і беларускай мовах («Посади куклу на диван», «Пасадзі ляльку на дыван»), а таксама ацэнкі сказаў, у якіх словы-амонімы ўжываюцца правільна і няправільна.

«БЕЛАРУСКАМОЎНАЯ» ЛЯЛКА

Сярод стымуляў для актывізацыі маўлення дзяцей выключнае значэнне маюць цацкі-жывёлы і лялькі, да якіх дзеці адносяцца як да жывых істот. Асабліва значная роля належыць ляльцы. Л. І. Ціхеева з гэтай нагоды пісала: «Лялька — чалавек, член калектыву маленькіх людзей, якія жывуць сваім жыццём і адлюстроўваюць жыццё-гульню ў слове. Але гэтае жыццё патрабуе педагагічнага кіраўніцтва» [22, с. 54]. Аўтар першай metodyкі развіцця маўлення дзяцей дашкольнага ўзросту прапанавала ўвесці ў адукацыйны працэс ляльку, якая не даецца ў свабоднае карыстанне дзецям, а фігуруе толькі ў час заняткаў па азнаямленні з навакольным светам і развіцці маўлення, арганізаваных гульняў.

Аналагічным чынам для паступовага ўвядзення беларускай мовы ў розныя віды дзейнасці выхаванцаў мэтазгодна выкарыстоўваць лялек-беларусаў, напрыклад дзяўчынку Арынку і хлопчыка Янку. Яны па адным або разам «прыходзяць» да дзяцей і цікавяцца іх заняткамі, гульнямі, размаўляючы толькі па-беларуску: задаюць пытанні, называюць асобныя прадметы, якія знаходзяцца ў дзяцей, выконваюць розныя дзеянні з імі, расказваюць нескладаныя гісторыі. Такім шляхам наладжваюцца сітуацыйна-дзелавыя зносіны на беларускай мове.

Маўленчыя сітуацыі, пабудаваныя на цікавасці дзяцей да лялек, ствараюць устаноўку: дзеці вучацца прыслухоўвацца да беларускай мовы, успрымаць і разумець яе. Непрыкметна ў іх фарміруецца патрэба мець зносіны на роднай мове. Падчас такіх заняткаў неадвольна засвойваецца пэўны слоўнік,

спачатку пасіўны, ён паступова актывізуецца, калі дзеці пачынаюць прымаць удзел у сітуацыйным дыялогу з лялькамі і выхавальнікам. У гэтых дыялогах дзеці практыкуюцца ў вымаўленні слоў беларускай мовы, выкарыстанні некаторых граматычных форм і інш.

МЕТОДЫКА ФАРМІРАВАННЯ ГРАМАТЫЧНАГА ЛАДУ МАЎЛЕННЯ Ў ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

Методыка развіцця маўлення разглядае пытанні засваення дзецьмі граматычнага ладу мовы, г. зн. авалодання навыкамі будаваць выказванні з выкарыстаннем аперацый словазмянення, словаўтварэння і словазлучэння.

Граматычны лад маўлення выхаванцы засвойваюць практычна, на аснове ўспрымання маўленчых узораў, якія дзеці дашкольнага ўзросту неўсвядомлена аналізуюць, і ў працэсе спецыяльна арганізаванага навучання.

Дзеці засвойваюць граматычныя формы роднай мовы ў пэўнай паслядоўнасці, якая дыктуецца патрабаваннямі зносін з дарослымі і аднагодкамі, а таксама лёгкасцю ці цяжкасцю іх засваення. Аналіз паказвае, што дзеці ідуць ад менш абстрактных, канкрэтных форм да больш абстрактных, ад простага фармальнай перадачы асаблівасцей прадметаў (множны лік, памяншальнасць) да складанай, якая суадносіцца з прадметнай сітуацыяй (напрыклад, склонавыя формы, якія дапамагаюць выказваць веды пра арыентаванасць прадметаў у прастору). У такой жа паслядоўнасці адпрацоўваюцца граматычныя з'явы, падбіраючы тыя, якія неабходны для маўленчых зносін, спачатку сітуацыйна-дзелавых, затым пазасітуацыйных форм.

Змест работы па фарміраванні граматычнага ладу маўлення размяркоўваецца вучэбнай праграмай дашкольнай адукацыі па ўзроставых групах. Падыход да граматычнай работы ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання заключаецца ў тым, што тут вытрым-

ліваецца строгі парадак увядзення граматычных з’яў беларускай мовы, які залежыць ад часу засваення дзецьмі тых або іншых граматычных заканамернасцей рускай мовы. Работа па развіцці рускага маўлення носіць апераджальны характар. Напрыклад, згодна з праграмай у малодшай групе выхаванцам даецца магчымасць у ходзе гульні ў інтуйтыўна заўважаць словаўтваральныя сувязі паміж назвамі жывёл і іх дзіцянят на рускай мове (мама котенка — кошка, мама лисенка — лиса). У сярэднім узросце дзеці вучацца самастойна ўтвараць назвы дзіцянят жывёл па аналогіі з вядомымі. Напрыклад, у кошки — котенок, у козы — козленок. А хто у аиста? Оленя? Значыць, знаёміць дзяцей са спосабам утварэння назваў дзіцянят жывёл у беларускай мове лепш з другой паловы сярэдняй групы.

Авалоданне дзецьмі граматычнымі элементамі маўлення адбываецца на аснове фарміравання наглядных уяўленняў. Напрыклад, дзіця засвойвае назвы асобных жывёл, затым, заўважыўшы, што жывёлы адрозніваюцца па памеры, пачынае шукаць у мове спосабы адлюстравання гэтых адрозненняў. Гэта складаны шлях, на якім можна вылучыць тры этапы [9, с. 47—48]. Спачатку звяртаецца ўвага дзіцяці на гукавую форму слова (*коцік, зайчык, вожык, мядзведзік*). На другім этапе заўважаецца неўсвядомленае ўстанаўленне дзіцем агульнай гукавой формы, аднолькавай у розных словах (*-ік, -ык*), злучэнне гэтай формы з нейкім элементом, з’явай рэчаіснасці (маленькая істота). Нарэшце, на апошнім этапе адбываецца ўстанаўленне «жорсткай сувязі» гукавога комплексу з дадзенай з’явай і як вынік гэтага — перанос дадзенага гукавога комплексу на ўсе словы для абазначэння дадзенай з’явы (*маленькі бегемот — бегемоцік, маленькі слон — слонік*).

Засвойваючы сінтаксіс, дзіця паступова «выяўляе» сінтаксічныя структуры, якія перадаюць пэўныя адносіны (уста-наўлівае месцазнаходжанне слова ў сказе, задае пытанні, адказвае, параўноўвае і г. д.).

Пры авалоданні роднай мовай, калі дзіця пастаянна чуе практычна ўвесь «набор» найбольш распаўсюджаных граматычных форм гэтай мовы, яно мае магчымасць выбіраць формы выражэння тых прымет прадметаў і з’яў, якія прывабляюць яго ўвагу. Распрацаваныя ў традыцыйнай методыцы развіцця роднай мовы арыгінальныя прыёмы фарміравання граматычна правільнага маўлення арыентаваны, галоўным чынам, на кіраўніцтва з боку педагога працэсам афармлення граматычных абагульненняў, якія ўжо склаліся ў дзіцяці.

Выхаванцы, якія засвойваюць беларускую мову як другую, не маюць пастаяннага беларускамоўнага асяроддзя. Таму самастойнае засваенне граматычных асаблівасцей беларускай мовы ідзе вельмі марудна, нераўнамерна. Пры стихійным маўленчым развіцці, тым больш у сітуацыі паралельнага засваення блізкіх моў, моўныя абагульненні дзяцей не заўсёды правільныя. Таму працэс авалодання граматыкай беларускай мовы трэба спецыяльна арганізоўваць.

Сістэма граматычных гульняў адпавядае вызначанай у вучэбнай праграме дашкольнай адукацыі паслядоўнасці ўвядзення граматычных з’яў і этапам фарміравання ў дзяцей уменняў змяняць словы па формах, спалучаць іх паміж сабой: першы этап — звярнуць увагу дзяцей на гукавую форму слова і зрабіць для іх відавочнай яе сувязь са змяненнем у прадметнай рэчаіснасці; другі этап — дапамагчы дзецям сфарміраваць моўнае абагульненне, г. зн. неўсвядомлена ўстанавіць той элемент слова, які ў беларускай мове выкарыстоўваецца для перадачы таго ці іншага факта рэчаіснасці; трэці этап — замацаванне засвоенай заканамернасці.

Такім чынам, фарміраванне ў выхаванцаў граматычных навыкаў беларускага маўлення патрабуе стварэння такіх гульнявых адукацыйных сітуацый, у якіх устанаўленне марфалагічных і сінтаксічных правіл адбываецца спецыяльна і мэтанакіравана ў адпаведнасці з пералічанымі этапамі авалодання граматычнымі з’явамі. Гэта значыць, спачатку

трэба звярнуць увагу дзяцей на гукавую форму слова і зрабіць для іх відавочнай яе сувязь са змяненнем у прадметнай рэчаіснасці. Для гэтага неабходна стварыць праблемную сітуацыю, у якой у дзяцей узнікла б неабходнасць у разуменні і выкарыстанні адпаведнай формы слова, і даць ім як мага больш узораў гэтай граматычнай формы. Затым неабходна дапамагчы дзецям сфарміраваць моўнае абагульненне, г. зн. неўсвядомлена ўстанавіць той элемент слова, часціну мовы або прыназоўнік, які ў беларускай мове выкарыстоўваецца для перадачы таго ці іншага факта рэчаіснасці. Напрыклад, на канцы слоў, якія абазначаюць дзіцянят адпаведных жывёл трэба вымаўляць *-ня* (*лісяня, бусляня, ласяня*); у словах тыпу *кніга, бераг*, калі яны перадаюць месца дзеяння або знаходжання, *г* змяняецца на *з* (*у кнізе, на беразе*); пытанне часцей за ўсё пачынаецца з *ці* (*Ці пойдзеш?.. Ці ведаеш?..*). Моўнае абагульненне фарміруецца ў дзяцей падчас выканання практыкаванняў на ўтварэнне патрэбнай граматычнай формы па аналогіі з узорам, які дае выхавальнік. Важным момантам з'яўляецца параўнанне беларускай граматычнай формы з эквівалентнай рускай.

Наступны этап — замацаванне засвоенай асаблівасці ў дыдактычных гульнях і практыкаваннях. Тут роля выхавальніка заключаецца ў выпраўленні памылак у спантанным маўленні дзяцей, нагадванні вылучанай імі заканамернасці шляхам падказкі, наваднога пытання, прывядзення аналагічнай формы.

Прыведзеныя этапы фарміравання ў выхаванцаў умення правільна ўтвараць і ўжываць граматычныя формы з'яўляюцца агульнымі для ўсіх напрамкаў граматычнай работы: навучання дзяцей словазмяненню па формах, утварэнню слоў і пабудове сказаў розных тыпаў. У той жа час работа па кожным з названых напрамкаў мае і свае асаблівасці.

Неабходна прапанаваць дзецям таксама заданні ацэначнага і пазнавальнага характару: ці можна так сказаць? Чаму так называецца? Як правільна сказаць? (Ці можна ваўка назваць Таптыгіным? Чаму Робіна-Бобіна празвалі ненаедай?)

Устанаўленне словаўтваральных сувязей, авалоданне спосабамі ўтварэння слоў садзейнічаюць лепшаму засваенню дзецымі слоўніка. У іх фарміруецца назіральнасць, успрымальнасць да выразнасці сродкаў мовы. Гэта робіць іх маўленне больш дакладным, трапным, вобразным.

НАВУЧАННЕ ПРАВІЛЬНАМУ ВЫМАЎЛЕННЮ СПЕЦЫФІЧНА БЕЛАРУСКІХ ГУКАЎ

У сітуацыі блізкароднаснага двухмоўя асаблівую ўвагу трэба надаваць навучанню рускамоўных выхаванцаў правільнаму вымаўленню спецыфічна беларускіх гукаў.

У залежнасці ад ступені падабенства з фанемамі рускай мовы фанемы беларускай мовы можна падзяліць на тры групы.

Да першай групы адносяцца фанемы, якія супадаюць у беларускай і рускай мовах. Гэта ўсе галосныя і пераважная большасць зычных фанем: [м], [м']; [б], [б']; [в], [в']; [ж], [ш] і інш.

Другую групу складаюць фанемы, якія адрозніваюцца паміж сабой у рускай і беларускай мовах тымі ці іншымі акустыка-артыкуляцыйнымі характарыстыкамі (напрыклад, цвёрдасцю-мяккасцю): [ч'] — [ч], [г], [г'] выбухныя — [г], [г'] фрыкатыўныя, [д'] — [дз'], [т'] — [ц'], [р'] — [р] (параўнайце словы: *черный — чорны, гриб — грыб, гимн — гімн, дети — дзеці, река — рака*). Гэта тыя выпадкі, калі найбольш верагодныя памылкі інтэрферэнцыі.

Трэцяя група — гэта фанемы, аналагаў якіх няма ў рускай мове. Такіх фанем у беларускай мове дзве: [дж], [ў]. Аднак гэтыя фанемы маюць эквіваленты ў рускай мове — [ж] (*урожай — ураджай*) і [в], [ф], [л] (*правда — праўда, травка — траўка, волк — воўк*). У сваю чаргу ў рускай мове існуе гук [ц], які адсутнічае ў беларускай фанетычнай сістэме. Эквівалентам гука [ц] выступае ў беларускай мове гукаспалучэнне [шч].

Ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання на занятках па беларускай мове мэтазгодна працаваць толькі над гукамі другой і трэцяй груп (астатнія гукі адпрацоўваюцца на занятках па развіцці рускага маўлення).

Фарміраванне правільнага вымаўлення таго ці іншага гука другой мовы ажыццяўляецца ў пэўнай паслядоўнасці (К. Ю. Пратасава) [10, с. 174]:

1. Этап слыхавога ўспрымання, які ўключае знаёмства з новым гукам у слове і абстрагаванне гука ад слова. У гульнявой сітуацыі трэба засяродзіць увагу дзяцей на патрэбным гучу, а затым увесці яго ізалявана.

2. Пастаноўка ізаляванага гука беларускай мовы шляхам тлумачэння і па меры магчымасці дэманстрацыі яго артыкуляцыі (тут можна выкарыстоўваць гульню «Вясёлы Язычок», распрацаваную М. Г. Генінг і Л. А. Герман [3]). Паўтарэнне дзеяння ў адпаведнасці з гульнявым момантам.

3. Слыхавыя практыкаванні на распазнаванне новага гука. Дзеці вучацца распазнаваць новыя гукі беларускай мовы, якія змешваюцца ў вымаўленні з гукамі рускай мовы або падобныя на гукі беларускай мовы.

4. Узнаўленне дзецьмі новага гука (імітацыя гукавых адrozenняў у гульні).

5. Самастойнае вымаўленне новага гука ў гульні.

6. Уключэнне патрэбнага гука ў словы і фразы беларускага вуснага маўлення ў працэсе гульнявых дзеянняў.

7. Аўтаматызацыя правільнага вымаўлення гука ў беларускім маўленні.

Кожная фанетычная гульня і гульнявое практыкаванне складаюць пэўную сістэму, пабудаваную па прынцыпе ўскладнення артыкуляцыі.¹

¹ Прыкладныя распрацоўкі фанетычных гульняў у кн.: Старжынская Н. С. Беларуская мова ў дзіцячым садзе. Мінск, 1995.

РАБОТА НАД БЕЛАРУСКАЙ АРФАЭПІЯЙ

Арфаэпія — гэта сукупнасць правіл літаратурнага вымаўлення. Арфаэпічныя нормы ахопліваюць фанетычную сістэму мовы, а таксама вымаўленне асобных слоў і груп слоў.

У малодшым і сярэднім дашкольным узросце дзеці засвойваюць арфаэпічныя нормы на прыкладзе асобных слоў і іх форм. У старшым узросце ўвага дзяцей прыцягваецца да ўсвядомленага засваення некаторых правіл.

Адметнай асаблівасцю беларускага вымаўлення выступаюць так званыя аканне і яканне. Аканнем называюць супадзенне ў вымаўленні галосных [о], [э] з галосным [а] пасля цвёрдых зычных, калі з іх змяшчаецца націск (*ногі — нага; дрэмле — драмлю*). Аканне распаўсюджваецца на ўсе ненаціскныя склады. Супадзенне галосных [о], [э] з галосным [а] пасля мяккіх зычных называецца яканнем (*вечер — вятры, мёд — мядовы*). Яканне распаўсюджваецца толькі на першы пераднаціскны склад. У іншых складах галосны [а] можа быць толькі тады, калі ён ёсць у аднакарэнных словах (*пяць — пятачок*).

Прыметай сапраўднага правільнага беларускага вымаўлення з'яўляецца асімілятыўнае змякчэнне ў большасці выпадкаў парных па цвёрдасці-мяккасці зычных перад мяккімі зычнымі ([с']*нег*, [дз']*веры*, [ц']*вёрды*, [з']*весці*).

Характэрнай асаблівасцю беларускай арфаэпіі з'яўляецца наяўнасць падоўжаных зычных у словах пэўных тэматычных груп: у назоўніках ніякага роду (*сёння, вяселле*), у творным склоне назоўнікаў жаночага роду з чыстай асновай (*цішыу, зеленню*), у творным склоне лічэбнікаў (*пяціу*), у назоўніках жаночага роду (*Наталля*), у некаторых прыслоўях (*ночы*). Астатнія выпадкі прадстаўлены адзіночнымі словамі.

Выхавальніку трэба звяртаць асаблівую ўвагу дзяцей на асаблівасці вымаўлення спалучэнняў гукаў у розных пазіцыях слоў. Напрыклад, вымаўленне спалучэння **чы** як падоўжанага зацвярдзелага **цц**: *у хустачцы* [у хустаццы] і інш. [27].

З названымі асабліваасцямі вымаўлення беларускіх слоў дзеці спачатку знаёмяцца на прыкладзе асобных слоў, якія ўваходзяць у слоўнік адпаведных заняткаў.

Найбольш распаўсюджаным прыёмам фарміравання арфаэпічных уменняў дзяцей выступае ўзор вымаўлення выхавальніка. Матываваным з'яўляецца паўтарэнне асобных слоў у гульні «Рэха»: выхавальнік вымаўляе слова гучна, а дзеці па адным — цішэй. Такую гульню можна правесці нават з выхаванцамі малодшай групы.

Для замацавання вымаўлення слоў з ненаціскным [а] можна прапанаваць выхаванцам сярэдняга і старшага ўзросту такую гульню. Дзеці хорам вымаўляюць той ці іншы склад, які заканчваецца на [а], потым адзін з дзяцей па ўказанні выхавальніка хутка называе новае слова з гэтым складам: *ля-ля-ля — ласы, ля-ля-ля — лячыць*. Папярэдняе вымаўленне склада, які заканчваецца на [а], стварае ў выхаванцаў уста-ноўку на аканне ці яканне.

У сярэднім дашкольным узросце, калі дзеці пазнаёмяцца з тэрмінам «гук», выхавальнік звяртае ўвагу на асаблівасці вымаўлення слоў з падоўжанымі зычнымі гукамі. Напрыклад, у словах пеўніка з казкі «Коцік, Пеўнік і Лісіца»: «...Нясе мяне Ліса па карчах, па каменні, па ўсякім зеллі...» выхавальнік прапануе дзецям паўтарыць гэтыя словы.

У старшым дашкольным узросце веды дзяцей замацоўваюцца і абагульняюцца. Так, абапіраючыся на набытае дзецьмі ўменне вылучаць націск у слове, ім можна растлумачыць, што ў беларускай мове ненаціскны галосны гук [а] вымаўляецца вельмі выразна: *зямля, цяпер*. Гэта асаблівасць беларускай мовы.

Педагог паведамляе, што ў некаторых беларускіх словах асобныя зычныя вымаўляюцца больш працягла, чым астатнія: *падарожжа, калоссе*. Гэтыя зычныя называюцца падоўжанымі.

З мэтай развіцця фанематычнага слыху дзяцей выхавальнік праводзіць з імі практыкаванні на распазнаванне слоў

з падоўжанымі зычнымі або з выразным ненаціскным галосным [а]. Так, можна прапанаваць знайсці словы з падоўжанымі зычнымі ў вершы:

У вароны сёння
Дзень нараджэння.
На стала ў вароны
Чай і варэнне.

Алесь Бадак.

У работу над арфаэпічна правільным маўленнем уваходзіць і практыкаванне выхаванцаў у правільнай пастаноўцы націску ў тых словах, якія падобныя на рускія: *краніва́* (*краніва*), *зямлю́* (*зэ́млю*) і г. д. Гэта тыя выпадкі, дзе вельмі верагодна ўзнікненне арфаэпічнай інтэрферэнцыі ў маўленні дзяцей. Засваенне націску ў падобных словах і іх формах павінна быць у пэўнай меры асэнсаваным: «Ты сказаў па-руску *ва́ленкі*, а па-беларуску трэба сказаць *валё́нкі*».

Выхавальнік павінен звяртаць увагу на літаратурнае вымаўленне слоў (*трамвай*, а не *транвай*; *пінжак*, а не *спінжак* і г. д.).

Дзецям старшага дашкольнага ўзросту, якія вывучаюць беларускую мову як другую, можна прапанаваць гульню «Скажы па-беларуску», у працэсе якой замацоўваюцца і актывізуюцца вымаўленчыя навыкі дзяцей. Выхавальнік называе слова на рускай мове, а дзеці ў адказ — на беларускай. У якасці гульнявога дзеяння можна выкарыстаць перакідванне мяча. Прапануюцца толькі тыя словы на рускай мове, якія адносяцца да падобных на беларускай (*нога* — *нага*, *дети* — *дзеці*, *река* — *рака*, *печь* — *печ*, *колосья* — *калоссе* і г. д.). Дзеці, па сутнасці, не перакладаюць словы, а асэнсавана змяняюць артыкуляцыю, вымаўляючы іх у адпаведнасці з нормамі беларускай фанетыкі і арфаэпіі. Уменне выконваць такое дзеянне можна лічыць адным з крытэрыяў авалодання беларускім вымаўленнем.

МЕТОДЫКА РАЗВІЦЦЯ ПРАДУКТЫЎНАГА МАЎЛЕННЯ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

Сродкі міжфразавай сувязі і структура звязнага тэксту ў рускай і беларускай мовах ідэнтычныя, таму праблему стварае толькі фарміраванне ў дзяцей матывацыі маўленчай дзейнасці на беларускай мове. Найлепшы вынік дае спалучэнне гульнявой і камунікатыўнай матывацыі. Гульні, мэта якіх — развіццё звязнага беларускага маўлення выхаванцаў, паступова «вырастаюць» з тых камунікатыўна-гульнявых сітуацый, у якіх адбываецца засваенне лексічных, граматычных і фанетычных навываў.

У рамках вырашэння задачы развіцця прадуктыўнага беларускага маўлення дзяцей выкарыстоўваюцца гульні-інсцэніроўкі, у якіх разыгрываецца прыдуманая разам з выхавальнікам працяг знаёмага твора.

Напрыклад, пасля пераказу дзецьмі сярэдняй групы казкі «Коцік, Пеўнік і Лісіца» выхавальнік прапануе паслухаць, што было далей: «Пайшоў Коцік зноў на паляванне, а Пеўнік зачыніў за ім дзверы і пачаў абед варыць. Раптам у дзверы пастукалі. Пеўнік спужаўся, а гэта быў маленькі...» (Ставіць малюнак на фланелеграф.) — «Зайчык». — «Зайчык гаворыць...» — «Не бойся мяне, гэта я — маленькі Зайчык» і г. д. Гульні-драматызацыі па сюжэтах вершаў, беларускіх народных казак, твораў беларускіх пісьменнікаў выступаюць як прамежкавае звязно пры пераходзе ад гульнявой дзейнасці да ўласна маўленчай, ад маўлення па перайманні да прадуктыўнага маўлення, паколькі гэтыя гульні прадугледжваюць маўленчую дзейнасць па літаратурным творах і адначасова імправізаваныя дыялогі і маналогі.

ПРЫКЛАДНЫЯ ЗАНЯТКІ
ПА РАЗВІЦЦІ БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ
І МАЎЛЕНЧЫХ ЗНОСІН
У ДЗЯЦЕЙ АД 4 ДА 5 ГАДОЎ

Тэма 1. ЯНКА І АРЫНКА

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне адказваць на пытанні, заахвочваць дзяцей да самастойнай пабудовы сказаў;
- ▶ пазнаёміць з гучаннем іх імёнаў на беларускай мове;
- ▶ выходзіць у выхаванцаў любоў да роднай мовы.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 1 [16].

Ход заняткаў

Выхавальнік. Да нас на заняткі сёння наведаліся лялькі — Янка і Арынка. Янка і Арынка размаўляюць толькі па-беларуску. Іншай мовы яны не разумеюць. Лялькі вельмі хочуць з вамі пазнаёміцца.

Янка і Арынка. Прывітанне, дарагія дзеткі.

Янка і Арынка (звяртаюцца да кожнага з дзяцей). Як цябе зваць? А цябе? А цябе? (Дзеці называюць свае імёны.) Нам прыемна было даведацца, як завуць дзяцей.

Арынка. Я паспрабую назваць імёны дзетак на беларускай мове. Гэта Настачка, а вось Таццянка, гэты хлопчык — Янка, і цябе мы запамнілі: ты — Юрась (Міхаська, Васілёк, Пятрусь, Даша, Маша, Волечка, Дзяніска, Кастусь, Міколка, Пятрок, Гануля і г. д.).

 Янка. Давайце паглядзім, а ці запамнілі нашы дзеткі, як іх імёны гучаць па-беларуску, станем у карагод і паводзім яго разам.

Дзеці водзяць карагод, у сярэдзіне карагода стаяць дзяўчынка або хлопчык, абраныя з дапамогай лічылкі. Выха-

вальнік і дзеткі спяваюць: «(Імя хлопчыка або дзяўчынкі), ты пацеша наша, ручкі злажы, на імя ўкажы». Карагод спыняецца, выхаванец заплюшчвае вочкі, і хто-небудзь з дзетак яго кліча. Калі выхаванец, які стаіць у сярэдзіне карагода, адгадае, то тое дзіця, што клікала, становіцца ў сярэдзіну карагода. Гульня паўтараецца.

Лялькі Янка і Арынка заўважаюць, як прыгожа гучаць дзіцячыя імёны на беларускай мове, і гавораць, што ў Беларусі жывуць беларусы, і пра хлопчыка, які жыве ў Беларусі, гавораць, што ён беларус, а пра дзяўчынку — беларусачка.

4-5 **А р ы н к а** (прапануе паглядзець на малюнак і прыдумаць імёны дзеткам у карагодзе). Запытайцеся ў свайго сябра (сяброўкі), якія імёны даў ён (яна) дзеткам у карагодзе. (Калі дзеці даюць рускае імя, Арынка паўтарае яго па-беларуску, просіць дзяцей паўтарыць за ёй.)

Адкажыце, колькі дзяўчынак у карагодзе, колькі ў карагодзе хлопчыкаў. Паслухайце вершы пра хлопчыка-беларуса і пра дзяўчынку-беларусачку. (Янка расказвае верш Сержука Сокалава-Воюша «Блакiт нябёс», Арынка — верш Алеся Бадака «Беларусачка».)

Я н к а. Мой сябра, маленькі хлопчык, таксама захацеў даведацца ў матулі, хто ён такі, адкуль ён родам. Вось як ён пра гэта расказвае. (Расказвае верш Васіля Віткі «Хто я?».)

Узяў мяне одум:
Хто я такі, адкуль родам?
І дазнацца ў мамы мусіў —
Беларус я, з Беларусі.

А р ы н к а. Так, у Беларусі жывуць ... (*беларусы*). Пра хлопчыка гавораць — ... (*беларус*). Пра дзяўчынку — ... (*беларусачка*). Наша родная мова — ... (*беларуская*). Давайце разам гучна скажам: «Беларус я, з Беларусі», — а цяпер кожны паасобку і зноў усе разам.

Тэма 2. ЗНАЁМСТВА

Задачы:

- ▶ выклікаць у дзяцей жаданне ўступаць у зносіны, адказваць на пытанні выхавальніка;
- ▶ актывізаваць у слоўніку выхаванцаў гучанне імёнаў на беларускай мове;
- ▶ практыкаваць дзяцей у называнні рухаў, правільным ужыванні дзеясловаў 3-й асобы адзіночнага ліку.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 1 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеткі! Вы нас пазналі. Я Янка, а я Арынка. Мы хочам зараз прывітацца з кожным з вас.

Я н к а. Добры дзень, я Янка! Як цябе зваць? А цябе? А цябе? (Дзеці называюць свае імёны.)

А р ы н к а. Добры дзень, я Арынка! Як цябе зваць? А цябе? А цябе? (Дзеці называюць свае імёны.)

 Я н к а. Якое прыгожае ў кожнага з вас імя. Давайце пагуляем, паглядзім, ці запомнілі мы з Арынкай вашы імёны. Гульня называецца «Абярніся».

Дзеці становяцца ў круг, бяруцца за рукі. Лялькі па чарзе прыгаворваюць:

Топ, топ, гоп!
На пагорку чабор,
А пагорак круты.
Абярніся, (імя хлопчыка або дзяўчынкі), ты!

На словы *топ, топ* дзеці прытопваюць, а на слова *гоп* усе прысядаюць. Толькі дзіця, якое назвалі пасля апошніх слоў, паварочваецца спінай да дзяцей.

З гэтай прыгаворкай лялькі звяртаюцца да кожнага. Захвочваюць выхаванцаў прагаворваць яе разам з імі. Гульня працягваецца, пакуль усе не павернуцца спінай да цэнтра круга.

1-5 Я н к а. А зараз, калі ласка, паглядзіце на малюнку.
Хто на іх намалёваны? Дайце імёны дзеткам. Раскажыце,
якія дзеянні выконваюць дзеткі. (*Міхасік будуе домік.
Кастусёк гуляе з мячыкам. Анютка малюе кветку.*)

Што робіць Міхасік? (Кастусёк? Анютка?)

2-2 А р ы н к а. Паспрабуйце паказаць розныя рухі.

Дзеці стаяць у крузе. Выхавальнік — у цэнтры. Дзеці
ідуць па крузе пад словы выхавальніка:

Роўным кругам у карагодзе
Любім мы, сябры, хадзіць.
Што Арынка зараз скажа,
Будзем дружна мы рабіць.

Арынка называе дзеянне па-беларуску, запрашае ўсіх дзя-
цей паўтарыць яго: «Настачка пляскае ў далоні (нахіляецца
ўперад, прысядае, скача і г. д.), і мы давайце папляскаем.
Вось так. Малайцы!»

Гульня паўтараецца некалькі разоў. З цягам часу дзеці
завучваюць словы гульні і прагаворваюць іх, міжволі запа-
мінаючы назвы рухаў.

1-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнак і назавіце звяроў,
якіх вы ўбачылі. Што робіць мядзведзь (лісічка, заяц-ра-
ботнічак, сарокі-белабокі)? Раскажам разам. Я ў вас буду
пытацца, а вы — адказваць.

Я н к а.

Сядзіць мядзведзь на калодзе,
Каптур вышывае?

Д з е ц і.

Сядзіць мядзведзь на калодзе,
Каптур вышывае.

Я н к а.

Стары заяц-работнічак
На скрыпцы іграе?

Д з е ц і.

Стары заяц-работнічак
На скрыпцы іграе.

Я н к а.

А лісіца, а хітрыца
З куста выглядае?

Д з е ц і.

А лісіца, а хітрыца
З куста выглядае.

А р ы н к а. А цяпер проста даскажыце слова:

Мядзведзь каптур ... (*вышывае*).
Заяц-работнічак на скрыпцы ... (*іграе*).
Лісіца-хітрыца з куста ... (*выглядае*).

Малайцы, добра ў нас атрымалася дагаворваць словы! Хто з вас хоча паспрабаваць яшчэ раз?

Тэма 3. ПРЫВІТАННЕ І РАЗВІТАННЕ

Задачы:

- ▶ практыкаваць выхаванцаў ва ўменні будаваць сказы па малюнках з ужываннем ветлівых зваротаў;
- ▶ пазнаёміць дзяцей з формамі ветлівых зваротаў па-беларуску, значэннем форм ветлівасці;
- ▶ адпрацоўваць правільнае вымаўленне заўсёды цвёрдага гука [ч].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; цацка сонейка; ліст 2 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры! Вось мы з вамі прывіталіся. Якімі словамі мы прывіталіся (поздороваліся)? Гэта вельмі важныя словы. Іх яшчэ называюць ветлівымі словамі.

А р ы н к а. Давайце ўспомнім, якія ёсць яшчэ словы ветлівасці. Я вам буду чытаць верш Васіля Віткі «Чатыры пажаданні», а вы мне будзеце падказваць словы ветлівасці:

Добра, калі ты змалку
Можаш вітаць людзей.
Ранідай:
— ... (*Добрага ранку!*)
І апаўдня:
— ... (*Добры дзень!*)

Увечары пры сустрэчы
Знаёмым сказаць:
— ... (*Добры вечар!*)
А соннаму сонейку нанач
І ўсім добрым людзям:
— ... (*Дабранач!*)

Якія чатыры пажаданні выказаў паэт? (Верш чытаецца яшчэ раз, дзеці падказваюць словы ветлівасці.)

Добрай раніцы, добры дзень, добры вечар, дабранач — гэта словы ветлівасці. Якія словы ветлівасці мы гаворым уранку? Удзень? А якія словы ветлівасці мы гаворым увечары?

Я н к а. Ветлівыя словы называюць яшчэ чароўнымі (волшебнымі) словамі. Яны, нібы чароўныя ключы, адмыкаюць сэрцы людзей.

4-5 Я н к а. Паглядзіце, калі ласка, на малюнак. Як вы думаеце, якія ветлівыя словы гавораць дзеці? Складзіце сказы з ветлівымі словамі.

Як можна назваць гэтых дзяцей? (*Ветлівыя, добразычлівыя, выхаваныя.*)

А р ы н к а. Пры сустрэчы мы вітаемся. Прыпомніце словы прывітання. (*Добры дзень, добры вечар.*)

На развітанне (прощание) мы развітваемся. Прыпомніце словы развітання. (*Бывай, дабранач.*)

♀♂ Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Не памылюся». Паедзем разам на паравозіку. На прыпынку, калі я буду паказваць чырвоны кружок, вы будзеце гаварыць «Добры дзень», а калі сіні кружок, то — «Да пабачэння». («Паравоз» рухаецца па пакоі, усе вымаўляюць *чу-чу-чу, чу-чу-чу*. Час ад часу ён дае сігнал «ту-туу» і робіць прыпынак.)

А р ы н к а. Цяпер пагуляем інакш. Я буду называць правілы паводзін, а вы будзеце пляскаць у далоні, калі трэба сябе так паводзіць, і тупаць нагамі, калі так нельга сябе паводзіць.

Дзеці з дарослымі вітаюцца першыя.

Ветлівае дзіця гаворыць словы ўдзячнасці.

Ветлівае дзіця заўсёды развітваецца.

Ветлівае дзіця заўсёды вітаецца.

Я н к а. Малайцы! Вы добра ведаеце правілы паводзін, усе вы ветлівыя.

 А р ы н к а. Дзеткі, у мяне ў руках цацка сонейка, яно ўсміхаецца вам. Павітайцеся з сонейкам, будзем перадаваць сонейка ў рукі кожнаму і гаварыць словы прывітання, якія вы ведаеце. Няхай сонейка парадуетца.

Я н к а. А цяпер наадварот. Будзем гаварыць словы развітання. Перадавайце сонейка ў рукі кожнаму і гаварыце словы развітання.

А р ы н к а. Мы сёння з вамі таксама развітваемся. Да пабачэння, да новай сустрэчы!

Тэма 4. МАМІНА ДАЧУШКА

Задачы:

- ▶ фарміраваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні, тлумачыць правільнасць выканання задання;
- ▶ пазнаёміць з назвамі частак цела чалавека (*твар, вочы, вушы, вусны, нос*);
- ▶ практыкаваць у вымаўленні заўсёды цвёрдага гука [ч] у словах; утварэнні множнага ліку назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 3, ліст 28 (разных карцінкі: вуха, нос, вока) [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Прывітанне, дарагія дзеткі. Сёння мы ізноў з вамі.

Я н к а. Наша матуля нас вельмі любіць. Мяне яна называе «мой сыноч», а Арынку — «мая дачушка» (доченька). (Падкрэслівае голасам слова *дачушка*.) Як матуля называе Арынку? (*Дачушка*.) Для мяне Арынка — сястрычка. Паглядзіце, які прыгожы твар (лицо) у Арынкі. Давайце паглядзім на твар. (Разглядваецца лялька або малюнак.)

Я н к а (расказвае верш Нэлі Тулупавай «Маміна дачушка» і паказвае ўсе названыя часткі твару).

Гэта — ... (*вочкі*),
Гэта — ... (*носік*),
Гэта — ... (*роцік*),
Гэта — ... (*вушка*),
Гэта — маміна ... (*дачушка*).

Янка паўтарае верш яшчэ раз, падкрэслівае голасам вымаўленне гука [ч].

Выхавальнік далучае дзяцей да чытання верша: дае аднаму з іх у рукі ляльку і прапануе паказаць, што ў Арынкі на твары (альбо прапануецца работа з наглядным дапаможнікам). Прагаворвае словы забаўлянкі, прыцягваючы дзіця да іх паўтарэння: «Гэта — ... (бярэ ручку дзіцяці і яго пальчыкам дакранаецца да аднаго, потым да другога вока лялькі) вочкі (дзіця паўтарае). Гэта — ... (пальчыкам дзіцяці дакранаецца да носа лялькі) носік (дзіця паўтарае)» і г. д.

Забаўлянка паўтараецца столькі разоў, колькі дзяцей удзельнічае ў занятках.

♀♀ А р ы н к а. Вы ўсё правільна расказалі пра мой тварык. А цяпер пагуляем інакш. Вы будзеце расказваць пра свой тварык. Гульня называецца «Носік, носік, роцік».

Дзеці стаяць у крузе. Арынка прапануе дзеткам дакранацца да той часткі цела, якую яна называе: «Носік, носік, носік, роцік». Пры гэтым Арынка, вымаўляючы першыя тры словы, дакранаецца да свайго носа, а вымаўляючы слова *роцік*, замест роціка дакранаецца да другой часткі твару, напрыклад, да *вока*. Гульня паўтараецца некалькі разоў.

4-5 Янка звяртае ўвагу дзяцей на малюнак, прапануе назваць часткі твару дзіцяці, паказаць на твары дзяўчынкі роцік, носік, вушкі, вочкі, вусны.

Далей лялька прапануе падабраць пару да частак твару і назваць, колькі было і колькі стала. Напрыклад: адзін нос — два насы; адно вуха — два вухі; адно вока — два вокі.

Арынка. На беларускай мове — *дачушка*, а як на рускай? (*Доченька.*) *Доченька* — *дачушка*. Паспрабуйце так сказаць:

Дачушка, дачушка, дачушка!
У дачушкі роцік, носік, вочкі, вушкі.

Каб сказаць слова *дачушка* на беларускай мове, язычок падымае хвосцік уверх і раптам стукае ў столь: *ч-ч-ч*. Паўтарыце: *ч-ч-ч*. Скажыце разам гучна.

Напрыканцы заняткаў Арынка прапануе дзеткам яшчэ раз расказаць верш і адначасова паказаць на малюнку часткі твару.

Тэма 5. МАТУЛІН СЫНОК

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне адказваць на пытанні, заахвочваць самастойныя кароткія выказванні дзяцей на беларускай мове пра часткі цела;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі, якія абазначаюць дзеянні чалавека;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўтварэнні назоўнікаў пры дапамозе памяншальна-ласкавых суфіксаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 3 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Прывітанне, дарагія дзеткі.

Арынка. Давайце прыпомнім і разам раскажам пра мой тварык, пакажам роцік, носік, вочкі, вушкі:

Дачушка, дачушка, дачушка!
У дачушкі роцік, носік, вочкі, вушкі.

4-5 Янка. Вы расказалі пра тварык Арынкі, а цяпер паглядзіце на малюнку і назавіце часткі цела хлопчыка, скажыце пра іх прызначэнне.

Што гэта? (*Гэта вочы.*) Што яны робяць? (*Вочы глядзяць, заплюшчваюцца, расплюшчваюцца, міргаюць, жмурацца.*)

Што гэта? (*Гэта вушы.* *Вушы слухаюць, прыслухоўваюцца.*)

Што гэта? (*Гэта ногі. Ногі ходзяць, скачуць, бягуць, танцуюць, крочаць, стаяць.*)

Што гэта? (*Гэта рукі. Рукі бяруць, кладуць, трымаюць, мыюцца, малююць, вырэзваюць, абдымаюць.*)

 Я н к а. Назавіце ласкава часткі цела і пакажыце іх на сабе: ногі — ... (*ножкі*), рукі — ... (*ручкі*), вочы — ... (*вочкі*), вушы — ... (*вушкі*), зубы — ... (*зубкі*). (Дзеці называюць і паказваюць. Гульня працягваецца некалькі разоў.)

 А р ы н к а (звяртае ўвагу дзетак на малюнак). Яшчэ раз паглядзіце на часткі цела маленькага хлопчыка: галаву, твар, вочы, вушы, нос, вусны, зубы, шыю, рукі, ногі, калена. Запомніце, а цяпер пакажыце ўсё гэта на сабе.

Я н к а. Дапамажыце расказаць, для чаго нам патрэбны вочы, вушы, нос, зубы.

Вочы дапамагаюць ... (*убачыць свет навокал*).

Вушы дапамагаюць ... (*пачуць розныя гукі*).

Нос дапамагае ... (*дыхаць, адчуць пах*).

Зубы дапамагаюць ... (*жаваць, раскусваць*).

Зараз я вам буду чытаць верш, а вы дапамажыце мне закончыць кожны радок. Падкажыце, якія памочнікі патрэбны нам у жыцці. (Чытае верш Уладзіміра Карызны «Алеся і Янка».)

Каля хаты на мяжы
Выраслі гурочкі.
Каб знайсці іх, трэба мець,
Як у Янкі, ... (*вочкі*).

На світанні за ракой
Заспявалі птушкі.
Каб пачуць іх, трэба мець,
Як у Янкі, ... (*вушкі*).

У гародзе на градзе
Шмат салодкай бручкі,
А каб вырваць, трэба мець,
Як у Янкі, ... (*ручкі*).

Выйшаў месяц пагуляць,
Сеў каля дарожкі.
Каб з Алесяй бегаць стаў,
Дайце яму ... (*ножкі*).

Шмат арэхаў. Але ў іх
Моцныя шкарлупкі.
Ды раскусваюць уміг
Іх Алесі ... (*зубкі*).

Малайцы, цяпер вы ведаеце, якія памочнікі ёсць у дзетак.

Тэма 6. НАША СЯМ'Я

Задачы:

- ▶ фарміраваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні, заахвочваць іх да складання самастойных апавяданняў пра сваю сям'ю;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі, якія абазначаюць членаў сям'і (*мама, тата, бабуля, дзядуля, сястрычка, брацік*);
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўтварэнні назоўнікаў пры дапамозе памяншальна-ласкавых суфіксаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; ліст 4 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Прывітанне, сябры! Сёння мы раскажам вам пра нашу сям'ю.

4-5 Я н к а (звяртаецца да дзяцей). Вось на гэтым малянку наша дружная сям'я. Гэта — дзядуля, гэта — бабуля, гэта — тата з мамачкай, гэта — я, гэта — Арынка, мая сястрычка, а гэта — мой маленькі брацік Юрасік. Мы — адна сям'я. (Расказвае верш Валянціна Лукшы «Мы працоўная сям'я».)

Мы працоўная сям'я —
Дзед, бабуля,
Тата, мама,
Брат з сястрой, таксама я.

Раскажыце, якая ў вас сям'я. Якія імёны ў бабулі, дзядулі, мамы, таты, браціка ці сястрычкі? (Дзеці расказваюць пра сваю сям'ю.)

1-2 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Вы будзеце паўтараць за мной словы і выконваць пэўныя дзеянні.

Адзін, два, тры!
Хто жыве ў кватэры, хутка раскажы.
Адзін, два, тры!
Мама, тата, я і два мае браты!

Пляскаем у далонькі.
Топаем на месцы.
Пляскаем у далонькі.
Топаем на месцы.

Я н к а. А цяпер пагуляем інакш. Гульня называецца «Скажы ласкава».

У сям'і адно аднаго называюць ласкава, далікатна, таму што адно аднаго любяць, паважаюць. Паспрабуем і мы з вамі назваць членаў сям'і ласкава.

В ы х а в а л ь н і к (называе слова і кідае мячык, дзіця называе члена сям'і ласкава і кідае мячык назад выхавальніку).
Дачка — ... (*дачушка, дочачка*). Сын — ... (*сыноч, сыночак*).
Тата — ... (*татачка, татуля*). Мама — ... (*мамачка, матуля*).
Бабуля — ... (*бабулька, бабулечка*). Дзед — ... (*дзядуля, дзядулечка*).
Брат — ... (*братачка, брацік*). Сястра — ... (*сястрычка, сястрычачка*).

Янка адзначае, што прыгожа гучаць ласкавыя словы ўсіх членаў сям'і на беларускай мове, але найдаражэй для кожнага дзіцяці маміна імя, і расказвае верш Міхаіла Хведаровіча «Маміна імя»:

Маміна імя
Самае лепшае,
Маміна слова
Найдаражэйшае.

Мама! Матуля! —
Чароўнае слова
Песняй ласкавай
Гучыць на ўсіх мовах.

А р ы н к а. Паўтарыце ласкава. Мама! Матуля!

Падкажыце, як яшчэ можна назваць матулю ласкава. (*Мамачка, матуля, матулечка.*) Малайцы, дзеткі. Называйце ласкава ваших матуль заўсёды.

Тэма 7. КОЛЕРЫ

Задачы:

- фарміраваць уменне адказваць на пытанні, практыкаваць дзяцей у самастойным складанні сказаў;
- узбагачаць слоўнік дзяцей словамі, якія абазначаюць назвы колераў, садовых кветак;
- практыкаваць выхаванцаў у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 5, ліст 28 (маляўнікі квадрацікаў рознага колеру) [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Прывітанне, сябры! Сёння раніцай мы разглядалі малюнкi ў кніжцы і ўбачылі там вясёлку (радугу).

Янка. А ці бачылі вы вясёлку? Калі яе можна назіраць у небе?

4-5 Арынка. Паглядзіце на вясёлку, якую вы бачыце на малюнку. Я назаву ўсе колеры вясёлкі, а вы адкажаце, так ці не. (Павольна чытае верш Сяргея Грахоўскага «Вясёлка», даючы магчымасць дзецям паказаць названы колер.)

Вось аранжавы!
— Чырвоны!
— І блакітны!
— І зялёны!
— Фіялетавы!
— І жоўты!..
— Ну а болей
Не знайшоў ты?
Пашукай,
Бо хутка згіне.
— Вось яшчэ знайшоўся ... (сіні).
— Не шукайце больш дарма —
Іных колераў няма...

Паспрабуйце самастойна назваць і паказаць усе колеры вясёлкі.

4-5 Янка. Звярніце ўвагу на малюнак. Вясёлка ў блакітным небе, на палянцы растуць прыгожыя кветкі! Я буду паказваць і называць усе кветкі на клумбе і іх колеры, а вы скажаце, так ці не. (Называе кветкі і іх колеры: белы рамонак, аранжавыя наготкі і г. д., час ад часу робячы наўмысную памылку. Дзеці кожны раз зазначаюць, так ці не.) Кветкі якога колеру няма на малюнку?

Цяпер вы пакажыце расліны на малюнку, раскажыце, якога яны колеру. (*Белы рамонак, жоўты дзьмухавец, зялёная траўка, сінія васількі, ружовая канюшына, фіялетавыя званочкі.*)

Адуванчык, ці дзьмухавец, чаму гэтая кветачка мае такую назву? Дзьмеш (дуешь), і яна разлятаецца ў розныя бакі, таму дзьмухавец.

Званочак! Паглядзіце на гэтую кветачку. Чаму яе так назвалі? (*Адказы дзяцей.*) І сапраўды, гэтая кветачка нагадвае званочак.

 Я н к а. Пагуляем у фарбы і мастака (художніка). Кожны з вас прыдумляе сабе колер фарбы. А цяпер запросім мастака.

М а с т а к (стукае). Тук, тук!

Д з е ц і. Хто там? Навошта прыйшоў?

М а с т а к. За фарбай.

Д з е ц і. За якой?

М а с т а к. За блакітнай.

Калі блакітнай фарбы няма, то Янка кажа: «Ідзі па блакітнай дарожцы, знайдзі блакітныя боцікі, вазьмі ды назад прынясі!» Калі ж мастак адгадаў колер фарбы, то фарбу забірае сабе. Гульня праводзіцца некалькі разоў.

 А р ы н к а. Якая цяпер пара года? У кожнай пары года свае колеры. Паглядзіце на малюнак і назавіце колеры восені. Паслухайце, як расказваецца пра колеры восені ў вершы Віктара Шымука «Колеры восені»:

Пафарбавала восень
Клёны
У колер жоўты
І чырвоны.

На спелых гронках
Арабіны —
Бялюткіх нітак
Павуціна.

І немагчыма
Надзівіцца
На восень —
Цуда-чараўніцу...

Я н к а. Пра якія колеры восені расказваецца ў вершы? Што пафарбавала восень у колер жоўты і чырвоны? А якога колеру павуціна на гронках рабіны?

Якія яшчэ колеры вы падгледзелі ў восені, калі ішлі ў дзіцячы сад? Даскажыце слова і назавіце колер: неба (якое?), сонейка (якое?), лісцікі (якія?), хмаркі (якія?).

Знайдзіце квадрацікі такога ж колеру, як неба, траўка, сонейка, воблачкі, лісцікі, гронка рабіны. Размясціце квадрацікі на малюнку і раскажыце, якога колеру неба, сонейка, воблачкі, лісцікі, рабіна.

Размалюйце восеньскія лісцікі ў колеры восені і назавіце гэтыя колеры.

Тэма 8. ШТО РАСЦЕ Ў АГАРОДЗЕ?

Задачы:

- ▶ практыкаваць ва ўменні адказваць на пытанні, заахвочваць дзяцей да складання самастойных сказаў з дзеясловам *есці*;
- ▶ актывізаваць у маўленні дзяцей назвы колераў; узбагачаць слоўнік словамі, якія абазначаюць агародніну (*бурак, бульба, цыбуля, морква, гарбуз, агурок*); увесці абагульняльнае слова *агародніна*;
- ▶ адпрацоўваць правільнае вымаўленне заўсёды цвёрдага гука [р] у складах, словах, сказах;
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні назоўнікаў да прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; кошык з агароднінай; ліст 6, ліст 28 (разразныя квадрацікі рознага колеру) [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры! Сёння, калі мы ішлі ў дзіцячы сад, то заўважылі, што лісце стала жоўтае, пачало ападаць з дрэў і ўся зямля нагадвае прыгожы жоўты дыванок (коврик). Якой парой года гэта бывае? (*Адказы выхаванцаў.*) Так, прыйшла восень. А разам з ёй — і ўраджай у агародах.

А р ы н к а. Мы прынеслі да вас у кошыку агародніну. Давайце разам з вамі паглядзім, якая агародніна ў кошыку. (Расказвае верш Янкі Журбы «Восень залатая», па меры называння агародніны дастае з кошыка і паказвае моркву, цыбулю, бурак, гарбуз.)

Восень залатая,
Ты нам прынясла
Поўны агароды
Ўсякага добра:

Моркаўкі, цыбулькі,
Бручкі, бурачкоў,
Бульбы і капусты,
Рэдзькі, гарбузоў.

Я н к а. Я таксама хачу назваць агародніну, што вырасла на градцы. Я буду называць агародніну і паказваць яе, а вы ў адказ будзеце гаварыць, ці правільна я яе называю. Паглядзім, якая ў кошыку агародніна.

Праводзіцца гульня «Так ці не» на пасіўнае распазнаванне слоў. Янка называе агародніну. Калі агародніна названа правільна, дзеці скажуць «так», а калі няправільна — «не». (Янка наўмысна можа памыліцца.)

Я н к а. Бурак. (*Так ці не.*) Морква. (*Так ці не.*)

А р ы н к а. Дзе растуць морква, агуркі, цыбуля, бурак, гарбуз? (*На градках, у агародзе.*) Як назваць усё, што расце на агародзе, адным словам?

Усё гэта — морква, агуркі, цыбуля, бурак, гарбуз — расце на агародзе і таму называецца ... (*агародніна*).

Паглядзіце ўважліва на агародніну. Я буду называць агародніну, а Янка — яе колер (цвет): агурок — ... (*зялёны*), цыбуля — ... (*залацістая*), морква — ... (*аранжавая*) і г. д.

А зараз пагуляем наадварот: Янка будзе называць колер, а вы — агародніну такога колеру.

4-5 А р ы н к а. Знайдзіце на малюнку агародніну і назавіце яе. Паспрабуйце расказаць, якога колеру агародніна. Даскажыце слова і назавіце колер: моркаўка (якая?), бурачок (які?), агурок (які?), бульба (якая?), гарбуз (які?), цыбуля (якая?).

 Арынка. Давайце пагуляем і пакажам, якая па велічыні агародніна вырасла на градцы.

Ладкі, ладкі, ладкі,
Мы палолі градкі.
Ад стараннай працы
Выраслі на градцы
Вось такія агуркі,
Вось такія буракі,
А капуста качаны
Вось такой велічыні.

Плясканне ў далонькі.

Развесці рукі ў бакі.

Развесці рукі ў бакі.

Прысесці.

Падняцца, развесці рукі ў бакі.

4-5 Янка. Падбярэце квадрацікі такога ж колеру, як і агародніна (разразныя квадрацікі накладваюцца на агародніну). Назавіце колер квадраціка і агародніны.

Жывёлы вельмі любяць есці агародніну. Паглядзіце на малюнак, назавіце жывёлу і агародніну, якую яна любіць есці. Прыдумайце, як вы закончыце сказы: «Зайчык есць ... (моркву)»; «Карова есць ... (гарбуз)». А цяпер раскажыце, якую агародніну любіце есці вы? Закончыце сказ «Я люблю есці...».

Арынка. Малайцы, у агародніне шмат вітамінаў, яна карысная.

Тэма 9. АГАРОДНІНА

Задачы:

- ▶ практыкаваць ва ўменні адказваць на пытанні, заахвочваць дзяцей да складання самастойных сказаў;
- ▶ актывізаваць у маўленні дзяцей назвы колераў, агародніны;
- ▶ адпрацоўваць правільнае вымаўленне заўсёды цвёрдага гука [p] у складах, словах, сказах;
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні назоўнікаў да прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; кошык; морква на ўсіх дзяцей; ліст 7 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры!

Ч-5 А р ы н к а. Звярніце ўвагу на малюнкi, вызначыце, што на iх намалёвана, i назавіце. Як усё гэта назваць адным словам? Растлумачце чаму.

Назавіце агародніну, якая ляжыць у жоўтым кошыку. Запомніце яе.

Паглядзіце на другі малюнак: што не так? Чым гэтыя малюнкi адрозніваюцца паміж сабой? Раскажыце, якая агародніна ляжыць у другім жоўтым кошыку.

Я н к а. Скажыце гучна:

Адна морквіна, дзве морквіны, тры ..., чатыры ..., пяць

Будзем з градкі моркву ў кошык вырываць.

А зараз успомніце i яшчэ раз скажыце, што любяць есці зайчыкі.

Мы таксама прынеслі пачаставацца смачную (вкусную) моркву. Пачастуйцеся, а потым скажыце, якая морква на смак (на вкус). (*Салодкая, смачная, сакавітая.*)

У моркве многа соку. Морква — сакавітая. А як скажам паруску? (*Сочная.*)

А р ы н к а. А па-беларуску — *сакавітая*. З морквы робяць маркоўны сок, які вельмі карысны для маленькіх дзетак.

Зайка любіць паласавацца морквай i капустай. А якую агародніну любіце есці вы? Прыдумайце, як вы закончыце сказ «Я ем...».

Спытайцеся ў свайго сябра (сяброўкі), якую агародніну ён (яна) любіць есці. Таня, запытайся ў Віталіка: «Віталік, ты ясі агурок?» Віталік, адкажы: «Так, я ем агурок» або «Не, я не ем агурок, я ем памідор».

Ф-9 Я н к а. А цяпер пагуляем у гульню, якая называецца «Агароднік». Прыдумайце, якой агароднінай вы сябе назавяце (рэпа, рэдзька, цыбуля, морква, радыска i г. д.), i станьце ў круг.

В ы х а в а л ь н і к. Я буду агароднікам. (Выходзіць на сярэдзіну круга i стукае палкай аб зямлю.)

Д з е ц і. Хто там?
В ы х а в а л ь н і к. Агароднік!
Д з е ц і. Чаго прыйшоў?
В ы х а в а л ь н і к. Рэпку ўзяць!

Пасля такога адказу ўсе вядуць карагод і спяваюць:

Зверху рэпка зялёная,
У сярэдзіне тоўстая,
Напрыканцы вострая.
Хавае хвост пад сябе.
Хто да яе не падыдзе,
Усялякі за віхор возьме.

Агароднік адгадвае, хто з дзяцей назваў сябе рэпкай.

В ы х а в а л ь н і к. Алёнка, ты назвала сябе рэпкай?..

Калі агароднік адгадае, рэпка займае яго месца. Агароднік не павінен ведаць, хто назваўся рэпкай. Адгадаць ён можа тры разы, калі не адгадае, то выбіраюць іншага агародніка.

Тэма 10. САДАВІНА

Задачы:

- ▶ развіваць уменні слухаць і разумець маўленне выхавальніка, адказваць на яго пытанні, заахвочваць дзяцей да самастойных выказванняў на беларускай мове;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі садавіны (*яблык, агрэст, парэчкі, груша, кавун*); увесці абагульняльнае слова *садавіна*;
- ▶ адпрацоўваць правільнае вымаўленне гука [ч] у складах, словах (*чырвоныя парэчкі, чарвячок*);
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні назоўнікаў да прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; кошык з садавінай; яблыкі на ўсіх дзяцей; ліст 8 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры! Сёння мы прынеслі вам у кошыку для частавання садавіну. Давайце разам з вамі паглядзім, якая садавіна ў кошыку.

Я н к а. Я буду называць садавіну і паказваць яе, а вы ў адказ будзеце гаварыць, ці правільна я яе называю.

Янка называе садавіну. Калі садавіна названа правільна, дзеці скажуць «так», а калі няправільна — «не».

Я н к а. Яблык. (*Так ці не.*) Груша. (*Так ці не.*)

Дзе растуць яблыкi, грушы? (*На дрэвах, у садзе.*) Гэта ўсё (паказвае на садавіну) расце ў садзе і таму называецца ... (*садавіна*).

Янка, трымаючы ў руках яблык, чытае верш Івана Муравейкі «Яблык»:

Залацісты, спелы яблык
На маёй ляжыць далоні.
Залацісты, буйны яблык
Быццам сонейка малое.

Я н к а. Пра якую садавіну гэты верш? (*Пра яблык.*) Пабеларуску кажам *яблык*, а як па-руску? (*Яблоко.*) Які яблык? (*Зялёны, спелы.*) Які яшчэ? (*Смачны, сакавіты, чырвоны.*)

А р ы н к а. Паглядзіце ўважліва на садавіну. Я буду называць садавіну, а вы будзеце гаварыць, якога яна колеру (яблык — чырвоны, груша — жоўтая, кавун — зялёны і г. д.).

Я н к а. А зараз пагуляем з мячыкам і скажам наадварот. Я буду называць колер, а вы — садавіну, якая мае адпаведны колер: жоўты ..., жоўтая ..., зялёны ..., зялёная ... і г. д.

А р ы н к а. Паслухайце:

Чырвоныя парэчкі,
Зялёны агрэст,
Жоўтыя грушы,
Ружовыя яблыкi,
Сіні вінаград —
Гэтае багацце
Даў нам улетку сад.

Д. Дубініна.

Паспрабуйце паўтарыць гэтыя радкі.

4-5 Арынка. Знайдзіце на малюнку садавіну, назавіце яе і скажыце, якога яна колеру.

Даскажыце слова: груша (якая?); агрэст (які?); парэчкі (які?); яблык (які?).

Дайце імёны дзецям і вызначыце садавіну, якой яны збіраюцца пачаставацца. Паглядзіце на малюнку і вызначыце, якую садавіну захацеў паспрабаваць чарвячок?

Выхавальнік. Арынка і Янка прынеслі нам смачныя яблыкі, каб пачаставацца. Пачастуйцеся, а потым скажыце, якія яблыкі на смак. (*Салодкія, кісла-салодкія, смачныя, сакавітыя.*) Давайце падзякуем сваім сябрам за частаванне і развітаемся з імі.

Тэма 11. ЛЮБІМЫЯ ЦАЦКІ

Задачы:

- ▶ практыкаваць у складанні сказаў пра сваю любімую цацку;
- ▶ узбагачаць слоўнік выхаванцаў словамі, якія абазначаюць назвы цацак;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўжыванні множнага ліку назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 9 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, сябры! Сёння мы з вамі пагаворым пра цацкі.

4-5 Арынка. Паглядзіце на малюнак. Паслухайце верш Алеся Ставера «Як зроблены цацкі?» і знайдзіце на малюнку цацкі, пра якія расказваецца ў вершы:

У Дзяніскі сёння свята —
Цацак дзед прынёс багата:
Верталёцік, самаходку
І пластмасавую лодку,

Матаролер і машыну
З размалёванай кабінай.
Рад Дзяніска, вельмі рад,
Ён паставіў цацкі ў рад...

Адкажыце, што на гэтым малюнку лішняе. Чаму?

Я н к а. На гэтым малюнку — нашы любімыя цацкі. Гэта — лялька (кукла), гэта — ваўчок (юла), гэта — аўтамабіль.

Ці ёсць на малюнку вашы любімыя цацкі? Назавіце вашы любімыя цацкі.

4-5 А р ы н к а. Пагуляем у гульню «Адзін — многа». Паглядзіце на малюнкi, знайдзіце малюнак з адной цацкай і малюнкi, дзе многа такіх цацак. Назавіце гэтыя малюнкi.

7-9 Я н к а. Давайце пагуляем у гульню «Ажыві цацку». Ёсць такая цікавая цацка — робат. Уявіце сябе робатамі. Робаты выконваюць розныя рухі і ніколі не стамляюцца.

Я буду называць рухі, а вы будзеце, як роботы, іх выконваць. (Дзеці па камандзе выконваюць розныя рухі і называюць іх.)

А р ы н к а. Здагадайцеся, якая цацка ў мяне самая любімая. (*Адказы дзяцей.*) Так, я больш люблю гуляць са сваёй лялькай. Маю ляльку завуць Паўлінка. Я яе кармлю, купаю, апранаю, спяваю ёй калыханку.

Я н к а. А ў мяне самая любімая цацка — мячык. Ён блакітнага колеру з зялёнай і жоўтай палоскамі, зроблены з гумы. Я яго кідаю ўгору і ўніз, на падлогу, нават спрабую гуляць ім у футбол.

А р ы н к а. Цяпер вы паспрабуйце расказаць пра сваю любімую цацку. Назавіце цацку і раскажыце, як вы з ёй гуляеце.

Тэма 12. НАШЫ ГУЛЬНІ

Задачы:

- фарміраваць уменне адказваць на пытанні па малюнку, практыкаваць дзяцей у складанні апавядання па малюнку з 2-3 сказаў;
- узбагачаць слоўнік дзяцей з дапамогай слоў: *будаваць, акно, вокны, колеры*;
- практыкаваць у правільным вымаўленні гука [дз].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; каробка з кубікамі рознага колеру; ліст 10 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры!

Я н к а. Паглядзіце, калі ласка, што ляжыць у гэтай каробцы. (*Кубікі.*) Якога колеру кубікі? Пакажыце жоўты (зялёны, сіні, аранжавы, фіялетаваы) кубік і назавіце яго колер. Кубікі вялікія ці маленькія? Што можна пабудаваць з кубікаў? (*Адказы дзяцей.*)

Так, з кубікаў можна пабудаваць вежу, гараж для машыны, мэблю і нават дом. А што хацелася б пабудаваць кожнаму з вас? Закончыце сказ «Мне хацелася б пабудаваць...».

 А р ы н к а. Малайцы! А мне хацелася б пабудаваць хатку для трох мядзведзяў.

Давайце адпачнём і пагуляем у гульню, якая называецца «Тры мядзведзі».

Тры мядзведзі ішлі дадому:

Тата-мядзведзь, мама-мядзведзіца

І сыноч-мядзведзік.

Мядзведзік вельмі маленькі быў

І з бразготкамі хадзіў.

Дзеці ідуць павольна.

Спыняюцца.

*Падымаюць рукі ўверх і
вымаўляюць словы
«дзінь-дзінь-дзінь».*

Я н к а. Як жа зрабіць, каб бразготка звонка-звонка звінела? Язычок трэба трымаць так, як быццам бы спявае камарык — *ззб-ззб-ззб*, але гук [дз'] праспяваць нельга. Ён вымаўляецца вельмі коратка. Трэба не цягнуць, а хуценька стукнуць хвосцікам язычка аб сценку хаткі пад верхнімі зубамі. Атрымаецца [дз']. Паспрабуйце праспяваць: *ззб-ззб-ззб*, а зараз хуценька скажыце [дз'].

Пазвініце бразготкамі, як маленькі мядзведзік: *дзінь-дзінь-дзінь, дзінь-дзінь-дзінь, дзінь-дзінь-дзінь, дзінь-дзінь-дзінь.*

 Я н к а. Цяпер паглядзіце на малюнак. Каго вы бачыце? (*Дзяцей.*) Што яны робяць? (*Дзеці будуць з кубікаў*

домік.) Які домік у іх атрымаўся? (*Вялікі, высокі, прыгожы.*) Назавіце, якога колеру кубікі, з якіх пабудавалі дом дзеці. (*Чырвонага, жоўтага, зялёнага і сіняга колеру.*) Якога колеру сцены доміка? Якога колеру дах доміка?

Паглядзіце на хлопчыка ў жоўтай кашулі і сініх шортах. Яго клічуць Юрасік. Што ён робіць? (*Юрасік будуе дах дома.*) А цяпер паглядзіце на дзяўчынку. Яе клічуць Кацярынка. Што яна робіць? (*Дзяўчынка Каця падае кубік Юрасіку, дапамагае яму будаваць дом.*) А вось гэты хлопчык — Андрэйка. Што робіць Андрэйка? (*Андрэйка вязе ў грузавіку кубікі.*) Паспрабуйце расказаць пра тое, як дзеці будуць домік.

А р ы н к а. Паслухайце спачатку, як раскажу я:

Дзеці ў дзіцячым садзе захацелі пабудавать для цацак домік з кубікаў. Андрэйка прывёз кубікі ў грузавіку. Каця і Юрасік пабудавалі сцены і дах. Прыгожы атрымаўся домік для цацак.

Цяпер, калі ласка, паспрабуйце расказаць вы. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Тэма 13. НАШЫ ЦАЦКІ

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне адказваць на пытанні, сумесна з дарослым апісваць цацку;
- ▶ практыкаваць ва ўменні разумець і ўжываць назоўнікі з абагульняльным значэннем (*цацкі*);
- ▶ падводзіць дзяцей да актыўнага ўжывання ў маўленні сказаў розных тыпаў;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні заўсёды цвёрдых гукаў [р] і [ч].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мячы, паветраныя шарыкі розных колераў; ліст 10 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры!

Я н к а (трымае ў руках паветраны шарык). Што ў мяне ў руках? (*Адказы дзяцей.*) Так, паветраны шарык. На рускай мове *шарик*, а на беларускай — *шарык*. Скажыце гучна:

Арык-арык-арык,
Паветраны шарык.

У мяне ў руках шарык. Давайце мы з вамі, дзеткі, раскажам, які ён.

Паглядзіце на шарык і скажыце, якога ён колеру і формы. (*Шарык чырвоны, круглы.*) А яшчэ мы гаворым *паветраны* (воздушный). Паветраны — значыць у ім паветра, ён лёгкі і можа лётаць.

А р ы н к а. Шарык зроблены з гумы. Ён гумавы. Дзеці, з чаго зроблены шарык? (Паўтараюць 2-3 дзіцяці.)

Паслухайце, як я раскажу пра шарык:

Паветраны шарык круглы, чырвоны, гумавы і ўмее лётаць. Ён можа быць малы і вялікі, таму што ён зроблены з мяккай гумы. З паветраным шарыкам вельмі весела гуляць.

Я н к а. Адгадайце загадку і падкажыце адгадку:

Упадзе — паскача,
Ударыш — не плача. (*Мячык.*)

Так, мячык на рускай мове *мячик*, а на беларускай — *мячык*. Скажыце гучна (звяртаецца ўвага на правільнае вымаўленне цвёрдых гукаў [р] і [ч]):

Ачык-ачык-ачык,
Гумавы мячык.
Весела скача,
А ўдарыш — не плача.

Я н к а (паказвае гумавы мяч). Мячык чырвоны, круглы і гумавы. Ён можа быць маленькі і вялікі. З мячыкам я гуляю адзін і з сябрамі: падкідваю яго ўгору, перакідваю сябру рукамі і нават б'ю па ім нагамі.

А р ы н к а. Давайце пагуляем. Я буду расказваць пра шарык, а вы — пра мячык. Выберыце мячык, які вам больш падабаецца (блакітны, зялёны, жоўты), і пачнём расказваць.

А р ы н к а. Гэта шарык.

Д з і ц я. Гэта мячык.

А р ы н к а. Мой паветраны шарык круглы, гумаваы, чырвоны.

Д з і ц я. Мой мячык таксама круглы, гумаваы, але блакітны.

А р ы н к а. Мой паветраны шарык лёгкі, ён высока лётае.

Д з і ц я. Мой мячык не ўмее лётаць. Калі яго падкінуць угору, то ён хутка падае ўніз.

(Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

А р ы н к а. Паспрабуйце самастойна расказаць пра мячык або пра шарык. А я вам дапамагу.

Я н к а. А цяпер пагуляем, паскачам, нібы зайчыкі.

Шарачок, маленькі зайчык,

Скача, нібы шэры мячык.

Скок ды скок!

Скок ды скок!

Вось дык спрытны шарачок!

Хадзьба на месцы.

Паскакаць наперад-назад.

*Паскакаць управа-ўлева
і проста на месцы.*

Хадзьба на месцы.

Потым дзеці могуць паскакаць наперад-назад, управа-ўлева і проста на месцы. Потым паскакаць, як кенгуру — імкнучыся падчас скачка падцягнуць калені да грудзей.

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Што тут лішняе? Як назавём астатнія прадметы адным словам? Растлумачце свой выбар. Так, паветраны шарык, мяч, барабан — гэта цацкі. Малайцы!

А зараз паглядзіце на малюнак. Знайдзіце аднолькавыя цацкі на малюнках і ў гульнявым куточку нашай групы. Назавіце іх. Хто больш убачыць і скажа, што ў іх аднолькавае? Малайцы, усе цацкі назвалі правільна.

Тэма 14. ПАКОЙ У ДЗІЦЯЧЫМ САДЗЕ

Задачы:

- ▶ развіваць камунікатыўныя ўменні дзяцей, працягваць вучыць адказваць на пытанні выхавальніка, самастойна будаваць сказы;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі, якія абазначаюць назвы частак пакоя (*падлога, столь, сцяна, акно, вокны, дзверы*), назвы колераў; часткі дома (*дах і інш.*);
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні гука [р] у словах і сказах;
- ▶ практыкаваць ва ўтварэнні множнага ліку назоўнікаў (*акно — вокны*), спалучаць прыметнікі (назвы колераў) з назоўнікамі, практыкаваць ва ўжыванні склонавых форм назоўнікаў з прасторавымі прыназоўнікамі (*за дзверы, пад крэсла, пад стол*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 11 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Які ўтульны ў вас пакой!

Я н к а. Назавіце колер сцен у пакоі. Колькі сцен? Ці ёсць у сценах вокны? Колькі іх? Паглядзіце на гэта акно. Якая ў яго форма?

Што гэта ляжыць у нас пад нагамі? (*Дыван.*) На рускай мове мы гаворым *ковёр*, а па-беларуску гаворым *дыван*. На чым ляжыць дыван? На беларускай мове *пол* — гэта *падлога*. Дыван ляжыць на падлозе. (Дзеці паўтараюць.)

А над галавой у нас столь. На беларускай мове *столь*, а на рускай — *потолок*. Не пераблытайце са сталом.

Стол — гэта мэбля. На стол можна што-небудзь паставіць, палажыць. Што ляжыць зараз на стале? Што яшчэ можна паставіць на стол?

Столь — гэта тое, што ў нас над галавой. Паглядзіце на столь. Ці можна што-небудзь паставіць на столь?

Пакажыце ў пакоі столь, сцены, падлогу, акно, дзверы. Назавіце тыя часткі пакоя, якія вы паказваеце.

Да нас завітаў сонечны зайчык. Назавіце, дзе зараз знаходзіцца сонечны зайчык. (*На сцяне, на столі, на падлозе, на дзвярах.*)

Ц-5 А р ы н к а. Паглядзіце на малюнак. Знайдзіце ў пакоі і на малюнку аднолькавыя рэчы, назавіце іх. Вызначыце і назавіце колер рэчаў на малюнку і ў пакоі. Адгадайце загадку і знайдзіце ў пакоі адгадку:

Яны ў кожнай хаце
Назад і ўперад ходзяць.
Адной рукой сустрабуюць,
Другой рукой праводзяць. (*Дзверы.*)

У. Мацвееў.

Ці ёсць гэтая адгадка ў нашым пакоі? Назавіце яе. (*Адказы дзяцей.*) Так. У пакоі ёсць дзверы. На рускай мове мы гаворым *дверь*, а на беларускай — *дзверы*. (Дзеці паўтараюць. Падкрэсліваецца цвёрдае вымаўленне гука [р] у слове *дзверы*.) Якога колеру дзверы? Закончыце сказ і назавіце колер: у нашым пакоі столь (якая?), сцены (якія?), падлога (якая?), акно (якое?), дзверы (якія?).

Ц-6 Янка прапануе дзецям паскакаць па падлозе, падысці да сцяны (акна, дзвярэй), паглядзець на столь і да т. п.

Я н к а. Давайце скажам усе разам. (Пачынае чытаць чыстагаворку, паказвае на адпаведны прадмет, выхаванцы заканчваюць чыстагаворку, потым паўтараюць яе.)

Ога-ога-ога — чыстая ... (*падлога*).
Оль-оль-оль — высокая ... (*столь*).
Еры-еры-еры — скрыпучыя ... (*дзверы*).
На-на-на — белая ... (*сцяна*).
Но-но-но — светлае ... (*акно*).

А р ы н к а. У кутку прыроды ў нашым пакоі жыве чарапах. Яна любіць гуляць па пакоі.

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнак і адкажыце, куды схавалася чарапаха. (*За дзверы, пад крэсла, пад стол.*)

А цяпер паглядзіце на малюнак і знайдзіце пару кожнаму прадмету. Растлумачце, чаму гэтыя прадметы можна аб'яднаць.

В ы х а в а л ь н і к. Якія вы малайцы! Янка і Арынка вам вельмі ўдзячныя. Яны шмат новага даведаліся пра наш групавы пакой.

Тэма 15. ПАКОЙ ЯНКИ

Задачы:

- ▶ развіваць уменні дзяцей адказваць на пытанні выхавальніка, будаваць апавяданне з 3-4 сказаў;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадметаў мэблі (*канана, ложак, шафа, крэсла*);
- ▶ пазнаёміць з прызначэннем кожнай рэчы;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўжыванні назоўнікаў з рознай родавай прыналежнасцю.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; цацачная мэбля; ліст 12 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

А р ы н к а. Бацькі Янкі не так даўно атрымалі новую кватэру. Цяпер у хлопчыка будзе свой пакой. Але ў яго пакоі няма ніякай мэблі. Трэба дапамагчы Янку абсталяваць пакой.

Давайце наведаем з вамі магазін мэблі і купім Янку мэблю для абсталявання пакоя.

4-5 А р ы н к а. Паглядзім на вітрыну магазіна. Вось канана, на ёй можна адпачываць — пасядзець або паляжаць. А гэта ложак, на ім спяць. У магазіне прадаецца і шафа, у шафу вешаюць адзенне. А вось крэсла. На ім сядзяць. А як гэта рэч называецца па-руску? (*Стул.*) У рускай мове

таксама ёсць слова *крэсла*. Што яно азначае? (*Адказы дзяцей*.) Так, у крэсле ёсць па баках падлакотнікі. А па-беларуску стул называецца *крэсла*.

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнку і адкажыце, пра што можна сказаць: «Мой, мая, маё». Напрыклад, мая шафа, мой ...

Закончыце сказы:

Шафа зроблена з дрэва. Яна ... (*драўляная*).

Ложак зроблены з дрэва. Ён ... (*драўляны*).

Крэсла зроблена з дрэва. Яно ... (*драўлянае*).

Якую форму мае мэбля на малюнках?

А р ы н к а. Янка, назаві мэблю, якая табе патрэбна ў кватэру. Дзеткі табе яе купяць.

Цацачная мэбля стаіць перад дзецьмі (можа быць некалькі аднолькавых рэчаў). Выхаванцы па чарзе падыходзяць да лялькі, гутараць з ёю: «Дзень добры, Янка. Я хачу купіць табе стол. Табе падабаецца гэты стол?» Лялька адказвае, часам пытаецца, навошта яму тая ці іншая рэч, затым дзякуе за пакупку. У канцы гульні адзначаецца, што дзеці купілі мэблю, яны дапамаглі Янку.

А р ы н к а. Малайцы, дзеці! Купілі Янку мэблю ў яго пакой. Давайце разам паспрабуем яе расставіць так, каб у Янкі атрымаўся ўтульны пакой. Раскажыце пра тое, як вы расставілі мэблю. Малайцы! Прыгожы пакой атрымаўся ў Янкі.

А цяпер разам раскажам Янку чыстагаворку:

Іў-іў-іў — канапу купіў,
Еў-еў-еў — на крэсле пасядзеў,
Аў-аў-аў — на ложку паляжаў,
Іў-іў-іў — шафу адчыніў.

Паспрабуйце кожны расказаць гэтую чыстагаворку разам са мной.

Тэма 16. ПАКОЙ АРЫНКИ

Задачы:

- ▶ фарміраваць у дзяцей уменне паўтараць кароткае апа-
вяданне (без пытанняў выхавальніка);
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей дашкольнага ўзросту на-
звамі асобных прадметаў мэблі, замацоўваць разуменне
абазначальнага слова *мэбля*;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні выхаванцамі
заўсёды цвёрдага гука [р].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; цацачная мэбля;
ліст 13 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, сябры!

Я н к а. Раней вы мне абсталявалі прыгожы пакой, а сёння
мы пазнаёмімся з пакоем Арынкi.

4-5 Я н к а. У Арынкi прыгожы і ўтульны пакой. Па-
глядзіце на малюнак і пералічыце ўсё, што стаіць у пакоі.
Як гэта назваць адным словам?

Пакой выглядае прыгожа і ўтульна, калі там ёсць люстэрка,
карціны, вазы, вырабы з дрэва, фарфору, жывыя кветкі і г. д.

Ці ёсць гэтыя рэчы на малюнку? Назавіце на малюнку
рэчы, якія не належаць да мэблі.

Я н к а. Пагуляем і раскажам.

Крэсла і стол, канапа і шафа —

Гэта наша мэбля!

Шафа трэба для таго,

Каб класці туды вопратку!

Ложак трэба для таго,

Каб зручна было спаць!

*Загінаць пальцы,
пералічваючы мэблю.*

Паказаць далонькі.

Развесці рукі ў бакі.

*Рукі, сагнутыя ў локцях
перад грудзмі.*

Рукі развесці ў бакі.

*Далоні скласці і пакласці
пад шчаку.*

А р ы н к а. Вось гэта цацачная мэбля. Давайце абсталюем
мне пакой так, як на малюнку.

Выхавальнік. Што гэта? Для чаго патрэбны стол?
(Ставіць стол.)

Янка. А што яшчэ трэба паставіць у пакой Арынкi? Што трэба да стала паставіць? (*Крэсла.*) Вядома (ставіць крэсла). Для чаго патрэбна крэсла?

Каб пакой стаў больш утульны, абсталюем яго іншай мэбляй.

Выхавальнік. Што гэта? (Ставіць шафу.)

Янка. Для чаго патрэбна шафа?

Выхавальнік. Што гэта? (Ставіць ложкак.)

Янка. Для чаго патрэбны ложкак?

Выхавальнік. А на стол паставім вазачку з рамонкам.

Арынка. Дзякуй, дзеткі, за тое, што зрабілі пакой утульным і прыгожым.

4-5 Янка. Паглядзіце на малюнак і паслухайце, як я раскажу пра пакой Арынкi:

У Арынкi светлы і ўтульны пакой. Каля акна з блакітнымі фіранкамі стаіць драўляны стол. Побач — крэсла. У левым куце пакоя — кніжная паліца. Справа, каля сцяны, стаіць шафа для адзення. Насупраць — ложкак, засланы ружовым пакрывалам. На падлозе ляжыць мяккі белы дыван. Пакой Арынкi мне падабаецца.

Паспрабуйце і вы расказаць пра пакой Арынкi. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Тэма 17. ЗІМОВЫЯ ПРЫГОДЫ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні па змесце малюнка, складаць апавяданне пра зімовыя забавы;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі, якія адносяцца да зімай тэматыкі;
- ▶ практыкаваць дзяцей у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 14 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, сябры! А ці ведаеце вы, якая пара года на дварэ? Хто з вас любіць зіму? Чаму? Якія змены адбываюцца ў прыродзе зімой? Хто кусае ўзімку нас за шчокі і нос? (*Адказы выхаванцаў.*) Так, мароз.

4-5 Янка. Паглядзіце на малюнак. Якая пара года на-малявана? Чаму вы думаеце, што зіма? Раскажыце пра снег. Які снег? (*Белы, чысты, ліпкі.*) Што робяць дзеткі? (*Дзеці катаюцца на санках з горкі. Дзеці катаюцца на лыжах па снезе.*) Ці замерзлі дзеткі? Якая ў іх вопратка? Якія тварыкі ў дзяцей? (*Вясёлыя, радасныя, усмешлівыя.*) Які настрой у дзяцей? (*Добры, вясёлы, радасны.*)

А ці каталіся вы на санках, лыжах? Як мы назавём таго, хто катаецца на лыжах? (*Лыжнік.*)

7-9 Арынка. Пагуляем у гульню «Зімовыя словы». Я буду называць словы і кідаць вам мячык, а вы — кідаць мячык мне і гаварыць — «зімовае» або «незімовае» гэта слова (*снег, сняжынка, мароз, снегавік, канькі, лыжы, санкі, снягурка, Дзед Мароз, футра, валёнкi, завіруха і інш.*).

4-5 Янка. Паспрабуем разам скласці апавяданне па малюнку і расказаць яго.

Спачатку буду расказваць я:

Аднойчы выдаўся сонечны, зімовы дзень. Дзеці выйшлі на прагулку. Яны ўзялі з сабой лыжы, санкі. Настрой у іх быў вясёлы і бадзёры.

А цяпер раскажыце вы пра зімовыя забавы дзетак. Дапамогуць вам у гэтым малюнкi. (*Хлопчыкі і дзяўчынкі каталіся на санках з горкі, хадзілі на лыжах па снезе.*)

Далей ізноў раскажу я:

Вопратка ў дзетак была цёплая, і яны не замерзлі ў моцны мароз.

Добра гуляць зімой! Таму настрой дзетак быў вясёлы і бадзёры.

Я н к а. Хто з вас яшчэ хоча скласці апавяданне па малюнку пра зімовыя забавы дзяцей разам са мной? (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Тэма 18. РАЗГЛЯДВАННЕ МАЛЮНКА «АЛЁНКА НА ПРАГУЛЦЫ»

Задачы:

- фарміраваць уменне ўважліва разглядваць малюнак і складаць апавяданне па змесце асобных частак малюнка з 3-4 сказаў;
- актывізаваць у маўленні дзяцей «зімовую» лексіку; словы, якія абазначаюць назвы прадметаў адзення;
- практыкаваць у вымаўленні спецыфічна беларускіх гукаў у словах і сказах.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка, ліст 14 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Да нас у дзіцячы сад прынеслі новы малюнак.

Ц-5 А р ы н к а. Паглядзіце на гэты малюнак. Якая пара года на ім адлюстравана? Чаму вы так лічыце? Каго вы ўбачылі на малюнку? Давайце дадзім імя дзяўчынцы, назавём яе Алёнка. Апішыце, як апранута Алёнка. (*Паліто, боцікі, шапка, шалік, рукавіцы.*) Вам падабаецца яе зімовае паліто? Апішыце яго. (*Яно чырвонае, з карычневым каўнерам.*) У Алёнке ёсць шапка, шалік, рукавіцы? Хто хоча расказаць, у якой вопратцы Алёнка выйшла на прагулку? (1-2 адказы.)

Дзеці, а што робіць Алёнка? (*Адказы дзяцей.*) Так, Алёнка лепіць са снегу снегавіка. А хто ёй дапамагае? Назавіце дзетак і раскажыце, як яны дапамагаюць Алёнцы.

Я н к а. Даскажыце слова. (Расказвае верш Міхася Гарнака «Зімовы верш».)

Вось вам, дзеці, верш зімовы,
Падкажыце ў вершы словы:
Зімой даліны і сцяжынкі
Пакрылі белыя ... (*сняжынкі*).

Як шэры воўк, завыла глуха
У полі злая ... (*завіруха*).
Сядзяць без ежы ў сцюжу птушкі.
Сябры, зрабіце ім ... (*кармушкі*).

 Я н к а. Давайце не толькі разам раскажам пра зіму, але і крышачку парухаемся.

Як захоча Мароз,
Замарозіць шчокі, нос,
Я не буду стаяць,
Буду бегаць і скакаць.

Паказваюць шчокі і нос.

Хадзьба, бег і скачкі на месцы.

4-5 Я н к а. Паглядзіце яшчэ раз на малюнак. Сёння мы з вамі будзем складаць па гэтым малюнку апавяданне. Спачатку паслухайце, як я раскажу вам пра Алёнку на зімовай прагулцы:

Алёнка выйшла пагуляць на дзіцячую пляцоўку. Узімку марозна, але дзяўчынцы не холадна: на ёй цёплае паліто чырвонага колеру з цёплым футравым каўнерыкам і ружовая шапачка. На ножках — белыя боцікі, а на ручках — ружовыя рукавічкі. Дзяўчынка разам са сваімі сяброўкамі лепіць снегавіка.

Цяпер паспрабуйце вы расказаць пра тое, што ўбачылі на малюнку. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Скажам усе гучна разам гэтыя вясёлыя радкі:

Дзі-дзі-дзі — на вуліцу ідзі.
Іць-іць-іць — снег на вуліцы ляжыць.
Аць-аць-аць — весела гуляць.

А цяпер кожны паасобку, і зноў усе разам.

Тэма 19. ПРАДУКТЫ ХАРЧАВАННЯ

Задачы:

- ▶ працягваць работу па фарміраванні ўменняў адказваць на пытанні, самастойна будаваць сказы;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадуктаў харчавання (*цукар, цукерка, каўбаса, пячэнне, абаранак, пернік* і інш.), іх якасцей (*смачны, салодкі*);
- ▶ фарміраваць уменне карыстацца інтанацыйнымі адценнямі з мэтай зносін (просьба, пытанне).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; абсталяванне для гульні ў прадуктовы магазін; ліст 15 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Цікава даведацца, ці ходзіце вы разам з мамай у магазін за прадуктамі. Як называецца магазін, дзе прадаюцца прадукты? (*Гастраном.*) Паглядзіце, якія прадукты харчавання (продукты питания) прадаюцца ў гастраноме.

4-5 Янка (расказвае верш Міхася Чарняўскага «Гастраном» і паказвае прадукты харчавання на вітрыне).

Запрашае шчыра дом,
Дом пад назвай «Гастраном».
Шакалад, пячэнне, сушкі,
Абаранкі і ватрушкі,

Сыр, цукеркі, хлеб духмяны,
Кошык яблыкаў, бананы —
Бы расквечана вітрына
Велікана-магазіна!

Якія яшчэ прадукты прадаюцца ў магазіне? (Калі дзеці называюць прадукты харчавання па-руску, выхавальнік услед гаворыць, як называюцца гэтыя прадукты па-беларуску.)

Назавіце ўсе прадукты харчавання, якія вы ўбачылі на вітрыне.

Арынка. Пакажыце і назавіце прадукты харчавання, пра якія расказваецца ў вершы. (*Шакалад, пячэнне, сушкі, абаранкі і ватрушкі, сыр, цукеркі, хлеб духмяны — усё гэта на вітрыне велікана-магазіна.*)

4-5 Арынка. Назавіце тыя прадукты, якія зроблены з мукі. Што на малюнку лішняе?

Янка. Свае адносіны да хлеба народ адлюстравалі ў шматлікіх прыказках і прымаўках, казках і песнях.

Паслухайце прыказкі, у якіх ёсць слова *хлеб*:

Хлеб — усяму галава.

Найсмачнейшы хлеб ад сваёй працы.

Без солі не смачна, без хлеба не сытна.

А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Магазін».

Я буду прадаўцом, а вы — пакупнікамі. Я буду прадаваць вам прадукты харчавання, а вы — выбіраць тое, што вам неабходна, і купляць.

У магазіне ёсць каўбаса і сасіскі. Пятрок, што ты купіш — каўбасу ці сасіскі? (*Я куплю каўбасу.*) Калі ласка!

У магазіне ёсць пячэнне і булачка. Маша, што ты купіш — булачку ці пячэнне? (*Адказ выхаванца.*) Калі ласка!

У магазіне ёсць абаранкі і хлеб. Любачка, што ты купіш — хлеб ці абаранкі? (*Адказ выхаванца.*) Калі ласка!

У магазіне ёсць цукеркі і яблыкі. Кастусёк, што ты купіш — цукеркі ці яблыкі? (*Адказ выхаванца.*) Калі ласка.

У магазіне ёсць мука і крупы. Танечка, што ты купіш — муку ці крупы? (*Адказ выхаванца.*) Калі ласка!

Кацярынка, якія крупы ты купіш — рыс ці грэчку?

Абаранкі і цукеркі вельмі смачныя, усе дзеці іх любяць. А якія цукеркі на смак? Як пра іх можна сказаць? (*Салодкія.*)

 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Ядомае-неядомае».

Выхавальнік кідае дзіцяці мячык і называе прадукт харчавання ці іншую рэч. Дзеці кідаюць мячык выхавальніку і адказваюць, ядомае ці неядомае.

Я н к а. Арынка вельмі любіць цукеркі і пячэнне. Што б вы купілі пачаставацца, калі б запрасілі да сябе Арынку ў госці? Як бы вы запрасілі Арынку пачаставацца?

Давайце скажам гучна: «Частуйся, калі ласка!» А цяпер цішэй: «Частуйся, калі ласка!» І яшчэ раз гучна: «Частуйся, калі ласка!» Малайцы! Не забывайце пра гэтыя словы, калі будзеце запрашаць сваіх гасцей частавацца.

Тэма 20. ЧАСТАВАННЕ

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне дзяцей адказваць на пытанні, самастойна будаваць сказы;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадуктаў харчавання;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні гука [г] у словах і сказах;
- ▶ практыкаваць у правільным выкарыстанні дзеясловаў заагднага ладу (*сядай, пі, еш, паспрабуй, частуйся*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка.

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы вельмі любім прымаць гасцей і частаваць іх салодкай і духмянай гарбатай з цукеркамі. Але для таго, каб наладзіць частаванне, трэба падрыхтавацца.

Я н к а. Чым бы вы хацелі пачаставаць сваіх гасцей? (Дзеці называюць розныя стравы.) Так, можна пачаставаць піражкамі.

Янка расказвае дзецям верш Андрэя Мясцкоўскага:

Піражочкі, піражкі!
Мае кожны два ражкі.
Адкушу адзін ражок —
Надта смачны ... (*піражок*)!

А р ы н к а. Чым бы вы яшчэ хацелі пачаставаць гасцей? (*Варэннем, пернікамі, мёдам, пячэннем*).

Я н к а. Падкажыце слова: варэнне (якое?); цукерка (якая?); пернік (які?); мёд (які?).

Як вы запрасіце гасцей за стол? (*Калі ласка, частуйцеся!*)

Што вы гасцям пажадаеце? (*Смачна есці, дарагія госці! Калі ласка! Алесь, пі малако, сок, каву. Кацярынка, бяры цукеркі. Танечка, паспрабуй пірог і да т. п.*)

 Арынка. Я буду называць прадукты харчавання (пернікі, хлеб, ёгурт, тварог, абаранкі, масла, пірог, сыр). Калі яны з мукі, то трэба прысесці, а калі з малака, то ўстаць.

Янка. Давайце разам раскажам чыстагаворку:

Га-га-га — хачу пірага,
Гі-гі-гі — смачныя пірагі.
Гу-гу-гу — з'есці не магу,
Гоў-гоў-гоў — няма пірагоў.

Каб правільна сказаць чыстагаворку, навучымся правільна гаварыць гук [г]. Апусцім хвосцік язычка ўніз, выпусцім з доміка цёплае паветра і будзем ціхенька вымаўляць г-г-г. Паспрабуйце і вы так сказаць.

А цяпер яшчэ раз раскажам чыстагаворку.

Тэма 21. МЫ ПРЫМАЕМ ГАСЦЕЙ

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне дзяцей адказваць на пытанні, самастойна будаваць сказы;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадметаў посуду (*кубак, шклянка, сподачак, талерка, лыжка, відэлец* і інш.); увесці абагульняльнае слова *посуд*, дзеяслоў *есці*;
- ▶ працягваць практыкаваць у правільным выкарыстанні дзеясловаў загаднага ладу (*сядай, пі, еш, паспрабуй, частуйся*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; цацачны посуд; ліст 16 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці.

 Янка. Паглядзіце на малюнак. Назавіце посуд, які стаіць на стале. Назавіце рэчы адным словам.

Даскажыце слова, з якога матэрыялу посуд: сподачкі з фарфору (якія?); кубачкі са шкла (якія?); лыжачкі з металу

(якія?); сурвэтніца з пластмасы (якая?); цукарніца са шкла (якая?); ваза з фарфору (якая?).

Ч-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнкi і знайдзіце пары. Растлумачце свой выбар. Чаму можна аб'яднаць гэтыя рэчы паміж сабой?

А р ы н к а. Падрыхтуемся да частавання гасцей. Калі ласка, Танечка, прынясі сподачкі.

Паўлік, прынясі кубачкі.

Міхасік, прынясі лыжкі. Якія лыжкі ты прынясеш — вялікія ці маленькія?

Што яшчэ трэба паставіць на стол?

Для сурвэтак неабходна ... (*сурвэтніца*). Прынясі яе, Юрасік.

Для цукру неабходна ... (*цукарніца*). Прынясі яе, Кацярынка.

Для пячэння, пернікаў, абаранкаў трэба паставіць ... (*вазу*). Якая ваза неабходна — глыбокая ці мелкая? Так, прынясі яе, калі ласка, Святланка. Давайце пакладзём сюды пернікі, абаранкі, пячэнне. Малайцы, дзеці!

Я н к а. А зараз раскажам, як запросім гасцей да частавання: «Частуйцеся, калі ласка, дарагія госці. Смачна есці!»

Тэма 22. АДЗЕННЕ

Задачы:

- ▶ працягваць фарміраваць уменне адказваць на пытанні, развіваць камунікатыўныя ўменні дзяцей на беларускай мове;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадметаў адзення (*сукенка, спадніца, кашуля, блузка, паліто, футра* і інш.); увесці абагульняльнае слова *адзенне*, дзеяслоў *надзяваць*;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўжыванні прыналежных прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; фішкі; ліст 17 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы ўчора хадзілі ў магазін дзіцячага адзення. Там шмат рознага адзення для дзяцей.

4-5 Я н к а. Давайце паглядзім разам, якое адзенне ёсць у магазіне. (Дзеці разглядаюць вітрыну, Янка называе прадметы адзення па-беларуску: *сукенка, спадніца, кашуля, паліто, футра*.)

А р ы н к а. Як усе гэтыя рэчы назваць адным словам? (*Адзенне*.)

Арынка разам з выхавальнікам паказвае па адной рэчы цацачнага адзення, пачынае чытаць радкі чыстагаворкі, а дзеці іх заканчваюць:

Енка-енка-енка — сіняя ... (*сукенка*).

То-то-то — купілі ... (*паліто*).

Нер-нер-нер — футравы ... (*каўнер*).

Устка-устка-устка — зялёная ... (*хустка*).

Эткі-эткі-эткі — белыя ... (*шкарпэткі*).

А р ы н к а. Скажыце, якое адзенне ў магазіне вы выбралі б для Янкі? (*Штаны, кашуля, трусы, майка, шкарпэткі, куртка*.)

Я н к а. Якое адзенне вы выбралі бы для Арынкі? (*Сукенка, спадніца, кофта, шкарпэткі*.) У Арынкі ёсць сяброўка — Алёнка. Яна таксама вывучае беларускую мову. Паслухайце, што яна расказвае пра сваё адзенне і як яна апранаецца. (Расказвае верш Уладзіміра Мазго «Дзве мовы».)

Гаворыць тата мой па-руску,
На беларускай мове — мама.
Я размаўляю на дзвюх мовах,
Хоць словы ў іх не супадаюць.
Я з татам апранаю шубу,
З матуляй — футра апранаю.
Спадніцу — юбкай, а сукенку

Мой тата платзем называе.
Надзену капялюш — паненкай

Шыкоўна ў шляпе выглядаю.
Купляе татачка носкі мне,
Матуля дорыць мне шкарпэткі,
І саграе мяне ў дзень зімні
І камізэлька, і жилетка...

Гаворыць тата мой па-руску,
Ды з часам болей прыкмячаю,
Што словы з мовы беларускай
За мною тата паўтарае —
Са мной ён мову вывучае!

А р ы н к а. Якія назвы адзення на рускай і беларускай мовах вы пачулі ў вершы? Паслухайце верш яшчэ раз, знайдзіце на малюнках гэтыя прадметы адзення і адзначце іх фішкамі. Назавіце гэтыя назвы адзення па парах.

 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Чыё адзенне?». Я буду называць адзенне (сукенка, спадніца, кашуля, штаны, шалік, сарочка, паліто, футра, куртка, пальчаткі і інш.) і кідаць вам мячык, а вы мне — адказваць, чыё адзенне, Янкі або Арынкi, і кідаць мячык назад.

А р ы н к а. Паглядзіце на сваю сяброўку (сябра). Раскажыце, якія на ёй (ім) прадметы адзення.

Я н к а. Якую вопратку трэба яшчэ апрануць, каб пайсці на прагулку?

Пакажыце гэтую вопратку на малюнку. Без якой вопраткі немагчыма пайсці на прагулку? (*Адказы дзяцей.*) Малайцы, вы добра ведаеце ўсе прадметы адзення.

Тэма 23. АБУТАК

Задачы:

- ▶ працягваць фарміраваць уменне адказваць на пытанні выхавальніка;
- ▶ развіваць камунікатыўныя ўменні дзяцей на беларускай мове;
- ▶ узабагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі прадметаў абутку (*боцікі, басаножкі, гумавыя боцікі, сандалі,*

валёнкi, красойкi, чаравiкi); увесцi абагульняльнае слова *абутак*, дзеяслоў *абуваць*;

- ▶ практыкаваць ва ўтварэннi роднага склону назоўнікаў;
- ▶ адпрацоўваць вымаўленне спецыфічна беларускiх гукаў у словах i сказах.

Матэрыял: лялькi Янка i Арынка; мяч; лiст 18 [16].

Ход заняткаў

Я н к а i А р ы н к а. Добры дзень, дзецi! Мы ўчора хадзiлi ў магазiн дзiцячага абутку. Там шмат рознага абутку для дзяцей.

Ц-5 Я н к а. Давайце паглядзiм разам, якi абутак у гэтым магазiне (боцiкi, басаножкi, гумавыя боцiкi, валёнкi, красоўкi, чаравiкi i iнш.).

Арынка паказвае на малюнку абутак i пачынае чытаць радкi чыстагаворкi, а дзецi iх заканчваюць:

Цiкi-цiкi-цiкi — чырвоныя ... (*боцiкi*).
Ножкi-ножкi-ножкi — купiлi ... (*басаножкi*).
Еды-еды-еды — спартыўныя ... (*кеды*).
Оты-оты-оты — гумавыя ... (*боты*).
Алi-алi-алi — лёгка ... (*сандалi*).
Апкi-апкi-апкi — мяккiя ... (*тапкi*).
Ёнкi-ёнкi-ёнкi — цёплыя ... (*валёнкi*).
Вiкi-вiкi-вiкi — купiлi ... (*чаравiкi*).

А р ы н к а. Як усе гэтыя рэчы назваць адным словам? (*Абутак.*) Скажыце, якi абутак у магазiне вы выбралi б для Янкi.

Я н к а. Якi абутак вы выбралi б для Арынкi?

♀♂ Я н к а. А зараз давайце пагуляем. Гульня называецца «Хвалько».

В ы х а в а л ь н i к. Я буду называць абутак, якi ў мяне ёсць (боцiкi, басаножкi, сандалi, тапкi, валёнкi, красоўкi, туфлi, чаравiкi i iнш.), i кiдаць вам мячык, а вы будзеце

выхваляцца, што ў вас гэтага абутку многа, і кідаць мячык назад. Напрыклад: у мяне ёсць боцікі — а ў мяне шмат боцікаў.

Запытайцеся ў сваёй сяброўкі (сябра), які абутак яны хацелі б абuć, каб пайсці на прагулку ўлетку, калі цёпла, і ўзімку, калі холадна.

Ц-5 А р ы н к а. Знайдзіце на малюнку абутак, пра які расказваецца ў вершы Івана Карпенчанкі «Боты»:

— Мне купілі ў краме
Боты, —
Выхваляўся
Доўга Ясь, —

З панядзелка
Да суботы
Я мяшу
Ваду і гразь.

Паспрабуйце расказаць верш.

Ц-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнку. Назавіце абутак і скажыце, для якой пары года гэты абутак.

В ы х а в а л ь н і к. Цяпер вы шмат ведаеце пра абутак. Лялькі таксама шмат цікавага даведаліся пра абутак.

Тэма 24. ДА НАС У ГОСЦІ ПРЫЙШЛА ЛЯЛЬКА ЛАНА

Задачы:

- ▶ садзейнічаць развіццю ў дзяцей уменняў складаць кароткія (4-5 сказаў) апавяданні з апорай на цацку;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі знаёмых прадметаў у працэсе маўленчых зносін;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні выхаванцамі гука [ц].

Матэрыял: лялькі Лана, Янка і Арынка.

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Сёння мы прыйшлі разам са сваёй сяброўкай Ланай.

Я н к а. Паглядзіце, якая Лана прыгожая! Валасы ў Ланы ... (белыя, светлыя). Упрыгожвае Ланіны валасы ... (бант).

Якога ён колеру? Вочы ў лялькі вялікія ... (блакітныя). Апанута Лана ў ... (сукенку). Якога колеру ў яе сукенка? А на ножках у Ланы ... (шкарпэткі) і ... (туфлі). Якога яны колеру? Лана вельмі любіць, калі пра яе расказваюць. Паслухайце, як я раскажу пра ляльку Лану:

Гэта лялька Лана. У яе светлыя валасы. У валасах — чырвоны бант. Вочы ў Ланы блакітныя, а шчочкі — ружовыя. На Лане прыгожая ружовая сукенка з каўнерыкам. На ножках у Ланы белыя шкарпэткі і чырвоныя туфлі. Лана — прыгожая лялька. Я люблю з ёю гуляць.

Хто з вас хоча расказаць пра ляльку Лану? Калі ласка, апішыце ляльку. (2-3 апавяданні дзяцей.)

А р ы н к а. Малайцы, дзеткі, вы добра апісалі ляльку. Па вашым апісанні яе адразу можна пазнаць.

Я н к а. Паспрабуйце адгадаць, калі я іграю на скрыпачцы, а калі — на барабане. Калі пачуеце скрыпачку, то павольна імітуйце рухі ігры на скрыпцы. Калі пачуеце барабан, то імітуйце рукамі ўдары па барабане.

Я на скрыпачцы іграю:

Ці-лі, цілі-цілі.

Песеньку сваю спяваю:

Ці-лі, цілі-цілі.

Заіграў на барабане:

Тра-та-та, тах-тах-тах.

За мной дзеткі заігралі:

Тра-та-та, тах-тах-тах.

А р ы н к а. А цяпер паслухайце казку:

Жылі-былі два малаточкі — вялікі і маленькі. Вялікі малаток быў вельмі працавіты. Хто ні папросіць, ён заўсёды дапаможа. Калі вялікі малаток забівае цвік, ён весела спявае «тук-тук-тук!» Маленькі малаточак вучыўся ў вялікага працаваць. Ён забівае маленькія цвічкі і спявае «цюк-цюк-цюк». Адночы ўбачыў іх свісток. І кажа: «Давайце зробім так: я свісну, а вы пачняце забіваць цвічкі. Паглядзім, хто больш заб'е». Свісток свіснуў «сссь»,

а малаточки застукалі. Вялікі — «тук-тук-тук!», а маленькі — «цюк-цюк-цюк». Потым свісток зноў даў сігнал «сссь», малаточки спынілі работу, паглядзелі — абодва добра папрацавалі.

Зараз мы даведаемся, як маленькі малаточак навучыўся вымаўляць гук [ц]. Ён спачатку спяваў песеньку свістка: *сссь* (праспявайце і вы), а потым застукаў хвосцікам языка ў дзверцы — верхнія зубы, і атрымалася: *ць-ць-ць*. Паспрабуйце сказаць гэтак жа.

Вы любіце з лялькамі гуляць? Якую песеньку спяваюць лялькам, каб яны хутчэй заснулі? Давайце пакажам, як мы будзем закалыхваць ляльку і спяваць ёй калыханку. Спачатку я заспяваю ціхенька-ціхенька:

Люлі, люлі, люлі,
Ўсе дзеткі паснулі.
Адна мая ляля
Не спіць, не гуляе,
З катком размаўляе.
З народнага.

А цяпер давайце заспяваем разам з вамі. Ну вось і добра. Наша Лана заснула. Няхай адпачывае.

Тэма 25. ВЯСКОВЫ ДВОР

Задачы:

- развіваць уменні дзяцей адказваць на пытанні выхавальніка і будаваць сказы;
- узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі свойскіх жывёл (*трус, карова, авечка, свіння*); увесці абагульняльнае слова *свойскія жывёлы*;
- звярнуць увагу на цвёрдае вымаўленне гука [р], практыкаваць у вымаўленні гука [ў] ізалявана і ў словах.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; ліст 19 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Хто тут намаляваны? Назавіце жывёл, якія тут намаляваны. (*Карова, авечка, свіння.*)

А хто гэта з доўгімі вушкамі? (Некаторыя дзеці выказваюць меркаванне, што гэта зайчык.) Не, гэта не зайчык. Але вельмі падобны (похожий) на зайчыка. У гэтай жывёлы вельмі смешная назва. Гэта трус (кролик). Як называецца гэта жывёла?

А р ы н к а. Давайце разам скажам: «У маленькіх трусянят маленькія вусікі».

Я н к а. Усе гэтыя жывёлы живуць побач з чалавекам. Чалавек зрабіў жывёл сваімі, таму яны называюцца свойскімі жывёламі. Кожная жывёла патрэбна чалавеку ў гаспадарцы.

4-5 А р ы н к а. Адгадайце загадкі пра свойскіх жывёл і знайдзіце іх на малюнку:

Пасярод двара стаіць гара, спераду вілы, ззаду мятла. (*Карова.*) На што падобныя рогі і хвост каровы?

Не згубіла, а ўсё шукае, не хвора, а ўсё стогне. (*Свіння.*)

Па гарах, па далах ходзіць футра ды кафтан. (*Авечка.*)

З людзьмі сябруе, хату вартуе, жыве пад ганкам, хвост абаранкам. (*Сабака.*)

Маленькія лапкі, на лапках — драпкі, ціхенька ступае, мышак пужае. (*Кот.*)

Як называюцца ўсе гэтыя жывёлы? (*Свойскія.*)

4-5 Я н к а. Давайце пагуляем. Я буду называць розных жывёл. Калі я назаву свойскую жывёлу, той, каму я кіну мячык, скажа «свойскі» або «свойская», а калі іншую жывёлу — скажа «не». Давайце паспрабуем: заяц (кідае мяч дзіцяці), што ты адкажаш — свойскі ці не? (*Не.*); сабака (*Свойскі.*) і г. д.

А р ы н к а. Як падаюць голас свойскія жывёлы? Што робіць кот? (*Мяўкае: мяў-мяў.*) Сабака? (*Гаўкае: гаў-гаў.*)

Карова? (*Рыкае: му-му.*) Авечка? (*Бляе: бе-бе.*) Конь? (*Іржэ: і-го-го.*)

Каб правільна сказаць, як падаюць голас кошка і сабака, трэба навучыцца гаварыць гук [ў].

Давайце яшчэ раз прыпомнім, як гаўкае сабачка, як мяўкае коцік. У песеньках коціка і сабачкі ёсць кароценькі гук [ў]. Каб вымавіць гэты гук, вусны трэба выцягнуць тру-бачкай і хутка вымаўляць гук [ў]. Паўтарыце, калі ласка. Малайцы!

Я н к а. Раскажам разам верш Казіса Якубенаса «Вось то так, вось то гэтак» пра тое, як жывёлы голас падаюць:

— Скажыце, дзеткі,

Як коцік мяўкае?

— ... (*Мяў-мяў-мяў*),

Вось то так, вось то гэтак,

Гэтак коцік мяўкае.

— Скажыце, дзеткі,

Як сабачка гаўкае?

— ... (*Гаў-гаў-гаў*),

Вось то так, вось то гэтак,

Так сабачка гаўкае.

— Скажыце, дзеткі,

Як кароўка рыкае?

— ... (*Му-му-му*),

Му-му-му,

Малако аддаць каму?

Вось то так, вось то гэтак,

Так кароўка рыкае.

Тэма 26. МАЛЕНЬКІ КОЦІК

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменне складаць апісанне жывёлы з 3-4 сказаў;
- ▶ замацаваць і актывізаваць у слоўніку дзяцей назвы свойскіх жывёл (*трус, карова, авечка, свіння* і інш.);
- ▶ фарміраваць уменне суадносіць з малюнкамі назвы жывёл;
- ▶ прыцягваць увагу дзяцей да слоў з памяншальна-ласкавымі суфіксамі; падводзіць да самастойнага ўтварэння такіх слоў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; ліст 19 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Мы вельмі любім маляваць. Паглядзіце на нашы малюнкi і раскажыце, каго вы на iх убачылі. (*Адказы выхаванцаў.*)

Янка. Так, тут шмат жывёл, а зараз я вырашыў намаляваць коціка.

Янка чытае верш «Мастак»:

Намалюю коціка
У шаўровых боціках.
Чорныя шарсцінкі
Будуць уздоўж спінкі,
Беленькі живоцік...
Слаўны будзе коцік!

А. Бабіцкі.

4-5 Янка. Паглядзіце на малюнак, які коцік атрымаўся.

Арынка. Як у вершы гаворыцца пра коціка? Якія ласкавыя словы падбірае паэт? Не кот, а У яго не боты, а Не спіна, а Уздоўж спінкі чорныя Беленькі не живот, а Слаўненькі наш ... (*коцік*).

Паспрабуйце намаляваць і вы такога коціка, толькі не фарбамі, а словамі.

Апішыце коціка. Вам дапамогуць у гэтым малюнкi. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Давайце вывучым верш пра коціка на памяць. Я буду пачынаць радок, а вы заканчваць. Хто хоча сам расказаць верш?

6-9 Янка. А зараз пагуляем у гульню «Скажы ласкава». Я назаву слова, а той, каму я кіну мяч, скажа ў адказ ласкавае слова. Напрыклад, я скажу «кот» і кіну мяч Наташы. Наташа, як ты адкажаш? (*Коцік*.)

Слоўны матэрыял для гульні: спіна — спінка, живот — живоцік, вочы — вочкі, шчокі — шчочкі, рот — раток, зуб — зубок, нос — носік, лоб — лабок, вуха — вушка, вушы — вушкі, рука — ручка, рукі — ручкі, нага —

ножка, ногі — ножкі, галава — галоўка, палец — пальчык, пальцы — пальчыкі.

Я н к а. Паслухайце і здагадайцеся, пра каго я расказваю: Поўсць мяккая, доўгія вусы (у каго?)

Варкоча, хлебча малачко (хто?)

Мыецца язычком, хавае нос, калі холадна (хто?)

Добра бачыць у цемры, дзетак песнямі баюкае (хто?)

Ходзіць нячутна (хто?)

Умее выгінаць спінку, драпаецца (хто?)

Якая адгадка ў вас атрымалася? (*Адказы выхаванцаў.*)

Так, гэта коцік.

Цяпер паспрабуйце расказаць пра коціка вы. А я вам буду дапамагаць: «У коціка поўсць ..., вусы ...». (Так дзеці разам з лялькай расказваюць пра коціка далей.)

Малайцы, вы ўсё правільна расказалі пра маленькага коціка.

Тэма 27. НА ПТУШЫНЫМ ДВАРЫ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей навыкі апісальнага маўлення;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі птушак;
- ▶ замацоўваць правільнае вымаўленне гукаў [ч], [р];
- ▶ практыкаваць ва ўжыванні прыназоўнікаў *у, на, за, каля, пад*.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 20 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы вельмі любім разглядаць малюнкi.

4-5 Янка паказвае на малюнку пеўніка і курачку, прапануе дзецям назваць, хто гэта.

Я н к а. Паслухайце, як я зараз вам раскажу пра курачку:

Курыца стракатая. У яе маленькая галоўка з маленькім чырвоным грабенчыкам, кароткі хвосцік. У курыцы моцныя лапкі. Яна грабе зямлю, шукае зарняткі.

Хто з вас жадае расказаць пра курачку? Дапамогуць вам расказаць пра курачку малюнкi. Паглядзіце на малюнак і раскажыце пра курачку.

 А р ы н к а. А зараз давайце раскажам забаўлянку пра курачку з дапамогай рухаў:

Курачка-рабушачка	<i>Дзеці ходзяць памахваючы рукамі.</i>
Вадзіла дзяцей каля кляцей.	<i>Прысядаюць.</i>
Раз — сесці на красным месце.	<i>Паднімаюцца і разводзяць рукі</i>
Ячка з’есці.	<i>ў бакі.</i>

Як курачка склікае сваіх дзетак? Так, *ко-ко-ко*. А кураняткі як голас падаюць? Так, *ні-ні-ні*. Пакуль курачка вадзіла куранятка, пеўнік знайшоў зярнятка і зазывае да сябе курачку разам з кураняткамі: *ку-ка-рэ-ку!* («Сюды, сюды!») Пакажыце голасам, як пеўнік зазывае сваіх куранятка: *ку-ка-рэ-ку! ку-ка-рэ-ку!* (Дзеці паказваюць, як пеўнік кліча куранят.)

Падбярэце ласкавыя словы для пеўніка. (*Пеўнік, пеўнічак.*)

Певень! Цікавая назва ў птушкі, а на вашу думку, чаму птушку так назвалі — певень? (*Адказы выхаванцаў.*) Так, певень спявае.

Давайце паспрабуем расказаць пра пеўніка. Спачатку вы мне будзеце дапамагаць:

Пеўнік прыгожы і галасісты. У яго моцныя ... (*лапкі*) (паказвае) і прыгожы рознакаляровы ... (*хвост*). Пёркі ў яго залаціста-чорныя. Галава ... (*маленькая*), з чырвоным ... (*грабеньчыкам*) і (паказвае) ... (*бародкай*) жоўтага колеру. Пеўнік ходзіць па двары і шукае зярняткі. А калі знойдзе, то заве курачак і куранятка ... (*кукарэку-кукарэку-кукарэку*).

4-5 Я н к а. Хто з вас сам хоча расказаць пра пеўніка? Паглядзіце на малюнак і раскажыце пра пеўніка. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.)

Як завуцца дзеткі курачкі? Падбярэце ласкавыя словы для куранят. (*Кураняткі, куранятчкі.*)

 Я н к а. Давайце пагуляем: вы — кураняты. А курачку вызначым лічылкай. (Кураняты гуляюць у хованкі, яны хаваюцца ад мамы-курыцы. А курачка іх шукае. Калі курачка знойдзе сваё куранятка, то гаворыць, куды яно схавалася: пад стол, за шафу, каля стала, у гульнявы куток, за дзверы). Малайцы, хутка курачкі знаходзяць куранят і не памыляюцца ў назве месца, дзе іх знайшлі.

Тэма 28. КУРАЧКА РАБКА

Задачы:

- ▶ садзейнічаць станаўленню рэпрадуктыўнага маўлення дзяцей на беларускай мове;
- ▶ замацаваць уяўленні дзяцей пра свойскіх птушак, развіваць эмацыянальную чуласць на мастацкі вобраз, слыхавую ўвагу;
- ▶ фарміраваць уменне правільна вымаўляць гукі ў гукапераймальных словах.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; лісты 20, 21 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Ч-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Хто гэта? Якая курачка?

Паспрабуйце расказаць пра курачку, дапамогуць вам у гэтым малюнкi. (Для апісання прапанаваць дзецям абпірацца на схематычныя малюнкi-падказкі.)

Паслухайце, я раскажу вам казку пра Курачку Рабку. (Расказвае казку.)

А р ы н к а. Ці чулі вы гэтую казку раней? Чым адрозніваюцца казкі?

У рускай народнай казцы курачка знесла адно яечка, а ў беларускай ... (нанесла яечак поўны падпечак).

У рускай народнай казцы дзед і баба хацелі яечка разбіць, а ў беларускай ... (бабка сабрала яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу).

Што ў іх аднолькавае? (*Адказы выхаванцаў.*) Так, у дзвюх казках яечкі разбіла мышка.

Як яна гэта зрабіла? (*Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.*)

Паспрабуем разам расказаць беларускую народную казку:

Жыў ... (*дзед*), жыла ... (*бабка*). Была ў іх ... (*Курачка Рабка*).

Нанесла курачка ... (*ячак поўны падпечак*). Сабрала бабка яечкі ў ... (*чарапіцу*) ды паставіла на ... (*паліцу*). Мышка ... (*бегла*), хвосцікам ... (*махнула*), чарапіца ... (*упала*), яечкі ... (*пабіліся*). Плача ... (*дзед*), плача ... (*бабка*), курачка ... (*кудахча*), сарокі ... (*трашчаць*), гусі ... (*крычаць*), сабакі ... (*брэшуць*).

Давайце пакажам, як курачка кудахча. (*Ко-ко-ко.*) Што робіць курачка? (*Кудахча.*) Як?

Пакажам, як сарокі трашчаць. (*Чэ-чэ-чэ.*) Што робяць сарокі? (*Трашчаць.*) Як?

Пакажам, як гусі ... крычаць. (*Га-га-га.*) Што робяць гусі? (*Крычаць, гагочуць.*) Як?

Пакажам як сабакі ... гаўкаюць. (*Гаў-гаў-гаў.*) Што робяць сабакі? (*Гаўкаюць.*) Як?

Паслухайце, я раскажу, што адбылося далей:

Ідзе Воўк і пытаецца:

— Дзедка, бабка, чаго вы плачаце?

— Як жа нам не плачаць? Была ў нас Курачка Рабка. Нанесла курачка ячак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

І Воўк завуў.

Ідзе насустрач Мядзведзь і пытаецца:

— Воўк, чаго выеш?

— Як жа мне не выць? Жыў ... (*дапамагайце мне*) (*дзед*), жыла ... (*бабка*). Была ў іх ... (*Курачка Рабка*). Нанесла курачка ... (*ячак поўны падпечак*). Сабрала бабка яечкі ў ... (*чарапіцу*) ды паставіла ... (*на паліцу*). Мышка ... (*бегла*), хвосцікам ... (*махнула*), чарапіца ... (*упала*), яечкі ... (*пабіліся*). Плача ... (*дзед*), плача ... (*бабка*), курачка ... (*кудахча*), вароты скрыпяць, трэскі ляцяць, сарокі ... (*трашчаць*), гусі ... (*крычаць*), сабакі ... (*брэшуць*). А я брахаць не ўмею, дык і завуў.

Выслухаў Мядзведзь казку і адарваў сабе хвост.

Так з таго часу і жыве з куртатым хвостом.

4-5 **Арынка.** Паглядзіце на малюнкi і раскажыце, чый хвост; чые вушы.

 Паслухайце забаўлянку пра курачку і паўтарыце яе:

Курыца-квактуха

Вадзіла дзяцей

Каля кляцей.

Хадзьба па крузе.

Квох — сесці

На красным месцы,

Ячка знесці.

Прысяданне.

Паўтараецца некалькі разоў.

Арынка. Пра каго мы сёння расказвалі казку? (*Адказы выхаванцаў.*)

Так, мы расказвалі пра Курачку Рабку. Якога яшчэ колеру могуць быць курачкі? (*Белыя, чорныя, рудыя, шэрыя.*)

Янка. Раскажыце дома казку «Курачка Рабка» сваім бацькам.

Тэма 29. СВОЙСКІЯ ЖЫВЁЛЫ І ПТУШКІ

Задачы:

- ▶ замацаваць уяўленні дзяцей пра свойскіх жывёл і птушак; развіваць эмацыянальную чуласць на мастацкі вобраз, слыхавую ўвагу;
- ▶ пазнаёміць з асаблівасцямі роду некаторых назоўнікаў (*белая гусь, калматы сабака*); фарміраваць уменне ўтвараць дзеясловы адзіночнага ліку, 3-й асобы;
- ▶ фарміраваць уменне правільна вымаўляць гукі ў гукапераймальных словах.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; лісты 19, 20 [16].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Сёння ноччу мы чулі незвычайны хор. Спявалі розныя жывёлы, але як! Вось паслухайце (чытае верш Ніны Галіноўскай «Птушыны хор»). Ці ўсё правільна мы пачулі?

Што за дзіва: сярод ночы
Чутны незвычайны хор.
Кот спявае: «Аў-аў-аў»,
А сабака: «Мяў-мяў-мяў».
Конь сярдуе на яго,
Барытонам цягне: «Му-у-у»,
Голас чый, не разбярэ.
Нехта цінькае: «Цік-так».
Гэта што там за спявак?
Певень! Вось табе і на!

А р ы н к а. Як спяваў кот? А сабака? Усё пераблыталі!
А насамрэч, як падае голас кот? А сабака? Ці можа конь
мыкаць «му-у-у»? Хто мыкае? А певень ці цінькае «цік-так»?
А як ён спявае? А хто цінькае «цік-так»?

Кот падае голас «мяў-мяў-мяў». Ён што робіць? Можна
сказаць, што мяўкае. Кот мяўкае. Што кот робіць? А як па-
дае голас сабака? Ён што робіць? Правільна казаць «сабака
брэша». Што робіць сабака? Даскажыце слова: сабака ...
(*калматы*). А які яшчэ бывае сабака? (*Вялікі, маленькі,
белы, чорны, руды.*)

Я н к а.

Карова заве ... (*му-му-му*). Што робіць? (*Мыкае.*)

Качка крычыць ... (*кра-кра-кра*). Што робіць? (*Кракае.*)

Свіння стогне ... (*рох-рох-рох*). Што робіць? (*Рохкае.*)

А гуска як голас падае ... (*га-га-га*). Што робіць? (*Гагоча.*)

Скажыце разам:

Белая гуска гагоча, гагоча:

Га-га-га-га.

З намі пагуляць яна хоча —

Га-га-га-га.

Даскажыце слова: гуска белая, а яшчэ якая? (*Шэрая,
маленькая, вялікая.*)

 А р ы н к а. Пагуляем з вамі ў гульню, называецца
яна «Хто ў каго?». Я буду кідаць мячык і называць даро-
слую жывёлу, а вы — кідаць мячык мне назад і называць
яе дзіцяня.

Малайцы, ніхто з вас не памыліўся, усё добра ведаеце.

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнкi і раскажыце, якую карысьць прыносяць чалавеку гэтыя жывёлы.

Кароўка дае ... (*малако*). Курыца дае ... (*яйкі*). Авечка дае ... (*воўну*). Гуска дае ... (*пер'е*). Малайцы, усё правільна расказалі пра жывёл.

Тэма 30. ЖЫХАРЫ ЛЕСУ

Задачы:

- развіваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні і будаваць уласныя сказы;
- узбагачаць слоўнік словамі — назвамі жывёл (*вавёрка, воўк, мядзведзь*);
- практыкаваць у вымаўленні гука [ў] у словах і сказах;
- фарміраваць уменне суадносіць назвы жывёл і іх дзіцянят.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; фішкі; цацка і калабок; ліст 21 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Сёння мы размаўлялі па тэлефоне з Буслікам з «Калыханкі». Буслік хоча пазнаёміць вас са сваімі сябрамі і добрымі суседзямі, жыхарамі нашых лясоў. Вы іх таксама ведаеце.

4-5 Я н к а. Я буду вам іх паказваць на малюнках і называць, а вы будзеце гаварыць, правільна я іх называю ці не.

4-5 А р ы н к а. А цяпер, калі ласка, адгадайце загадкі, знайдзіце на малюнках адгадкі, адзначце фішкай і назовіце іх.

Назбірала арэхаў
Пяць мяхоў і паўмеха.
Насушыла грыбоў
Сто дванаццаць карабоў.
Нацягала шышак горку
Працавітая ... (*вавёрка*).

В. Зуёнак.

Хоць таўстун занадта ласы,
На зіму сабе прыпасы
Па крупіцы ён збірае,
Бо заўжды наедак мае:
Спаць кладзецца, скіне тапак
І паціху смочча лапу,
А вясна дыхне ледзь-ледзь —
Прачынаецца ... (*мядзведзь*).

В. Зуёнак.

Ён прысмакаў з'еў нямала.
А калі харчоў не стала,
Лапу смокчучы, заснуў.
Ледзьве не праспаў вясну.
(*Мядзведзь.*)

А. Клышка.

Улетку шэранькі,
Узімку беленькі,
Доўгія вушы мае,
Хутка ў лес уцякае. (*Заяц.*)

З народнага.

Што за гаспадынька
Ходзіць каля гаю.
Залатое футра
Па зямлі цягае? (*Ліса.*)

А. Клышка.

Па палях, па лясак
Драпежнік блукае,
Здабычу шукае,
Зубамі шчоўк!
Хто гэта? (*Воўк.*)

З народнага.

Я н к а. Як назваць адным словам усіх тых, пра каго вы
адгадалі загадкі? (*Звяры.*)

Дзе жывуць звяры? (*У лесе.*)

Паглядзіце яшчэ раз на малюнкi. Хто лішні? (*Карова.*)
Растлумачце чаму.

4-5 А р ы н к а (паказвае калабок). Хто гэта завітаў да
нас у госці па лясной сцяжынцы? (*Калабок.*) Вы памятаеце,
з якімі звярамі ён сустракаўся ў лесе? Назавіце гэтых звяроў.
Пакажыце іх на малюнку.

Калабок хоча з вамі пагуляць. Ён раскажа вам пра свае
прыгоды, а вы ўважліва слухайце і адказвайце на яго пытанні.

Выхавальнік трымае ў руках калабок і задае пытанні,
выкарыстоўваючы верш Тамары Каламіец «Калабок». Інта-
нацыяй педагог запрашае дзетак да адказу. Дзеці адказва-
юць, выразна вымаўляючы гук [ў].

Я з акна на сцежку скок?
... (*Скок.*)
Я ад бабы і дзеда ўцёк?
... (*Уцёк.*)

Зайцу па вуху надаваў.
... (*Надаваў.*)
І ваўка я напужаў?
... (*Напужаў.*)

І лісіцу абхітрыў?
... (*Абхітрыў.*)
І мядзведзя абваліў?
... (*Абваліў.*)

Значыць, дужы я і смелы?
А ўжо ж!
Значыць, кемлівы і ўмелы?
А што ж!
Я ж і спрытны? Хіба не?
... (*Вельмі спрытны!*)

Я н к а. Раскажам пра Калабка словамі з верша. Калабок дужы і ..., кемлівы і ... Ён не баіцца звяроў, што жывуць у лесе. У звяроў ёсць маленькія дзеці-звераняты. Яны хочуць хадзіць у дзіцячы сад.

А р ы н к а (расказвае верш Станіслава Валодзькі «Дзіцячы сад», падкрэсліваючы голасам суфікс *-ня*).

Вось бы разам сабраць
Усіх зверанят:
Зубраня,
Зебраня,
Ласяня,
Лісяня,
Ваўчання, бабраня —
Быў бы і ў заасадзе
Дзіцячы сад.

Я н к а. Якія звераняты хочуць хадзіць у дзіцячы сад? Назавіце іх. Давайце разам раскажам чыстагаворку «Хто ў каго?»:

Ня-ня-ня — у лісы ... (*лісяня*),
Ня-ня-ня — у зайчыхі ... (*зайчання*),
Ня-ня-ня — у мядзведзіцы ... (*медзведзяня*),
Ня-ня-ня — у ваўчыцы ... (*ваўчання*),
Ня-ня-ня — у вавёркі ... (*ваверчання*),
А ў каровы хто? Так, цялятка (*цяля*).

А р ы н к а. А зараз давайце пафантазіруем. Уявіце сабе, што вы трапілі ў казачную краіну. Там уся жывёла незвычайнага колеру. Прыдумайце і назавіце, якога колеру жывёла ў гэтай краіне. (Дзеці фантазіруюць, прыдумваюць, якога колеру жывёлы ў гэтай краіне: чырвоны слон, зялёны сабака і г. д.)

Вы сапраўдныя фантазёры. Вашы жывёлы сапраўды незвычайныя.

Тэма 31. ПРАФЕСІІ

Задачы:

- ▶ развіваць уменне дзяцей будаваць звязныя выказванні з 3-4 сказаў;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей назвамі прафесій (*кухар, лекар, будаўнік, швачка* і інш.); прылад працы (*жазла, патэльня* і інш.);
- ▶ увесці дзеясловы *лячыць, будаваць, варыць* і інш.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 22 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Сёння мы пагаворым з вамі пра тое, кім працуюць вашы таты і мамы, працавалі дзядулі і бабулі.

Я н к а. Назавіце, кім працуюць вашы мама і тата.

4-5 А р ы н к а. Паглядзіце, ці ёсць на малюнках прафесіі вашай мамачкі або таты. Назавіце, людзей якіх прафесій вы ўбачылі на малюнках. Калі вы вырасцеце, кім бы вы хацелі стаць? (*Адказы дзяцей.*) Чаму вам падабаецца гэта прафесія? Якія дзеянні выконваюць людзі гэтай прафесіі? (Падчас гутаркі па меры магчымасці ўводзяцца беларускія назвы прафесій: *кухар, лекар, швачка, міліцыянер, будаўнік* і інш.)

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнку і скажыце, каму гэта патрэбна (паказвае на малюнках розныя прылады працы, называе іх па-беларуску, пытаецца, каму яны патрэбны).

Усё, што ў нас ёсць: адзенне, абутак, сшыткі, алоўкі, мэбля, посуд — усё-усё зроблена людзьмі розных прафесій, іх працавітымі рукамі.

А р ы н к а. Паслухайце верш і падкажыце слова, якога ў вершы не хапае:

Будуюць дамы, засяваюць палі.
У сінім прасторы вядуць караблі.
З цымбал высякаюць іскрыстыя гукі,
І шыюць,
І мыюць
Нястомныя ... (*рукі*).

М. Гелер.

Я н к а. Што робяць рукі швачкі? (*Шыюць.*) Што робяць рукі будаўніка? (*Будуюць.*) Што робяць рукі кухара? (*Гатуюць ежу.*)

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Падабаецца табе, рабі вось так». (Дзеці выконваюць рухі, якія паказвае імыхавальнік.)

В ы х а в а л ь н і к. Падабаецца табе, рабі вось так (паказвае дзеянне). Падабаецца табе, ты другому пакажы, падабаецца табе, рабі вось так (паказвае дзеянне).

А р ы н к а. Як вы думаеце, чаму гавораць «Праца — усяму аснова»?

Тэма 32. ЛІЧБЫ І ФОРМЫ

Задачы:

- ▶ развіваць уменні дзяцей адказваць на пытанні і будаваць уласныя сказы;
- ▶ увесці ў слоўнік дзіцяці лічэбнікі ад 1 да 5 — колькасныя і парадкавыя; дзеяслоў *лічыць*, займеннік *колькі*; замацоўваць уменне называць знаёмыя прадметы і геаметрычныя формы;
- ▶ практыкаваць ва ўтварэнні формы роднага склону назоўнікаў, спалучэнні лічэбнікаў з назоўнікамі; ва ўжыванні дзеясловаў загаднага ладу.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; па пяць рэчаў: лыжкі, цукеркі, мячы ці інш.; лісты 23, 28 (геаметрычныя формы) [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы прынеслі розныя рэчы. Назавіце іх, раскажыце, якія яны, і дапамажыце палічыць.

Янка паказвае лыжкі. Дзеці гавораць, што адна лыжка вялікая, другая маленькая, гэта лыжка металічная, а тая пластмасавая і г. д.

Я н к а. Давайце палічым лыжкі: адна, дзве, тры, чатыры, пяць. Усяго пяць лыжак.

А р ы н к а. Што гэта ў Янкі? Цукеркі! Давайце палічым цукеркі.

Я н к а. Што прынесла Арынка? (*Мячыкі.*) Палічым, колькі мячыкаў у Арынкі.

Лічыць вы навучыліся, а цяпер давайце навучымся даваць розныя каманды.

 А р ы н к а. Перш за ўсё з дапамогай лічылкі выберам пяць дзяцей: «Адзін, два, тры, чатыры, пяць, пойдзеш зараз ты гуляць». Тым, каго мы выбралі, трэба пералічыцца. Гэта робіцца так: першы, другі, трэці, чацвёрты, пяты. Яшчэ раз назавіце свой парадкавы нумар, каб яго запамнілі астатнія дзеці. Зараз вы можаце даваць гэтым дзецям любыя каманды. Напрыклад, другі, паскачы; чацвёрты, пакружыся і г. д. А цяпер давайце памяняемса месцамі. Пералічыцеся. Давайце адзін аднаму каманды.

 Я н к а. Паглядзіце ўважліва, якія геаметрычныя фігуры ляжаць на сталі. (*Квадрат, трохвугольнік, круг, авал.*) Пагуляем з вамі ў гульнію «Чаго не стала?». Заплюшчыце вочы, а цяпер адкрыйце іх і скажыце, якой фігуры не стала.

 А р ы н к а. Паглядзіце на малюнак. Якія прадметы вы ўбачылі? (*Домік, рыбка, елачка, снегавік, вагончык.*) Скажыце, з якіх геаметрычных форм складаюцца гэтыя прадметы.

 Я н к а. Станьце ў круг. Вазьміце ў рукі сваю любімую цацку. Міхасік, што ў цябе? Карына, што ў цябе?

А р ы н к а. А зараз пад лічэнне «адзін, два, тры, чатыры, пяць» перададзім цацкі адзін аднаму па крузе. Міхасік, якая цацка цяпер у цябе? А якая была? У каго зараз гэта цацка? (Гульнія паўтараецца некалькі разоў.)

Малайцы, дзеці! І назвы цацак ведаеце, і лічыць умеете.

Тэма 33. АБАЗНАЧЭННЕ ЧАСУ

Задачы:

- ▶ фарміраваць навыкі дыялагічнага маўлення, развіваць уменне складаць кароткія апавяданні з асабістага вопыту;
- ▶ увесці ў слоўнік дзяцей словы, якія абазначаюць часавыя адносіны, розныя часткі сутак: *было, ёсць, будзе, зараз, сёння, учора, заўтра*;
- ▶ практыкаваць у вымаўленні гукаў [дз'] (*дзень*), [ч] (*вечар*), [ў] (*заўтра*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; ліст 23 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Я буду расказаць кароткія вершы, а вы паспрабуйце адказаць: гэта было, адбываецца зараз або будзе адбывацца потым (чытае ўрыўкі толькі з добра знаёмых дзецям вершаў):

Кую-кую ножку,
Паеду ў дарожку.

Калі я гавару «паеду ў дарожку», гэта ўжо было ці будзе потым? (*Будзе потым.*)

Захварэў парсючок,
Лёг на левы бачок. (*Гэта ўжо было.*)

Коцік басаногі
Па сняжку гуляў. (*Гэта таксама было.*)

Ой, баліць у мяне зуб,
Бо не хоча есці суп. (*Гэта зараз.*)

Накармлю, бабуля,
Я рагулю-малакулю. (*Гэта будзе.*)

Цераз плот, цераз плот
Жук ляціць у агарод. (*Гэта зараз.*)

Прыляталі птушкі
Ўзімку да кармушкі. *(Гэта было.)*

Мы вядзём паіць на рэчку
Кучаравую авечку. *(Гэта зараз.)*

Ладачкі-ладкі,
Мы палолі градкі,
Мы палолі самі,
Сваімі рукамі. *(Гэта было.)*

Па цвічку тук-ток
Б'е жалезны малаток. *(Гэта зараз.)*

— Коцік, коцік,
Дзе ж ты быў?
— Я ўсю ноч
Мышэй лавіў. *(Гэта было.)*

Каб вы зналі, як я рад:
Мне купілі самакат. *(Гэта было.)*

А р ы н к а. Дзеці, вам цікава даведацца, чым учора зай-
маўся Янка? Зараз ён вам раскажа.

Я н к а. Учора я ранішай гуляў у парку, затым слухаў
цікавую казку «Муха-пяюха».

В ы х а в а л ь н і к. Сёння і мы таксама пазнаёмімся з
казкай «Муха-пяюха». Я вам яе ўвечары раскажу.

А р ы н к а. А Янка сёння ўдзень пойдзе ў кіно, будзе
глядзець цікавы фільм «Прыгоды Бураціны».

Заўтра Янка будзе рыхтавацца да заняткаў маляваннем:
ён купіць альбом і алоўкі.

Дзеці, Янка просіць вас расказаць пра добрыя справы,
якія вы зрабілі ўчора.

А цяпер раскажыце пра тое, што будзеце рабіць заўтра.

Каця, раскажы, чым ты ўчора займалася. *(Выхавальнік
удакладняе, калі дзіця выконвала сваё дзеянне: уранку,
удзень ці ўвечары і г. д.)*

4-5 **Я н к а.** Паглядзіце на малюнак, карцінкі дапамогуць
вам прыпомніць, што вы ўчора рабілі. *(Расказваюць некалькі
дзетак.)*

Тэма 34. ТРАНСПАРТ

Задачы:

- ▶ развіваць уменні дзяцей адказваць на пытанні і будаваць самастойныя звязныя выказванні з 3-4 сказаў;
- ▶ развіваць моўную актыўнасць дзяцей, фарміраваць навыкі правільнага і выразнага вымаўлення гукаў;
- ▶ увесці ў слоўнік дзяцей словы, якія абазначаюць назвы транспарту; фарміраваць уменне суадносіць з малюнкамі назвы транспарту.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; лісты 24, 25, 28 (віды транспарту) [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы сёння прыехалі да вас на аўтобусе.

А якія яшчэ віды транспарту вы ведаеце?

Ч-5 Я н к а (звяртае ўвагу на малюнкi з выявамі транспарту). Я буду паказваць і называць розныя віды транспарту, а вы скажыце, так ці не. Цяпер вы пакажыце розныя віды транспарту на малюнку, назавіце іх.

Ч-5 А р ы н к а. Паглядзіце на разразныя карцінкі з выявамі транспарту. Дапоўніце рад, выберыце і раскладзіце на малюнку транспарт, які рухаецца: па вадзе; зямлі; паветры.

Выхавальнік раскладвае разразныя карцінкі ў табліцу, напрыклад да верталёта дадае самалёт і аўтобус.

В ы х а в а л ь н і к. Што на гэтым малюнку лішняе? Рас-тлумачце, калі ласка.

Ч-5 Я н к а. Паглядзім уважліва на грузавы аўтамабіль. Я буду называць яго часткі (колы, кабіна, кузаў, фары, руль, дзверцы), а вы будзеце адзначаць, так ці не. Хто з вас пакажа і назаве часткі грузавога аўтамабіля?

А р ы н к а. Паглядзім уважліва на самалёт. Я буду называць яго часткі (крылы, матор, хвост, салон, шасі, кабіна пілота), а вы будзеце адзначаць, так ці не. Хто з вас пакажа і назаве часткі самалёта?

Я н к а. Паслухайце, як называюцца прафесіі людзей, што працуюць на транспарце: аўтобус — вадзіцель, цягнік — машыніст, самалёт — лётчык, параход — капітан, трамвай — вагонаважаты.

А р ы н к а. Падкажыце слова. Я назаву транспарт, а вы — прафесіі людзей, якія працуюць на транспарце: аўтобус (*вадзіцель*); цягнік (*машыніст*); самалёт (*лётчык*); параход (*капітан*); трамвай (*вагонаважаты*).

Малайцы, ведаеце і віды транспарту, і тых, хто на іх працуе.

Тэма 35. КВЕТКІ ЛУГУ І ЛЕСУ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменні будаваць звязныя выказванні з 3-4 сказаў;
- ▶ узбагачаць слоўнік дзяцей словамі — назвамі кветак (*дзюмухавец, пралеска, васілёк, рамонак, званочак*); увесці абагульняльнае слова *кветкі*;
- ▶ практыкаваць выхаванцаў ва ўжыванні назоўнікаў у месным склоне;
- ▶ фарміраваць уменне суадносіць з малюнкамі назвы кветак.

Матэрыял. лялькі Янка і Арынка; ліст 26 [16].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы гулялі на лузе, убачылі там розныя прыгожыя кветкі і хочам вам пра гэта расказаць.

В ы х а в а л ь н і к (паказвае малюнкi з кветкамі).

Выйдзі ў луг ці ў поле
Летам —
Колькі там
Дзівосных кветак!

Жоўтыя,
Ліловыя,
Белыя,
Ружовыя...

К. Цвірка.

А р ы н к а. Гэта ўсё кветкі. Але якія назвы ў гэтых кветак? Дапамажыце правільна назваць кветкі. Каб вам было лягчэй, я буду расказваць вершы пра кветкі:

Будзіць жаўранак ад сну
Поле, пералескі.
Сустракаць бягуць вясну
Сінія ... (*пралескі*).

С. Кацуба.

Гэта кветка называецца пралеска. Яна раней за ўсіх з'яўляецца ўвесну. (Дзеці паўтараюць назву кветкі.)

Вось знаёмая вам кветачка. Іх вельмі шмат расце ў полі.

На лузе браточки
З аднае сямейкі:
Залатыя вочки,
Беленькія вейкі.

Што гэта за кветка? (*Ромашка.*) А па-беларуску гэта кветка называецца *рамонак*. (Дзеці паўтараюць назву.)

Аналагічна праводзіцца далейшая работа над назвамі кветак.

Стаіць,
Выглядаючы з жыта,
Як зорачка-знічка
Здалёк,
Што ўпала
Іскрынкай
З блакіту,
Палеткаў краса —
... (*Васілёк*).

А. Дзеружынскі.

Адуванчык,
Дзьмухавец,
Кучаравы маладзец.
Стаў ён
Пры дарожцы
На даўжэзнай ножцы.

А. Дзеружынскі.

Ля дарогі — шарык белы.
Вецер б'е, а шарык цэлы.
А як дзьмухнуць хлапчукі —
Пух ляціць ва ўсе бакі. (*Дзьмухавец.*)

В. Жуковіч.

Арынка нагадвае, як дзеці дзьмулі на адуванчыкі падчас прагулкі.

З ціхай раніцы да ночкі,
Кожным днём вясны і лета
Звоняць кветачкі-званочкі —
Званары між яркіх кветак.
Звоняць кветачкі ў полі,
Звонка звоняць ля дарожкі,
І, здаецца, як ніколі
Прсяца ў скокі ножкі.

С. Шушкевіч.

Што пахне на лузе так соладка ўлетку?
Трайныя лісточкі ды шарыкі-кветкі.
Карове, каню ды сямейцы трусінай
Наш Яська пайшоў накасіць ... (*канюшыны*).

М. Сямёнава.

4-5 Я н к а. Зараз паглядзім, ці правільна вы запамнілі назвы кветак. Я буду вам называць кветкі і паказваць іх на малюнках, а вы будзеце мне адказваць, так я назваў ці не. (Праводзіцца гульня на пасіўнае распазнаванне слова «Так ці не».)

Малайцы, дзеткі, дапамаглі мне распазнаць кветкі!

А р ы н к а. А цяпер пагуляем наадварот: вы будзеце называць кветкі на малюнках, а Янка будзе гаварыць, так ці не.

Паглядзіце ўважліва на гэтыя кветкі. Дзе яны растуць? Дзе расце пралеска? (*У лесе.*) А дзе растуць рамонкі? (*На лузе.*)

Знайдзіце на малюнку кветку, якая не расце ні ў лесе, ні на лузе. Назавіце яе. (*Васільк, ці валошка.*) Раскажыце, дзе расце гэта кветка. (*У полі.*)

4-5 Я н к а. Паглядзіце на малюнкi, дрэва — сiмвал лесу, а траўка — сiмвал лугу. Ці правiльная вызначана месца, дзе расце кветка? Што не так? Назавiце правiльна, якiя кветкi растуць на лузе, якiя кветкi растуць у лесе, якiя кветкi растуць у садзе. (*Ружа.*) Малайцы, добра ведаеце i назвы кветак, i дзе яны растуць.

Тэма 36. САДОВЫЯ КВЕТКІ

Задачы:

- развiваць уменнi дзяцей апiсваць кветку;
- увесцi ў слоўнiк дзяцей словы, якiя абазначаюць назвы кветак (*флэксy, ружы, наготкi, пiзонi, гладыёлусы, вяргiнi*); замацоўваць абагульняльнае слова *кветкi*;
- практыкаваць у вымаўленнi гука [дж]; ва ўжываннi роднага склону назоўнiкаў;
- фармiраваць уменне суадносiць з малюнкамi назвы кветак.

Матэрыял: лялькi Янка i Арынка; лiст 27 [16].

Ход заняткаў

Я н к а i А р ы н к а. Добры дзень, дзецi! Сёння мы пазнаёмiм вас з кветкамi, якiя растуць у садзе.

4-5 Я н к а. Паглядзіце на гэтыя кветкi. Дзе яны растуць? (*У парку, на клумбах.*) Так, iх спецыяльна саджаюць, каб было прыгожа. Гэтыя кветкi трэба даглядаць. Што трэба рабiць, каб яны добра раслi? (*Палоць, палiваць.*)

А р ы н к а. Паслухайце верш, як дзяўчынка Аленка даглядае кветкi:

...Тут грабелкамі Аленка
Грунт пушыла,
Кветкi роўнымi радкамі
Пасадзіла.

Мiж радкамі прапалола
Ўсю макрыцу
I прыносіла з калодзежа
Вадзіцу...

П. Дарошка.

Раскажыце, як Аленка даглядае кветкi.

А р ы н к а. Папрацавала Аленка — і ў яе каля хаты атрымаўся прыгожы кветнік.

Ля Аленчынае хаты
Чмель лятае зухаваты
І пчала ўвесь дзень гудзе.
Яны чуюць пах мядовы,
Што з Аленчынага кветніка
Ідзе.

П. Дарошка.

Якую песеньку спяваюць чмель і пчала? (*Адказы дзяцей.*)
Так, вось іх песенька — *дж-дж-дж-дж*. Праспявайце гэтую песеньку. Каб песенька атрымалася, трэба падняць хвосцік язычка ўгору і пастукаць у столь хаткі: *дж-дж-дж-дж*.

Рана-раненька пчала
Пакідала вулей,
Заспявала, загула,
Каб усе пачулі:

— Джу-джу-джу,
Джу-джу-джу,
Я без справы не сяджу,
Джу-у!

Праспяваем разам песеньку пчалы. (Дзеці паўтараюць 4 апошнія радкі верша.)

Паслухайце загадкі. Пра якую яны кветку?

Бяры яе асцярожна:
Пакалоць балюча можа!

В. Даніленка.

Каралевай называюць,
Вершы пра яе складаюць,
Прыгожая дужа
Кветка ... (*ружа*).

І. Собач.

14-5 Я н к а. Знайдзіце гэтую кветку на малюнку.

Я вам раскажу пра ружу: «Гэта ружа. У ружы чырвоныя пялёсткі, зялёныя лісцікі і зялёная сцяблінка з калючкамі. Ружа расце ў кветніку на клумбе».

4-5 А р ы н к а. Давайце пагуляем у гульню «Кветнік». Я буду садоўнікам, а вы выбірайце сабе назвы розных кветак. Калі я назаву кветку, яна павінна адазвацца і назваць другую кветку, якая расце ў садзе. Той, хто забудзе назвацца або адкажа не ў свой час, або назаве тую кветку, якой няма, плаціць фант. Потым гэтыя фанты мы разыграем.

Я пачынаю гульню: «Я быў у садзе, там растуць розныя кветкі. Не было там толькі ружы». (Той, хто выбраў сабе назву «ружа» хутка ўстае і кажа: «Ружа ў садзе ёсць, а вось вяргіні няма». «Вяргіня», у сваю чаргу, павінна сказаць: «Вяргіня ў садзе расце. Там няма півоні» і г. д.)

У канцы гульні фанты разыгрываюцца: дзеці, якія заплацілі фант, выконваюць заданні, якія ім даюць іншыя выхаванцы.

14-5 А р ы н к а. А зараз, калі ласка, раскажыце пра іншую кветку, якая вам спадабалася. (Дзеці абапіраюцца на схему-падказку.) Малайцы, дзеці, прыгожа апісалі кветкі.

Я н к а. А цяпер, калі ласка, адгадайце пытанні-загадкі. Назавіце кветкі і пакажыце іх на малюнках.

Чырвоны, пахучы. Гэта ... (*гладыёлус*).

Фіялетаваыя, пяшчотныя. Гэта ... (*флёксы*).

Аранжавыя, нізкія. Гэта ... (*наготкі*).

Прыгожыя, але калючыя. Гэта ... (*ружы*).

Малайцы, добра ведаеце кветкі! І кожны з вас такі ж прыгожы, як гэтыя кветкі!

ПРЫКЛАДНЫЯ ЗАНЯТКІ
ПА РАЗВІЦЦІ БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ
І МАЎЛЕННЫХ ЗНОСІН У ДЗЯЦЕЙ
АД 5 ДА 7 ГАДОЎ

Тэма 1. ДЗІЦЯЧАЯ ПЛЯЦОЎКА

Задачы:

- ▶ развіваць актыўнае маўленне дзяцей, садзейнічаць наладжванню іх маўленчых зносін;
- ▶ замацоўваць ужыванне традыцыйных беларускіх форм імёнаў;
- ▶ практыкаваць ва ўжыванні тыповых канструкцый: «Мяне зваць ...», «Яе (яго) зваць ...», «Мне (яму, ёй) ... гадоў», «Як цябе зваць?»;
- ▶ практыкаваць у выкарыстанні інтанацыйных сродкаў у дыялогу.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; сцяжок; [17, с. 4].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Мы прыйшлі да вас і будзем размаўляць на роднай, беларускай мове.

Я н к а. Паслухайце і знайдзіце адгадку: «У цябе яно ёсць, у мяне яно ёсць, у яго таксама ёсць». Што гэта? (*Адказы дзяцей.*) У кожнага з нас ёсць імя. І ў мяне яно ёсць, у цябе таксама ёсць, і ў цябе ёсць (Янка звяртаецца да некалькіх дзяцей) — ва ўсіх нас ёсць сваё імя. Давайце назавём свае імёны.

Янка называе сябе: «Я — Янка, а цябе як зваць?» Перадае сцяжок ляльцы: «Я — Арынка, а як цябе зваць?» — «Я ...» і г. д.

Я н к а. Паслухайце верш Івана Муравейкі «Мала еў кашы» пра дзетак і назавіце іх імёны:

У перагонкі мы гулялі:
Хто ўсіх абгоніць — чэмпіён.
Прыбег на фініш першым Валік,
Другім — Антон. Адстаў Сымон.
Антон штурхнуў яго і кажа:
Ты раніцай еў мала кашы...
Сымон падумаў: «Сапраўды —
У мяне з кашай нелады.
Падвою я ў абед меню
І вас усіх пераганю!»

А р ы н к а. Якія імёны дзетак вы пачулі ў вершы?

Я н к а. Назаўіце імёны дзетак у нашай групе, якія пачынаюцца з гукa [а] (і так на ўсе гукі, з якіх пачынаюцца дзіцячыя імёны).

Малайцы, добра ведаеце свае імёны і гукі, з якіх яны пачынаюцца.

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Назаўі сваё прозвішча».

Дзеці ідуць па крузе. У сярэдзіне круга стаіць вадзячы (спачатку гэта выхавальнік), які прыгаворвае:

Адзін, два, тры, чатыры, пяць,
Бавім час мы недарма —
Просім хуценька назваць
Сваё прозвішча, імя!

Т. Шылько.

Той, хто водзіць, паказвае на якое-небудзь дзіця, а тое хуценька называе сваё імя і прозвішча.

 Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Дайце імёны дзецям. Раскажыце, хто гушкаецца на арэях, ходзіць па бярвяне, гуляе ў пясочніцы з пяском, гуляе ў мяч.

 А р ы н к а. Паслухайце, як я раскажу пра гульні дзетак па малюнку:

Летам свеціць сонейка, неба блакітнае, лісце на дрэвах зялёнае. Дзеці гуляюць на пляцоўцы. Танечка з Вовам кідаюць мячык. Паліна і Кацярынка пякуць з пяску пірагі. Сяржук і Мікіта ходзяць па бярвяне. Марынка з Ромам качаюцца на арэях. Дзецям весела.

А цяпер паспрабуйце вы. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Малайцы, добра атрымалася.

Тэма 2. РОЗНЫЯ НАЗВЫ

Задачы:

- ▶ развіваць камунікатыўныя ўменні дзяцей у зносінах на беларускай мове;
- ▶ увесці ў слоўнік новыя словы, замацоўваць вядомыя: *імя, прозвішча, гаспадыня, сябар, дачка, унук, унучка, бабуля, дзядуля* і інш.
- ▶ практыкаваць у вымаўленні гука [р].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; казачныя персанажы (малюнкі ці цацкі); [17, с. 5].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

А р ы н к а. У кожнага з вас ёсць імя. Давайце назавём свае імёны. Акрамя тых імёнаў, што вы назвалі, у вас ёсць яшчэ шмат іншых назваў. Паслухайце!

Алёша, як цябе называюць мама і тата? (*Алёша, Лёша.*)
А яшчэ як? (*Сыноч.*)

А цябе, Віта, як называюць мама і тата? (*Дачка, дачушка.*)

А як вас называюць дзядуля і бабуля? (*Унук, унучка.*)

Як вас называюць вашы родныя ласкава? (*Сонейка, зайчык, коцік, радасць мая.*) Вось бачыце, якімі словамі вас яшчэ называюць.

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнкі і складзіце сказы. (*Дзядуля з унукам майструюць самалёт. Бабуля чытае ўнучцы казку. Маці і дачка — модніцы. Алёшка дапамагае маці па гаспадарцы, яна добрая памочніца. Янка і Волечка — суседзі. Сябры Волечка і Янка катаюцца на ролікавых каньках.*)

 Я н к а. Давайце пагуляем. Кожны з вас ператворыцца ў які-небудзь казачны персанаж. А хто ў які — вам падкажа малюнак (цацка). Я вам іх раздам. У каго хто ёсць, той у таго і ператворыцца. Толькі нікому не паказвайце свайго героя і спачатку не гаварыце, кім вы будзеце. Скажаце толькі, калі будзеце знаёміцца.

Выхавальнік раздае цацкі ці малюнкi з выявамі казачных персанажаў і прапануе звярам пазнаёміцца. Ён першы знаёміцца з кім-небудзь з дзяцей. (Практыкаваць у вымаўленні гука [p].)

Я н к а. Добры дзень! Я мядзведзь. Мяне зваць Міхайла Таптыгін. А цябе як зваць? Вельмі прыемна! Прыходзь да мяне ў госці. Да пабачэння!

Далей дзеці, якія ператварыліся ў казачных персанажаў, знаёмяцца самастойна.

Я н к а. Паслухайце і паўтарыце:

Каля горкі
Два Рыгоркі,
Дзве Марынкi,
Дзве Ірынкi,
Два Барыскі,
Дзве Ларыскі
Елі смачныя ірыскі.
Колькі было дзяцей каля горкі.
А. Дзеружынскі.

Паспрабуйце расказаць яшчэ раз. Толькі слова *два* замяніце на слова *тры*.

 Паспрабуйце расказаць яшчэ раз. Толькі слова *два* замяніце на словы *чатыры*, *пяць*.

А р ы н к а. Як можна сказаць пра гэтых дзетак, як іх можна назваць, калі яны ўсе гуляюць разам? Так, усе яны — сябры. Цяпер вы ведаеце, што, акрамя імёнаў, нас яшчэ называюць «сыноч», «дачушка», «сябар» і яшчэ мы маем шмат іншых назваў. Калі ласка, падкажыце іх мне.

Тэма 3. ЯК НАС ЗАВУЦЬ

Задачы:

- ▶ развіваць уменне адказваць на пытанні, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўжыванні слоў, што абазначаюць людзей у розных сітуацыях (*пакупнік, глядач, пацыент, гасць, пешаход, пасажыр і інш.*);
- ▶ практыкаваць ва ўжыванні дзеясловаў 3-й асобы адзіночнага і множнага ліку цяперашняга часу.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 6].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Янка нагадвае дзецям пра іх розныя імёны-назвы, пра якія ішла гаворка мінулым разам.

Я н к а. Прапаную паслухаць верш:

Падышла да ложка мама,
Калі я прачнулася.
Пра мяне яна сказала:
— Сонейка ўсміхнулася.

П. Прануза.

Я н к а. Чаму мама сказала пра дачушку «сонейка»? Як вас называюць вашы родныя ласкава? (*Адказы дзяцей.*) Вось колькі ў вас ласкавых назваў.

Але ёсць у нас з вамі і іншыя назвы. Адзін і той жа чалавек у розных месцах называецца па-рознаму.

Калі вы на пераходзе пераходзіце вуліцу, то вы ... (*пешаходы*).

А калі едзеце ў аўтобусе, то ... (*пасажыры*).

У краме, калі мы робім пакупкі, мы ўжо ... (*пакупнікі*).

У паліклініцы, калі мы прыходзім да доктара, нас называюць ... (*пацыентамі*).

Калі мы прыходзім да сяброў на дзень нараджэння, то мы становімся ... (*гасцямі*).

А калі мы бываем гледачамі?

Вось колькі многа ў нас розных назваў.

5-7 Выхавальнік прапануе адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Як нас завуць?».

Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Роўным кругам». Трэба стаць у круг, паказваць дзеянні, называць і выконваць іх.

Роўным кругам у карагодзе
Любім мы, сябры, хадзіць.
Што Анютка нам пакажа —
Будзем дружна мы рабіць.

А р ы н к а. З якімі назвамі мы сёння пазнаёміліся? Пералічыце, калі ласка.

6-7 У вершы Ніны Галіноўскай расказваецца пра хлопчыка, якога назвалі вельмі незвычайна — «шыварат-навыварат». Цікава, што азначаюць гэтыя словы? Чаму так прызвалі хлопчыка? Ці можаце вы адказаць на гэта пытанне? Паслухайце гэты верш:

— Шыварат-навыварат! —
Клічуць хлопчукі.
Шыварат-навыварат!
Хто ж гэта такі?
Мы зусім не ведаем
Гэткага імя.
Пачакайце крышачку,
Падкажу вам я.
Гэта хлопчык ветлівы,
Рослы, гаваркі.
Як і вы, рухавенькі,
Мае дзве рукі.
Вось яны хлопчыне
І даліся ў знак:
За што ні бяруцца —
Робяць абы-як —
Шыварат-навыварат.
Адгэтуль і пайшло —
Шыварат-навыварат
Да Сашы прырасло.

Чаму ж так назвалі хлопчыка, вы зразумелі? І сапраўды, за што рукі хлопчыка ні бяруцца — робяць абы-як (шыварат-навыварат).

Адгэтуль і пайшло —
Шыварат-навыварат
Да Сашы прырасло.

Тэма 4. РОДНАЯ МОВА

Задачы:

- ▶ звярнуць увагу дзяцей на падабенства рускай і беларускай моў, правільнае вымаўленне рускіх і беларускіх гукаў у падобных словах (*звярок — зверек, ноч — ночь*);
- ▶ практыкаваць у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў адзіночнага ліку ў родзе;
- ▶ развіваць уменне самастойна складаць сказы па маляўніцтвах;
- ▶ выходзіць цікавасць да беларускай мовы, жаданне размаўляць па-беларуску.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 7].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Цікава, што вы ведаеце пра нашу краіну?

А р ы н к а. Ці ведаеце вы, на якіх мовах гавораць у Беларусі? Дзе можна пачуць беларускае маўленне? Так, беларуская і руская мовы вельмі падобныя. У іх шмат аднолькавых слоў, але яны адрозніваюцца вымаўленнем гукаў: па-беларуску мы гаворым *дзеці*, па-руску — *дети*; па-беларуску мы гаворым *дзіцячы сад*, па-руску — *детский сад*; па-беларуску мы гаворым *звярок*, а па-руску — *зверек*; па-беларуску мы гаворым *ноч*, а па-руску — *ночь*.

Але ёсць словы зусім не падобныя: напрыклад, слова *лялька* і слова *кукла*, слова *цукерка* і слова *конфета* і г. д. Назавіце, якія вы ведаеце яшчэ непадобныя словы.

 Я н к а. Давайце пагуляем. Я буду кідаць мячык і называць слова, а вы будзеце падказваць слова, якое азначае яго прыметы.

Елачка ... (*калючая*); крапіва ... (*пякучая*); карова ... (*рагатая*); жаба ... (*лупатая*); дрэўца ... (*кучаравая*); сонейка ... (*ласкавая*); хлопчык ... (*маленькі*); коцік ... (*шэранькі*).

 Выхавальнік прапануе адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Родная мова».

Тэма 5. НАША КРАІНА

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне адказваць на пытанні, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей пра сябе;
- ▶ замацоўваць у маўленні дзяцей словы: *Беларусь, беларус, беларуска, краіна*;
- ▶ адпрацоўваць уменне правільна вымаўляць гукі [р], [дж];
- ▶ практыкаваць ва ўтварэнні назваў жыхароў розных гарадоў і вёсак.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 8—9].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Ці ведаеце вы, у якой краіне жывяце?

Давайце нагадаем. Наша краіна — Беларусь. Беларусь — наша Радзіма, наша родная краіна.

А р ы н к а. Народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка напісаў верш пра нашу Радзіму — Беларусь:

Змалку звалі цябе
Мы сваёю радзімаю.
Беларусь, Беларусь,
Як ты сэрцу любімая.

Давайце скажам гэтыя словы ўсе разам:

Беларусь, Беларусь,
Як ты сэрцу любімая.

Я н к а. Мы ўсе любім сваю родную краіну Беларусь!
Яна для нас самая прыгожая! Калі хлопчык нарадзіўся ў
Беларусі — ён ... (*беларус*). Калі дзяўчынка нарадзілася
ў Беларусі, то яна ... (*беларуска*). На якой мове размаўляюць
беларусы?

А р ы н к а.

Француз па-французску,
Па-польску паляк
Гавораць з маленства...
А ты гаворыш як?

М. Пазнякоў.

Я н к а. Мы гаворым па-руску і вучымся размаўляць па-
беларуску. Родная мова беларусаў — беларуская. Паслухайце
верш Алеся Мілюця, у якім гаворыцца пра любоў да сваёй
Радзімы, Беларусі, і да беларускай мовы, беларускай гаворкі:

Беларусам я радзіўся,
Беларусам буду жыць,
Беларускую зямельку
Буду шчыра я любіць.
Бо радзімая старонка
Над усё мне прыгажэй,
Беларуская гаворка
Над усё мне даражэй.

Давайце разам з вамі гучна скажам гэтыя радкі. (Адпра-
цоўваць уменне правільна вымаўляць гук [p].)

Беларусам я радзіўся,
Беларусам буду жыць,
Беларускую зямельку
Буду шчыра я любіць.

5-7 Выхавальнік прапаноўвае дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Наша краіна».

6-7 Я н к а. Якія яшчэ беларускія гарады ці вёскі вы ведаеце?

Раскажам разам, хто там жыве.

У Мінску жывуць ... (*мінчане*), у Салігорску жывуць ... (*салігорцы*), а ў Тураве?

У Тураве жывуць тураўцы, а ў Віцебску?

А р ы н к а. У якім горадзе (вёсцы) вы жывяце? Дзе жывуць вашы дзядуля і бабуля? Дзе жывуць вашы сябры?

♀♂ Я н к а. Давайце пагуляем. Я вам кідаю мяч і называю ваша імя, а вы называеце вуліцу (або вёску), дзе вы жывяце, і кідаеце мяч мне назад.

Як называюцца людзі, што жывуць у горадзе? (*Гараджане.*) А тыя, што жывуць у вёсцы? (*Вяскоўцы.*)

Як можна назваць вас? Вы гараджане ці вяскоўцы? Растлумачце, чаму вас так завуць. (Адпрацоўваць уменне правільна вымаўляць гук [дж].)

А р ы н к а. Паслухайце і паспрабуйце расказаць пра сябе так, як расказваю пра сябе я:

Мяне завуць Арынка.

Я жыву ў Мінску, на вуліцы Францішка Скарыны.

Мінск — прыгожы горад, сталіца маёй краіны, якая носіць назву Беларусь.

У мяне ёсць бабуля, дзядуля, мама, тата і сястрычка.

Мы беларусы. Наша родная мова — беларуская.

Расказваюць усе жадаючыя ад 5 да 6 гадоў з дапамогай дарослага, дзеці ад 6 да 7 гадоў — самастойна.

Тэма 6. ЗАЛАТАЯ ВОСЕНЬ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменні адказваць на пытанні па змесце карціны, апісваць яе;
- ▶ актывізаваць словы, якія абазначаюць якасці (*прыгожы, дрэнны*);
- ▶ замацаваць ужыванне ў маўленні слоў *надвор'е* і *блакітны*;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні гукаў [дж], [ж] у словах і фразях.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 10].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Якая цяпер пара года? Сёння сонечнае надвор'е. А якое яшчэ бывае надвор'е восенню? (*Яснае, цёплае, хмарнае, дажджлівае, халоднае.*)

А р ы н к а. Пра восень можна сказаць «залатая восень»? Як можна сказаць інакш? Сонечная, а яшчэ? Працягвайце, калі ласка. (*Ранняя, позняя, дажджлівая, цёплая, пахмурная, халодная.*) Паслухайце, пра якую пару года гэта загадка:

Шумяць па-асенням
Пушча і бор;
На дрэвах, кустах —
Залацісты ўбор.

Я. Журба.

Я н к а. Залацісты ўбор? Што гэта за ўбор? Чаму ўбранства дрэў называюць залацістым?

А р ы н к а. Увосень часта ідуць дажджы. Давайце скажам разам:

Джы-джы-джы — ідуць дажджы.
Джу-джу-джу — няма дажджу.

А цяпер кожны паасобку.

Я н к а. Давайце пагуляем.

Мы асеннія лісточкі,
На галінках мы сядзелі,
Падзьмуў вецер — паляцелі
І на зямлю ціха селі.

Дзеці выконваюць дзеянні ў адпаведнасці з тэкстам вершаваных радкоў.

А р ы н к а. Паглядзіце на малюнак і адкажыце на пытанні.

Якую пару года намалюваў мастак? Якімі колерамі карыстаўся мастак, каб перадаць прыкметы восені? Якога колеру на карціне неба? (*Блакітнае.*) Лісце? (*Жоўтае.*) Трава? Дрэвы? Як апрануты дзяўчынкі? Што ў іх у руках? Ці падобны гэты восеньскі дзень на сённяшні? Чаму не падобны (або падобны)?

Паспрабуйце скласці апавяданне па малюнку. Не забывайце пра выразы: «залатая восень», «блакітнае неба» і г. д.

Спачатку раскажыце, якая пара года, потым апішыце, якога колеру неба, дрэвы, трава. Далей раскажыце пра дзяўчынак: як іх завуць, што яны робяць, што трымаюць у руках, які ў іх настрой. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў складаюць апавяданне з дапамогай дарослага; выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Малайцы, дзеткі, пастараліся расказаць пра ўсё, што ўбачылі на малюнку.

Я н к а. Хто з вас ведае вершы пра восень? Раскажыце, калі ласка.

Тэма 7. АГАРОДНІНА

Задачы:

- практыкаваць ва ўменні адказваць на пытанні, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей;
- замацоўваць у маўленні дзяцей назвы агародніны (*бурак, бульба, цыбуля, морква* і інш.); выкарыстанне ў маўленні абагульняльнага слова *агародніна*;

- адпрацоўваць правільнае вымаўленне гукаў [р], [ў] у словах і чыстагаворцы;
- практыкаваць у правільным дапасаванні назоўнікаў да прыметнікаў, выкарыстанні назоўнікаў у множным ліку.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; муляжы ці натуральная агародніна; фішкі; [17, с. 12].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Прыйшла восень. А разам з ёй — ураджай на агародах. Мы прынеслі ў кошыках агародніну. Паглядзіце, якую агародніну мы прынеслі. (Расказваецца верш Васіля Жуковіча «Восень».)

Восень залатая,
Ты нам прынясла
Поўны агароды
Ўсякага добра
Моркаўкі, цыбулькі,
Бручкі, бурачкоў,
Бульбы і капусты,
Рэзькі, гарбузоў.

Па меры называння агародніны выхавальнік паказвае моркву, цыбулю, бурак, капусту, гарбуз і інш.

5-7 Я н к а. Я буду загадваць загадкі, а вам трэба будзе знайсці на малюнках адгадкі на загадкі і адзначыць іх фішкамі.

На градцы — доўгі і зялёны, а ў бочцы — жоўты і салёны. (Агурок.)

Выраслі на градцы
Сакаўныя братцы.
Доўгія, шурпатыя,
Вітамінаў шмат у іх. (Агурок.)

М. Пазнякоў.

Я н к а. Тоўста наша маці, у яе лата на лаце. (*Капуста.*)

Прысеў пад плотам
Рыжы кот.
Павесіў доўгі хвост
На плот. (*Гарбуз.*)

М. Пазнякоў.

А р ы н к а. Сядзіць панна ў каморы, а яе косы на дворы.
(*Морква.*)

Паміж гуркамі, буракамі — каза з зялёнымі рагамі. (*Цыбуля.*)

Крутаста, вяртаста, на ёй адзежы за сто, хто распранае,
той пражыве гадоў за сто. (*Капуста.*)

Чырвоны, ды не дзеўка, з хвостом, ды не мыш. (*Бурак.*)

 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Раскажы вершы рукамі». Станьце ў круг, і будзем не толькі разам расказваць пра агародніну, але і паказваць, якая яна па памеры.

Ад стараннай працы
Выраслі на градцы
Вось такія буракі!
Вось такія агуркі!
А капуста качаны —
Вось такой велічыні!

Гульня паўтараецца некалькі разоў.

А р ы н к а. Дзе растуць морква, капуста, агуркі, буракі, цыбуля, часнок, гарбуз? (*На градках, у агародзе.*)

Як назваць усё, што расце на агародзе, адным словам?
Усё гэта расце на агародзе і таму называецца ... (*агародніна.*)

Я н к а. Назавіце агародніну. (*Адзін агурок — многа агуркоў, адзін гарбуз — многа гарбузоў.*)

Арынка. Як трэба даглядаць градкі з агароднінай? (*Трэба палоць, паліваць.*) Хто гэта ўсё робіць? А вы дапамагаеце дарослым?

6-7 Янка. Як вы дапамагаеце?

Давайце раскажам, што расце на агародзе (малюнкi з агароднінай).

Арынка. Падкажыце слова і паўтарыце чыстагаворку. (Адпрацоўваць правільнае вымаўленне гукаў [p], [ў].)

Хочаш быць вясёлым,
Мець арліны зрок —
Пі маркоўны сок.

А. Клышка.

Еў-еў-еў — з рэпы кашу з'еў.
Оў-оў-оў — частаваў ... (*сяброў*).

Малайцы, вы сёння шмат цікавага расказалі пра агародніну.

Тэма 8. АГАРОДНІНА

Задачы:

- ▶ практыкаваць ва ўменні адказваць на пытанні, заахвочваць складанне дзецымі самастойных апісальных апавяданняў;
- ▶ замацоўваць у маўленні дзяцей назвы колераў агародніны; выкарыстанне ў маўленні абагульняльнага слова *агародніна*;
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўжыванні назоўнікаў са значэннем адзінкавасці.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; муляжы ці натуральная агародніна; фішкі; [17, с. 12].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Сёння зноў будзем гаварыць пра агародніну.

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнкi.

Я буду называць агародніну, а вы будзеце называць, які ў яе колер (*агурок — зялёны, цыбуля — залацістая, бурак — бардовы і г. д.*).

Цяпер самі назавіце агародніну, якую вы бачыце на малюнку, і яе колер.

6-7 А р ы н к а. Паглядзіце на малюнкi, пазначце фішкамі і назавіце агародніну, якая на градзе з гукам [р] расце (у назве якой агародніны ёсць гук [р]).

Паслухайце ўрывак з казкі «Верабей і Мыш»:

Жылі па суседстве Верабей і Мыш: Верабей пад страхою, а Мыш у норцы пад падрубам. Жывіліся тым, што ад гаспадароў перападала. Улетку яшчэ сям-так — можна на полі ці ў агародзе што-небудзь перахапіць. А зімою хоць плач.

Надакучыла ім так жыць. Вось Мыш і кажа Вераб'ю.

— Давай будзем сёлета моркву садзіць: яна салодкая. Усе зайцы яе любяць.

— Давай, калі не хлусіш! — падскочыў Верабей ад радасці.

Ускапалі свежае поле і пасялі моркву.

— Што тваё будзе, — пытаецца Мыш у Вераб'я, — карэнне ці вяршкі?

— Вяршкі! — кажа Верабей.

— Добра, бяры вяршкі.

Вырасла морква. Верабей узяў вяршкі, а Мыш — карэнне. Занесла яна сваё карэнне ў нару і есць сабе патроху.

А Верабей пакаштаваў вяршкі, аж яны нямачныя.

Надзьмуўся Верабей, ледзь не плача.

Ляціць Варона. Ubачыла Вераб'я.

— Чаго ты, Верабей, надзьмуўся? — пытаецца.

Расказаў ёй Верабей, як яны з Мышшу сеялі моркву.

Выслухала яго Варона і зарагатала на ўсё горла.

— Дурны ты, Верабей! Мыш цябе падманула...

Ці згодны вы з Варонай? Чаму?

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Агародніна і садавіна».

9-9 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Агароднік» (гл. с. 48—49).

Арынка. Падкажыце слова і паўтарыце чыстагаворку:

Оп-оп-оп — Пракоп палоў ... (*кроп*).

Боб ды боб — два ... (*бабы*).

А яшчэ боб — тры ... (*бабы*).

Янка. Раскажыце, якія стравы можна прыгатаваць з бурака, морквы, капусты, фасолі, агуркоў, бульбы.

6-7 Янка. Паслухайце верш і назаўважце, якія стравы можна прыгатаваць з агародніны, пра якую я расказаў:

Нам заўсёды ўсё па густу:

бульба, морква і капуста.

А. Клышка.

Арынка. Суп з бульбы які? (*Бульбяны*.) Пюрэ з бульбы якое? Катлеты з бульбы якія?

Закончыце сказ «Каб прыгатаваць суп, трэба ўзяць (паказвае на малюнку або муляжы агародніну): адну ... (*бульбіну*), адну ... (*морквіну*), адну ... (*цыбуліну*), пяць ... (*фасолін*)».

Стравы з агародніны не толькі смачныя, але і карысныя. У іх шмат вітамінаў, якія дапамагаюць быць здаровымі і прыгожымі.

5-7 Янка. Паглядзіце на малюнку, выберыце любую агародніну і раскажыце пра яе колер, памер, як і дзе расце, якая на смак, што можна прыгатаваць. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага; выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Тэма 9. САДАВІНА

Задачы:

- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўменні адказваць на пытанні, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей;
- ▶ замацаваць і актывізаваць у маўленні дзяцей назвы колераў, садавіны (*груша, яблык і інш.*); актывізаваць абагульняльнае слова *садавіна*;

- ▶ адпрацоўваць правільнае вымаўленне спецыфічна беларускіх гукаў у складах, словах, сказах;
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні назоўнікаў да прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; муляжы ці натуральныя плады; фішкі; [17, с. 13].

Ход заняткаў

Я н к а. Назавіце самую жоўтую пару года. Растлумачце, чаму менавіта гэта восень.

А р ы н к а. Прыйшла восень. Трэба здымаць ураджай у садах. Мы з Янкам прынеслі ў кошыках садавіну. Давайце разам з вамі паглядзім, якая садавіна ў кошыках. Вось грушы, яблыкі, ... — шмат чаго падарыў нам сад. (Па меры называння садавіны выхавальнік паказвае слівы, грушы, яблыкі і інш.)

Я н к а. Дзе ўсё гэта расце? (*На дрэвах, у садзе.*) Гэта ўсё расце ў садзе і таму называецца ... (*садавіна*).

5-7 А р ы н к а. Паслухайце загадкі і знайдзіце адгадкі на малюнках, адзначце іх фішкай:

Вісць высокая, на лямпачку падобна,
Як салодкай стане, з'ямо ахвотна. (*Груша.*)

Круглыя, зялёныя
На дрэве растуць.
Як бачок зычыванне,
Адразу і сарвуць. (*Яблыкі.*)

Я н к а. Паглядзіце на малюнкi і назавіце садавіну і яе колер.

6-7 А р ы н к а. Назавіце садавіну, якая не расце ў нашай краіне.

Паглядзіце на малюнкi і назавіце ягады, якія растуць на кустах. (*Агрэст, парэчкі.*) Што расце на дрэвах у садзе? (*Яблык, груша, абрыкос.*)

Паглядзіце на малюнак, вызначыце і назовіце, якое варэнне гатуюць з груш? (*Грушавае.*) Які сок робяць з груш? (*Грушавы.*) Піражкі з грушамі. Якая начынка ў піражках (*Грушавая.*) Кампот з груш. Які кампот? (*Грушавы.*)

Я н к а. Якую яшчэ садавіну вы ведаеце? Назавіце ласкава садавіну, што расце ў нашых садах. (*Грушка, яблычак.*)

 А р ы н к а. Увосень збіраюць ураджай у садах. Давайце пагуляем у садоўніка.

Кожны з дзяцей называе сябе якой-небудзь садавінай і становіцца ў круг. Адзін з дзяцей выбіраецца садоўнікам. Ён выходзіць на сярэдзіну круга і стукае палкай аб зямлю. У яго пытаюцца:

- Хто там?
- Садоўнік!
- За чым прыйшоў?
- За яблыкам!

Пасля такога адказу ўсе вядуць карагод і спяваюць:

Зверху яблык зялёны,
У сярэдзіне сакавіты,
Хто да яго ні падыдзе,
Усялякі за хвосцік возьме.

Садоўнік павінен адгадаць, хто з дзяцей назваў сябе яблыкам. Калі ён адгадае правільна, яблык выходзіць да садоўніка. Садоўнік не павінен ведаць, якое дзіця названа яблыкам, адгадваць дзіця-яблык ён можа тры разы, калі не адгадае, садоўніка мяняюць.

Я н к а. Паслухайце верш.

Яблык румяны,
Чысты, крамяны:
У расе купаўся,
Сонцам выціраўся.

Які яблык? (*Румяны, чысты, крамяны.*) А як сказаць па-руску? (*Яблоко румяное, чистое, свежее, крепкое.*)

Арынка. Вы любіце яблыкі? Яблыкі бываюць розныя па колеры: ... (*чырвоныя*); розныя па памеры: ...; розныя на смак: ... (*салодкія*).

Яблыкі карысныя для страўніка, зубоў, скуры. Недарма гавораць: «Яблык на вячэру — і доктар не патрэбен».

5-7 Янка. Давайце раскажам пра любую садавіну. Дапаможа вам схема з малюнкамі. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Мы прынеслі пачаставацца смачнымі яблыкамі. Пачастуйцеся, а потым скажаце, які яблык на смак (*салодкі, кісла-салодкі, смачны, сакавіты*). Давайце падзякуем сваім сябрам за частаванне і развітаемся з імі.

Малайцы, добрыя ў вас атрымаліся апавяданні пра садавіну.

Тэма 10. РАСКАЗВАННЕ ПА КАРЦІНЕ «ПОЗНЯЯ ВОСЕНЬ»

Задачы:

- ▶ практыкаваць выхаванцаў у гутарцы па карціне, складанні апісальнага апавядання па карціне;
- ▶ развіваць уменне выкарыстоўваць розныя ступені параўнання прыметнікаў;
- ▶ практыкаваць у вымаўленні спецыфічна беларускіх гукаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 11].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці!

Янка. Якая цяпер пара года? Правільна, восень. Дзеці, давайце ўспомнім, што мы ведаем пра гэту пару года.

Арынка. Дзеці, якую з’яву прыроды мы называем лістападам? (*Калі падае шмат лісця.*) У якое надвор’е лісточкаў падае больш? (*Калі дзьме моцны вецер.*)

6-7 Колькі ўсяго восеньскіх месяцаў? (Тры.) Назавіце восеньскія месяцы. (Верасень, кастрычнік, лістапад.) Якая восень у верасні? (Ранняя, залатая, каляровая.) А чаму яна залатая? (Таму што лісце пажоўкла.) Як можна назваць восень у кастрычніку? (Дажджлівая, халодная). Чаму дажджлівая? (Таму што часта ідуць дажджы.) Як можна назваць восень у лістападзе? (Позняя.) Чаму позняя? (Таму што лістапад — апошні месяц восені, холадна, халодны вечер з дажджом.)

♀♂ А р ы н к а. Давайце пакажам, як восеньскія лісцікі ціха кружацца, (дзеці кружацца), лісцікі нам пад ногі ціха падаюць (дзеці прысядаюць); зноў ціха кружацца (падымаюцца, кружацца) і нам пад ногі ціха падаюць (дзеці прысядаюць).

Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Так ці не».

Я буду задаваць вам пытанні пра восень, а вы на іх будзеце адказваць толькі адным словам — «так» або «не». (Гульня праводзіцца ў крузе з мячом.)

Увосень растуць грыбы? (Так.)

Хмаркі сонца закрываюць? (Так.)

Халодны вечер дзьме? (Так.)

Ну а птушкі гнёзды ўюць? (Не.)

Ураджай усе збіраюць? (Так.)

Часта-часта ідуць дажджы? (Так.)

Ці абуваем мы боты? (Так.)

Сонца свеціць вельмі гарача? (Не.)

Можна дзецям загараць? (Не.)

Ну а што ж можна рабіць? Курткі, шапкі апранаць? (Так.)

Закончыце сказ. Вось прыклад: *восень халодная, а зіма халаднейшая*. Увосень дзень кароткі, а ўзімку ... (*карацейшы*). Увосень надвор'е халоднае, а ўзімку ... (*халаднейшае*).

5-7 Я н к а. Восень-мастачка намалявала карціну і адправіла нам. Паглядзіце на гэту карціну.

Што вы бачыце на карціне? Якога колеру лісце на дрэвах? Якога колеру неба? Якога колеру трава? Дзе яшчэ можна ўбачыць лісце, акрамя дрэў? Куды ляцяць птушкі? Што робяць дзеткі?

Я паспрабаваў апісаць гэтую карцінку. Але восеньскі дожджык размыў некаторыя радкі. Дапамажыце мне прачытаць тое, што я напісаў пра восень:

На змену залатой восені прыйшла ... (*позняя восень*). Сонейка ўсё радзей і радзей выглядвае з-за ... (*хмар*). Дрэвы скідаюць рознакаляровы ... (*убор*). Чырвоныя, жоўтыя ... (*лісцікі*) падаюць і пакрываюць ... (*зямлю*). Дожджык ... (*сыпле*) і прымушае дзетак ... (*хавацца*) па дамах. Хутка з'явіцца белакрылая ... (*зіма*).

А р ы н к а. Знайдзіце на малюнках аднолькавыя лісцікі. Назавіце іх. (*Дубовыя лісцікі.*) Якога яны колеру? (*Карычневага.*)

Я н к а. Паспрабуйце класці апавяданне па малюнку. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў з дапамогай выхавальніка, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Я н к а. Пра якую пару года мы сёння размаўлялі? Што новага даведаліся пра восень?

Тэма 11. МЭБЛЯ І РОЗНЫЯ РЭЧЫ Ў НАШЫМ ГРУПАВЫМ ПАКОІ

Задачы:

- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўменні слухаць і разумець маўленне выхавальніка, адказваць на яго пытанні, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей;
- ▶ замацоўваць ужыванне знаёмых слоў — назваў мэблі, цацак, колераў;
- ▶ увесці ў слоўнік дзяцей назвы некаторых вучэбных прылад (*пэндзаль, фарбы, лічыльныя палачкі і інш.*), дзеясловы: *гуляць, займацца, маляваць, рабіць, снедаць, вячэраць*;

- ▶ замацоўваць вымаўленне фрыкатыўнага гука [г] у словах і фразях;
- ▶ практыкаваць у правільным выкарыстанні загаднага ладу дзеяслова *сядай*, прыналежных прыметнікаў (*Віцеў, Наташын* і да т. п.);
- ▶ замацоўваць уменне ўтвараць множны лік назоўнікаў (*хлопчык — хлопчыкі, дзяўчынка — дзяўчынкі, кветка — кветкі* і інш.).

Матэрыял: лялькі Янка, Арынка і Гануля; пэндзаль, фарбы, кошык, ваўчок, рукавічкі, хустка або іншыя рэчы, назвы якіх неабходна замацоўваць; мяч; [17, с. 14, 15].

Ход заняткаў

Я н к а. Добры дзень, дзеці! Сёння я прыйшоў да вас разам са сваёй сяброўкай, лялькай Гануляй.

Г а н у л я. Добры дзень, дзеці! Як у вас прыгожа! Колькі ўсяго цікавага! (Янка запрашае Ганулю сесці на крэсла.)

Я н к а. Скажыце: «Сядай, Гануля, на крэсельца». (Некалькі дзяцей паўтараюць.)

Раскажыце, дзеці, чым вы займаецеся. Давайце пакажам і раскажам Ганулі, хто ёсць у нашым групавым пакоі. Ганулька, глядзі, у нас ёсць хлопчыкі. Хлопчыкі, станьце каля мяне. Гэта ... (*хлопчыкі*). Бачыш, якія лоўкія, моцныя! Яшчэ ў нас ёсць дзяўчынкі. Дзяўчынкі, станьце з гэтага боку. Вось якія ў нас ... (*дзяўчынкі*).

Давайце пакажам Ганульцы, якія рэчы ёсць у нашым пакоі. Гэта ... (*сталы*), за сталамі ... (*крэсельцы*), тут ... (*шафа*), у шафе ... (*кніжкі, цацкі, алоўкі, пэндзлі, фарбы для малявання, лічыльныя палачкі для заняткаў на матэматыцы* і г. д.), на палічцы — ... (*кветкі*) і г. д. (Дзеці паўтараюць словы, называюць асобныя цацкі, іх колер.)

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Чыя рэч?». (Дзеці бяруць у пакоі любую рэч і хаваюць яе

за спіну. Янка адгадвае: «Ваўчок Колеў?» — «Не!» — «А чый жа? Пецеў?» — «Не!» — «Машын?» — «Так!» і да т. п. Пасля таго як Янка адгадае, чыя рэч, уладальнік перадае яе іншаму дзіцяці.

Падчас гульні Янка задае і альтэрнатыўныя пытанні: «Кошык Танін ці Дзімаў?» — «Дзімаў». — «Пэндзаль Колеў ці Наташын?» і г. д.

 А цяпер пагуляем інакш. Я кідаю мяч і называю адну рэч, а вы ў адказ — многа. Напрыклад, *кветка* — *кветкі* і г. д.

Я н к а. Лялька Гануля хоча, каб вы адгадалі, з якога гука пачынаецца яе імя: Г-г-гануля. (Паўтарае 2-3 разы, прапачуе паўтарыць некалькім дзецям.) З якога гука пачынаецца слова *Гануля*? (З *гука* [г].) Гануля таксама хоча навучыцца правільна вымаўляць словы з гукам [г]. Давайце ёй дапаможам. Яна ведае слова *г-г-груша*. А вы якія ведаеце словы з гукам [г]? (*Галубы, пірагі, гара, грыб, грузавік, гараж, гуаш, гайка, агурок.*)

Дзеці называюць словы, час ад часу лялькі таксама ўключаюцца ў гульню — называюць чарговае слова. Гануля дапускае і памылкі: вымаўляе слова, у якім няма гука [г], дзеці з дапамогай выхавальніка заўважаюць гэта.

 А р ы н к а. Паглядзіце на малюнак і назавіце рэчы адным словам. Знайдзіце лішнюю рэч. Раствлумачце свой выбар.

Знайдзіце аднолькавыя рэчы на малюнку і ў нашым групавым пакоі.

 Паглядзіце на малюнак і знайдзіце памылкі мастака. Знайдзіце месца кожнай рэчы.

Назавіце ў кожным радзе рэч, якая не падыходзіць да астатніх. Раствлумачце чаму.

Раствлумачце, чаму так гавораць: «Кожнай рэчы сваё месца».

Тэма 12. НАШЫ ГУЛЬНІ І ЗАНЯТКІ Ў ДЗІЦЯЧЫМ САДЗЕ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменне слухаць, разумець маўленне выхавальніка, адказваць на яго пытанні, заахвочваць да складання самастойнага апавядання з калектыўнага вопыту;
- ▶ замацаваць у слоўніку дзяцей назвы некаторых вучэбных прылад, дзеясловы: *гуляць, займацца, маляваць, рабіць, снедаць, вячэраць*;
- ▶ замацоўваць вымаўленне фрыкатыўнага гука [г] у словах і фразях.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; сцяжок; [17, с. 16, 17].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. У нашым пакоі ёсць шмат цацак, з якімі мы гуляем, шмат рэчаў, якія дапамагаюць нам маляваць і майстраваць. (Замацоўваць вымаўленне фрыкатыўнага гука [г] у словах і фразях.)

Гульні тут у нас, забавы,
Тут мы лепім і малюем,
Спяваем песні і танцуем.

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Нашы гульні ў дзіцячым садзе».

6-7 Складзіце сказы па малюнках. Што малююць дзеці? З якімі цацкамі яны гуляюць? Што будуць дзеці з пяску?

7-9 А р ы н к а. А цяпер пагуляем.

Праводзіцца беларуская народная гульня «Мядзведзь».

Выбіраецца мядзведзь (мішка). Узяўшыся за рукі, дзеці ўтвараюць паўмесячык.

Я н к а. Мішка, павесялі народ! Пакажы нам, як жанчыны хлеб месяць. (Мішка паказвае. Дзеці паўтараюць усе яго рухі.)

Пакажы, як яны ідуць на поле працаваць. (Мішка ледзь ідзе, спыняецца, слухае, углядаецца ў неба, нюхае, дзеці робяць тое самае.)

Ну-ка, мішка, пакажы, як яны ідуць з поля дадому. (Мішка ідзе хутка, нават падбегам.)

Пакажы, як мужык дровы коле (як касу нясе, як косіць і г. д.).

А р ы н к а. Дзякуй, мішка, павесяліў дзетак.

Раскажыце, дзеткі, калі ласка, чым вы ўчора займаліся ў дзіцячым садзе.

Праводзіцца дыдактычная гульня «А што потым?». Дзеці сядзяць паўколам. Яны па парадку расказваюць пра тое, што робяць у дзіцячым садзе з самай раніцы. Адказвае той, хто атрымаў сцяжок. Хто памыліцца, сядзе на апошнія крэсла, а астатнія перасоўваюцца.

Я н к а. Раскажыце па парадку пра свой дзень у дзіцячым садзе.

Я пачну расказваць: «Мы прыйшлі ў дзіцячы сад. Пагулялі на пляцоўцы». А што было потым? Далей раскажаш ты, ... (перадае сцяжок першаму дзіцяці, а дзіця працягвае). (*Мы рабілі гімнастыку.*) А потым? (Перадае сцяжок наступнаму дзіцяці. У працэсе гульні ўводзяцца словы: *снедалі, гулялі, малявалі, вячэралі і інш.*). Вось колькі мы ўсяго зрабілі! Спраў цікавых у нас шмат.

Тэма 13. ПАКОЙ АРЫНКІ

Задачы:

- развіваць навыкі складання маналога — апісання прадмета;
- актывізаваць слоўнік дзяцей назвамі прадметаў мэблі;

- практыкаваць у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў, выкарыстанні прыназоўнікаў;
- практыкаваць у правільным вымаўленні гука [ў].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; [17, с. 18].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Паглядзіце на малюнак і пералічыце ўсе прадметы. Назавіце гэтыя прадметы адным словам.

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Пакой Арынка».

Я н к а. Раскажам разам пра пакой Арынка:

У Арынка прыгожы і ўтульны пакой. У пакоі стаіць ... (*крэсла*), ... (*шафа*), ... (*канапа*). Пасярэдзіне пакоя стаіць ... (*столік*). Каля сцяны стаіць палічка з паперай і алоўкамі. На падлозе ляжыць ... (*рознакаляровы дыван*). У пакоі чыста і светла.

Цяпер вы паспрабуйце расказаць пра пакой Арынка. (Расказваюць 2-3 дзіцяці. Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, а ад 6 да 7 — самастойна.)

Я н к а. Давайце разам раскажам Арынцы чыстагаворку, старайцеся правільна вымаўляць гук [ў]:

Іў-іў-іў — канапу купіў,

Еў-еў-еў — на крэсле пасядзеў,

Аў-аў-аў — на ложку паляжаў,

Іў-іў-іў — шафу адчыніў (паўтараецца 2 разы).

♀♂ А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Мэбля — посуд».

Дзеці стаяць па крузе. Выхавальнік кідае мяч і называе прадметы мэблі або посуду. Выхаванцы кідаюць мяч назад і адказваюць, што гэта — мэбля або посуд.

Я н к а. Дзеці, падабаецца вам Арынка? Якія ў яе шчочкі? Якія вочкі? Можна сказаць, сінія, як ... (*васількі*). Якога колеру сукенка ў Арынкі?

Можна сказаць не сукенка, а

Паспрабуем расказаць пра Арынку па-новаму:

Ружовыя ... (*шчочкі*),
Вочы — ... (*васілёчкі*),
Сіняя ... (*сукеначка*).
Арынка як паненачка.

Я н к а. Малайцы, прыгожа расказалі пра Арынку.

Падкажыце слова і вывучыце верш на памяць.

Запэцкаў нос сабе Валерка.
А вінаваты хто? (*Люстэрка!*)

Яно, свавольнае, пакажа:
На носе ў Валеркі сажа.

М. Мятліцкі.

А р ы н к а. Паўтарыце і запомніце: «Па дыване пахадзі, а на канаве пасядзі». А як скажам па-руску? (*На диване посиди, а по ковру походи.*)

Тэма 14. ПРАДУКТЫ ХАРЧАВАННЯ

Задачы:

- развіваць уменні адказваць на пытанні, самастойна будаваць сказы, звязнае выказванне;
- замацаваць у маўленні дзяцей назвы прадуктаў харчавання (*абаранак, пернік, цукерка, макароны, ёгурт, грэчка* і інш.), увесці прыметнікі (*смачны, салодкі*);
- фарміраваць навыкі ўтварэння множнага ліку назоўнікаў; актывізаваць ужыванне розных форм дзеяслова *есці*;
- развіваць уменне карыстацца інтанацыйнымі адценнямі з мэтай зносін (прасьба, пытанне).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; [17, с. 19].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Як называецца магазін, дзе прадаюцца прадукты? (*Гастронам.*)

 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Прадукты харчавання».

Я н к а. Калі вы прыйдзеце ў магазін купляць прадукты, вам неабходна сказаць, колькі вам трэба купіць, адзін ці многа. Калі вы будзеце купляць адзін яблык, вы скажаце: «Дайце, калі ласка, адзін яблык», а калі многа: «Дайце, калі ласка, яблыкі».

Праводзіцца дыдактычнае практыкаванне «Адзін — многа».

А р ы н к а. Вось тут ляжыць адна цукерка, а тут многа. Як сказаць пра іх? (*Цукеркі.*)

Аналагічна праводзіцца работа над словамі *пернік* — *пернікі*, *абаранак* — *абаранкі*, *сасіска* — *сасіскі*.

 Я н к а. А зараз пагуляем інакш. Закончыце сказ. Я кідаю мячык вам і пачынаю сказ, а вы кідаеце мяч мне і заканчваеце сказ.

Ранідай Настачка піла салодкі ... (*чай, кампот, сок*).

Мама купіла ў магазіне свежы ... (*хлеб, батон, абаранак*).

Алёша любіць есці смачныя ... (*цукеркі, пернікі, абаранкі*).

А р ы н к а. У кожнага з вас ёсць свой любімы прадукт харчавання. Віця, што ты любіш есці? Закончы сказ «Я ем...». Дзеці, што Віця ёсць? Запытайцеся адно ў аднаго: «Што ты ясі?» (Адно дзіця запытваецца ў другога, а тое адказвае: «Я ем...»)

Я н к а. А цяпер уявіце, што вы зараз у кафэ. Я паспрабую адгадаць, што кожны з вас любіць есці. Я буду пытацца, напрыклад: «Таня, ты будзеш есці грэчневую кашу?» Таня можа адказаць: «Так, я буду есці грэчневую кашу», ці «Не, я хацела б з'есці дранікі». (Мэтазгодна спытаць у некалькіх дзяцей.)

Арынка. Усе мамы хочуць, каб іх дзеткі добра елі і раслі здаровыя. Калі сын ці дачка ядуць мала, дрэнна, мамы вельмі перажываюць, дакараюць: «Чаму ясі так мала?» Паслухайце вершык, як маці дакарала Валерку за тое, што ён есць так мала. (Выхавальнік чытае дзецям верш-скарагаворку.)

Валерка
Над талеркай,
Матуля
Над Валеркам.
Стаяла дакарала:
— Чаму ясі так мала?
М. Янчанка.

6-7 Выхавальнік. Паўтарыце гэтыя радкі.

А чым любяць частавацца нашы Янка і Арынка? Якія ласункі вы купілі б ім, калі б запрасілі да сябе ў госці?

Тэма 15. БУЛЬБЯЧОК

Задачы:

- развіваць камунікатыўныя ўменні выхаванцаў;
- прыцягваць увагу дзяцей да слоў з памяншальна-ласкавымі суфіксамі; падводзіць да самастойнага ўтварэння такіх слоў; здагадацца пра сэнс незнаёмага слова *бульбячок*;
- практыкаваць у спражэнні дзеяслова *есці*.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 20].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці!

Янка. Я вельмі люблю бульбу. Мама з татам нават называюць мой живоцік пасля таго, як паем бульбы, «не живоцік — бульбячок».

Арынка. Бульбячком можна назваць таго, хто вельмі любіць бульбу. А хто з вас любіць бульбу? Ці можна пра вас сказаць, што вы бульбячкі?

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Бульбячок».

Арынка. Паслухайце верш.

З бульбы камякі і бабка,
З бульбы клёцкі і кісель.
Бульбу мы пячэм і варым,
Бульбу смажым, бульбу парым,
З бульбы варым суп бульбяны,
З бульбы робім дзеруны.

В. Голуб.

Янка. Паслухайце і дадайце слова-назву.
Чорны, жытні, ... Ячневая, смачная, ...
Чаму гавораць «Хлеб будзе, дык усё будзе»?

7-9 Янка. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Бульба».

Выхавальнік па чарзе гаворыць кожнаму з удзельнікаў гульні на вуха назву якой-небудзь агародніны. 4-5 удзельнікам кажа назвы рознай агародніны, а астатнім — называе адну агародніну — бульбу. Назву сваёй агародніны кожны мусіць захоўваць у сакрэце ад іншых. Пасля ўсе ўдзельнікі становяцца ў круг і ўважліва слухаюць вядучага, які пачынае пералічваць назвы агародніны (пажадана прыгадаць і тую агародніну, назвы якой не даваліся ўдзельнікам). Калі дзіця пачуе назву сваёй агародніны, то робіць крок наперад. У самы апошні момант вядучы называе тую агародніну, якая была ў большасці ўдзельнікаў гульні.

Янка. Як думаеце, якія стравы з тых, што паказаны на малюнку, любіць есці Арынка? (*Бабка, клёцкі, суп бульбяны, вараная бульба, драпікі, смажаная бульба.*)

А што любіце з гэтых страў есці вы? Закончыце сказ «Я ем...» (прабуйце некалькіх дзетак). Пасля ўдакладняе пра тых, што ўжо расказвалі. Што Алінка есць? Што Паўлік есць?

Арынка. Паспрабую адгадаць, што любяць есці дзеткі, у якіх не спыталі.

«Кацярынка, ты ясі дранікі?» — «Так, я ем дранікі». (Калі дзіця адказвае «не», то Янка ўдакладняе, што любіць есці дзіця.) Малайцы, усе дзеткі ведаюць, якія стравы можна прыгатаваць з бульбы.

6-7 Янка. Вывучыце верш на памяць.

Кухар цэлы дзень клапоча —
Накарміць нас смачна хоча.
На абед, каб было смачна,
Ён нам бульбачкі пасмажыць.

В. Вітка.

Тэма 16. МАГАЗІН АДЗЕННЯ

Задачы:

- ▶ працягваць фарміраваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні;
- ▶ развіваць камунікатыўныя ўменні выхаванцаў на беларускай мове;
- ▶ замацаваць і актывізаваць у слоўніку дзяцей назвы прадметаў адзення; увесці абагульняльнае слова *адзенне*, дзеяслоў *надзяваць*;
- ▶ звярнуць увагу на асаблівасці ўтварэння некаторых склонавых форм назоўнікаў (дапамагчы Янку); практыкаваць у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; паясы; [17, с. 21].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Ці хадзілі вы ў магазін адзення. Што там можна купіць?

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Адзенне».

Янка. Давайце разам з вамі раскажам чыстагаворку.

Я пакажу па адной рэчы лялечнага адзення і пачну чытаць радкі чыстагаворкі, а вы іх заканчвайце:

Енка-енка-енка — сіняя ... (*сукенка*).

То-то-то — купілі ... (*паліто*).

Устка-устка-устка — ружовая ... (*хустка*).

Эткі-эткі-эткі — ружовыя ... (*шкарпэткі*).

Як усе гэтыя рэчы назваць адным словам? (*Адзенне.*)

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Вузельчык».

Два ўдзельнікі гульні трымаюць у руках паясы, утвараючы вароты ў выглядзе вялікага іголкавага вушка. Астатнія ўдзельнікі становяцца ў рад, бяруцца за рукі і, рухаючыся ўздоўж пляцоўкі, спяваюць:

Іголка, іголка,
Увесь свет прыбрала,
Прыбрала, абшыла,
Сама голая хадзіла.
Тонкая ды доўгая,
Носік стальны,
Хвосцік ільняны!

Дзеці праходзяць у вароты, імітуючы нітку, якую зацягваюць у іголку. Апошні ў радзе «зацягвае вузельчык» — паясамі скручвае дзяцей, якія ўтвараюць вароты, і вядзе іх за сабой, прыгаворваючы:

Хвосцік ніцяны
Цягну за сабой.

А р ы н к а. Магазін «Апранайка» — гэта магазін дзіцячага адзення. Чаму адзенне называецца дзіцячым? (*Адказы дзяцей.*) Так, гэта адзенне носяць дзеці. Але дзеткам заўсёды вельмі цікава прымяраць што-небудзь дарослае! Хто з вас прымяраў татава ці маціна адзенне? Асабліва дзяўчынкі любяць памоднічаць, ці не так?

А р ы н к а. Паслухайце верш пра дзяўчынку-модніцу. Ён так і называецца — «Маленькая модніца». (Выхавальнік чытае жартоўны верш Льва Мароза «Маленькая модніца».)

Матуліну сукенку прымярае,
Завязвае блішчасты паясок...
І ў браціка пытаецца малая:
— Ну як мне гэта мода, Петрусёк?

Чаму паэт Леў Мароз назваў дзяўчынку маленькай модніцай?

Усе дзяўчынкі хочуць быць модніцамі і прыгожымі, і гэта вельмі добра.

6-7 Раскажыце, як вы любіце сябе ўпрыгожваць.

Тэма 17. АДЗЕННЕ

Задачы:

- ▶ працягваць фарміраваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні;
- ▶ развіваць уменні выхаванцаў самастойна апісваць адзенне;
- ▶ працягваць замацоўваць і актывізаваць у слоўніку дзяцей назвы прадметаў адзення, абагульняльнае слова *адзенне*, дзеяслоў *надзяваць*;
- ▶ адпрацоўваць вымаўленне гука [дз] у словах і сказах;
- ▶ практыкаваць у дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў, ужыванні прыналежных прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; фішкі; мяч; [17, с. 21].

Ход заняткаў

5-7 Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

А р ы н к а. Паглядзіце на гэтыя малюнкi.

Я н к а. Як усе гэтыя рэчы можна назваць адным словам?

А р ы н к а. Паглядзіце на малюнкi, адзначце фішкамі адзенне, якое можна насіць узімку. Назавіце гэта адзенне.

Я н к а. Паглядзіце на малюнкi, адзначце фішкамі адзенне, якое можна насіць улетку. Назавіце гэта адзенне.

А р ы н к а. Дзяўчынкі, скажыце, што носяць хлопчыкі? (*Штаны, кашулі, майкі.*)

Я н к а. Хлопчыкі, адкажыце, якое адзенне носяць дзяўчынкі? (*Сукенкі, блузкі, спаднічкі.*)

А р ы н к а. Назавіце галаўныя ўборы, якія носяць хлопчыкі і дзяўчынкі.

Паслухайце скарагаворку пра капляюш і паўтарыце яе гучна, цішэй, толькі вуснамі. (Адпрацоўваць вымаўленне гука [дз] у словах і сказах.)

Ты не кратай, ты не руш
Мой дзіравы капляюш.
Падабаецца — надзень,
Але толькі не на дзень.
Раз надзень, два надзень,
Куды хочаш, туды дзень...

В. Вітка.

А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Чыё адзенне?». Я буду кідаць мячык і называць адзенне і яго колер, а вы павінны ўбачыць, у каго з дзетак групы такое адзенне, і назваць, чыё гэта адзенне (імя таго, каму яно належыць). Напрыклад, жоўтая футболка — Віцева, чырвоная сукенка — Наташына і г. д.

Я н к а. Паслухайце сказы і замяніце ў іх слова, каб было правільна. (Адпрацоўваць вымаўленне гука [дз] у словах *надзявае, адзявае.*)

Міхасік надзявае спаднічку.
Волечка надзявае кашулю.
Летам апранаюць паліто.
Зімой адзяваюць сукенку.
Паўлік на галаву надзявае боты.

А р ы н к а. Паглядзіце на свайго сябра і апішыце яго адзенне. Раскажыце, што гэта за рэч, дэталі адзення, яго аздабленне, колер, у якую пару года яго можна насіць.

Тэма 18. АБУТАК

Задачы:

- ▶ фарміраваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні; развіваць уменні дзяцей суправаджаць маўленнем свае дзеянні;
- ▶ замацаваць і актывізаваць у слоўніку дзяцей назвы прадметаў абутку, абагульняльнае слова *абутак*, дзеяслоў *абуваць*;
- ▶ звярнуць увагу на асаблівасці ўтварэння некаторых склонавых форм назоўнікаў (дапамагчы Алесі).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; прадметы абутку, маленькая лялька Алеся; мяч; [17, с. 22, 23].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Учора мы хадзілі ў магазін дзіцячага абутку. Давайце паглядзім разам, які абутак прадаецца ў магазіне. Якую назву дадзім гэтаму магазіну?

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Абутак».

Я н к а. Цяпер разам з вамі раскажам чыстагаворку.

Выхавальнік паказвае па адным прадметы абутку, пачынае чытаць радкі чыстагаворкі, а дзеці іх заканчваюць:

Оты-оты-оты — зімовыя боты,
Ожкі-ожкі-ожкі — купілі басаножкі,
Ікі-ікі-ікі — Янкавы чаравікі,
Уфлі-уфлі-уфлі — Арынчыны туфлі,
Оўкі-оўкі-оўкі — прыгожыя красоўкі,
Еды-еды-еды — спартыўныя кеды,
Оты-оты-оты — гумовыя боты,
Алі-алі-алі — летнія сандалі.

♀♂ Я н к а. Давайце пагуляем. Я буду вам кідаць мяч і называць адзенне і абутак, а вы будзеце яго кідаць мне і называць, каму падыходзіць адзенне — Арынцы або Янку.

5-7 Я н к а. Маленькая лялька Алеся апранаецца пасля сну, давайце дапаможам ёй. Якое адзенне трэба Алесі? (Дзеці з дапамогай выхавальніка знаходзяць на малюнку і называюць прадметы адзення і абутку.)

Давайце вызначым, што будзе апранаць ляльцы кожны з вас. (Дзеці па адным расказваюць, як адзяваюць ляльку: «Я надзяваю на ножкі Алесі белыя шкарпэткі» і да т. п.)

6-7 У заключэнні педагог пытаецца: «Як мы дапамаглі апрануцца пасля сну Алесі?»

Малайцы, дзеткі, лялька ўдзячна вам за тое, што вы дапамаглі ёй.

Тэма 19. ЗІМА

Задачы:

- ▶ развіваць уменне адказваць на пытанні выхавальніка, ствараць па малюнку апавяданне пра зіму;
- ▶ павялічыць слоўніковы запас дзяцей словамі і словазлучэннямі: *марозная зіма; снег бліскучы, іскрысты; завіруха; мороз траскучы, моцны; сцюжа;*
- ▶ замацоўваць правільнае вымаўленне гука [ц];
- ▶ практыкаваць у выразным вымаўленні ненаціскных галосных (*сняжынкi*);
- ▶ практыкаваць у правільным выкарыстанні прыслоўя *ўзімку*.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 24, 25].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Адгадайце загадку. Пра якую пару года гэта загадка?

Белым пухам замяло
І палеткі, і сяло.
Мост праз рэчку хутка ляжа.
А што гэта, хто адкажа?

У. Мацвеенка.

Я н к а. Ці здагадаліся вы, што гэта за белы пух, якім усё замяло?

Якой парой года снег замятае зямлю і дахі дамоў, рэчкі пакрываюцца ільдом? (*Узімку.*)

Зімой холадна. Як яшчэ можна сказаць пра надвор'е зімой? Яно халоднае ... (*марознае, снежнае*).

Вось вы казалі «марознае надвор'е». А якімі словамі можна сказаць пра мароз? Мароз моцны ... (*траскучы, люты, пякучы*).

Снег узімку лёгкі, нібы белы пух. Якімі яшчэ словамі можна сказаць пра снег? Снег лёгкі ... (*белы, пушысты, мяккі, іскрысты, бліскучы, рыпучы, срэбны*).

Узімку амаль заўсёды моцны вецер, ён круціць снег у паветры, завывае за вокнамі. Такі вецер называюць «завіруха», «завея» (метель, пурга).

Вось мароз будзе на рэчцы масты. А што гэта за такія масты. Які мост хутка ляжа праз рэчку? Так, рэчка пакрыецца лёдам і па ёй можна будзе хадзіць нібы праз мост. Лёд падобны на шкло. Ён коўзкі. Якімі яшчэ словамі можна сказаць пра лёд? (*Празрысты, тонкі, тойсты, блакітны*.)

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Мароз». Пры дапамозе лічылкі выберам «Мароза»:

Ты халодны, ты марозны,
Ты ў кажусе, ты ў латусе,
А ў цябе чырвоны нос,
Гэта ты — Дзед Мароз!

«Мароз» ходзіць паміж імі і стараецца дакрануцца да каго-небудзь рукой. Той, да каго ён дакрануўся, лічыцца «замарожаным», павінен спыніцца, развесці рукі ў бакі і замарозіцца. Калі «Мароз» замарозіць усіх ігракоў, выбіраецца новы «Мароз».

 5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Зіма. Зімовыя прыгоды».

Расказваюць 2-3 дзіцяці. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў складаюць апавяданне з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Я н к а. Паслухайце верш і дапоўніце яго.

Вось вам, дзеці, верш зімовы.
Падкажыце ў вершы словы.
Зімой даліны і сцяжынкі
Пакрылі белыя ... (*сняжынкі*).
Як шэры (*воўк*), завывла глуха
У полі злая завіруха.
Сядзяць без ежы ў сцюжу ... (*птушкі*).
Сябры, зрабіце ім ... (*кармушкі*).

М. Гарнак.

А р ы н к а. Паслухайце скорагаворку. (Замацоўваць правільнае вымаўленне гука [ц].)

У зімовы дзень на сонцы
Птах шчабеча на сасонцы:
— Цік-цік-цік! Цок-цок-цок!
Можа, вас мароз прыпёк?

Д. Белаус.

Давайце раскажам яе ўсе разам і паасобку.
Малайцы, добра атрымалася.

Тэма 20. ЗІМОВЫЯ ПРЫГОДЫ

Задачы:

- ▶ практыкаваць у складанні сказаў па змесце карціны;
- ▶ развіваць уменне складаць кароткі расказ на тэму «Зіма»;
- ▶ павялічыць слоўнікавы запас дзяцей словамі і словазлучэннямі па тэме «Зіма».

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 24, 25].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

А р ы н к а. Паслухайце верш, які называецца «Зімой».

Здароў, марозны, звонкі вечар!
Здароў, скрыпучы, мяккі снег!
Мяцель не вее, сціхнуў вечер,
І волен лёгкіх санак бег.
Як мары, белыя бярозы
Пад сінявой начной стаяць,
У небе зоркі ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжаць.

М. Багдановіч.

Я н к а. Пра якія зімовыя прыкметы расказваецца ў вершы?

А р ы н к а. Пра зіму складзена шмат прыгожых вершаваных твораў. Паслухайце ўрыўкі з вершаў:

Закружыліся
Сняжынкі
Нізка-нізка
Над зямлёй.
Ціха лётаюць
Пушынкі
Незлічонай
Чарадой.

А. Дзержынскі.

Белы снежань мяккім пухам
Апрануў палі і луг.

П. Панчанка.

Мяккі снег лятае пухам,
І канца яму няма,
І нясе сярдзітым духам,
Дзікім сіверам зіма.

Я. Колас.

А р ы н к а. Пра што расказваецца ў вершах? З чым параўноўваюцца сняжынкі? Якія словы вам запамніліся?

 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Замарожаныя». Выбіраем Снежную Бабу па лічылцы:

Дзед Мароз,
Дзед Мароз
Бабу Снежную прынёс,
Баба, Баба, Снегавуха,
Не хапай мяне за вуха!

Пасля гэтых слоў удзельнікі гульні разыходзяцца па пляцоўцы і выконваюць розныя рухі. Баба ходзіць паміж імі і імкнецца дакрануцца да вуха каго-небудзь. Да каго дакранулася Баба, той павінен спыніцца. Гульня заканчваецца, калі будуць замарожаны вушы ўсіх дзяцей. Затым выбіраюць новую Снежную Бабу і пачынаюць гульню спачатку.

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнак і адкажыце на пытанні.

Давайце разам раскажам пра тое, што намалевана на малюнку:

На дварэ ... (*зіма*). Выпаў ... (*снег*). Гэта ... (*Алінка і Сяржук*). Сяржук ... (*зляпіў*) снегавіка. Алінка яму дапамагала. Снегавік увесь зроблены ... (*са снегу*). Толькі нос ... (*з моркаўкі*). Алесю і Міхасіку падабаецца снегавік, якога вылепіў Сяржук. Дзецям весела.

6-7 Я н к а. Цяпер складзіце апавяданне самастойна. (Расказваюць 2-3 дзіцяці.) Малайцы. Прыгожа расказвалі пра зімовыя прыгоды дзетак узімку.

А р ы н к а. Пра прыгажуню зіму можна расказваць і на рускай, і на беларускай мовах. Давайце паспрабуем расказаць пра зіму на дзвюх мовах, пагуляем у перакладчыкаў:

злая зима — лютая зіма;

блестящий снег — бліскучы снег;

зимой стоят трескучие морозы — узімку стаяць траскучыя маразы;

голубой лед — блакітны лёд;

река покрылась льдом — рака пакрылася льдом;

на дворе стужа — на дварэ сцюжа;

падают красивые снежинки — падаюць прыгожыя сняжынкi.

Тэма 21. ЗІМОВЫЯ ЗАБАВЫ

Задачы:

- ▶ практыкаваць у складанні апавядання з асабістага вопыту па пытаннях выхавальніка;
- ▶ актывізаваць словы, якія абазначаюць прыкметы зімы;
- ▶ практыкаваць ва ўтварэнні творнага склону назоўнікаў мужчынскага роду.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка.

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!
Давайце разам раскажам пра надвор'е ўзімку.
Снег халодны, ... (*белы, іскрысты, скрыпучы*).
Сняжынкі белыя, ... (*лёгкія, пушыстыя*).

Мароз ... моцны, ... (*люты, пякучы*).

Зіма халодная, ... (*снежная, сярдзітая*).

А р ы н к а. У якія гульні вы гуляеце зімой?

 А р ы н к а. Пакажыце, як вы гуляеце ў снежкі зімой.

(Дзеці імітуюць гульні ў снежкі.) А ці каталіся вы на санках, лыжах, каньках? Дзеці імітуюць катанне на лыжах і каньках.

Падбярыце сабе пару для катання на каньках і лыжах.
Наташа, ты з кім будзеш у пары? (*З Дзімам.*) Юля, ты з кім будзеш у пары? (*З Валерам.*)

Добра сабе падабралі пары: Валя з Антонам, Андруша з Алёшам, Аня з Міколкам, Мая з Сярожам, Каця з Вовам.

Давайце раскажам разам верш пра сябе і свайго сябра.

Я раскажу пра сябе і Віцю, а вы — пра сябе і свайго сябра:

Мы з Віцем сябруем,
Як рыба з вадой,
Як з ніваю жыта,
Як сонца з зямлёй.

М. Пазнякоў.

Я н к а. Паслухайце верш «Хто мяне дагоніць?», дзе расказваецца пра зімовыя забавы — катанне на каньках:

Надзяю хутчэй канькі
І да рэчкі — нацянькі.
Там празрысты звонкі лёд,
Там вясёлы карагод.
Я размахваю рукамі.
Я паблісхваю канькамі.
Быццам вецер,
Разганюся,
Закручуся,
Развярнуся.
Лёд іскрыцца, звоніць.
Хто мяне дагоніць?

У. Дзюба.

5-7 Я н к а. Раскажыце пра вашы зімовыя забавы. У якія зімовыя гульні вы гуляеце?

Выхавальнік раіць дзецям выкарыстоўваць у сваіх апавяданнях словы пра зіму, надвор'е, снег, якія яны расказвалі раней. Педагог разам з дзецьмі слухае 3-4 апавяданні. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Тэма 22. ЗІМОВАЯ ВОПРАТКА

Задачы:

- ▶ практыкаваць дзяцей у пабудове звязных выказванняў апісальнага характару;
- ▶ актывізаваць у слоўніку дзяцей словы, якія адносяцца да зімовай вопраткі;
- ▶ вучыць правільна называць назоўнікі ў родным склоне, дапасоўваць прыметнікі да назоўнікаў, развіваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні аб прадметах адзення;
- ▶ замацоўваць правільнае вымаўленне гукаў у назвах зімовай вопраткі.

Матэрыял: малюнкi з выявамі прадметаў зімовага адзення; дыдактычная лялька з наборам адзення; лялькі Янка і Арынка; [17, с. 26].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці!
Паслухайце верш «Малюнак зімы»:

Як шоўк, расцілаецца снег па зямлі,
На шыбах узоры іскрацца,
Мядзведзі ў бярогі свае заляглі,
Каб досыць к вясне адаспацца.

Пад дахам туляцца, дрыжаць вераб'і,
Сарокі стракочуць бадзёра,
Лясы, пералескі, нібы караблі,
Стаяць сярод снежнага мора.

С. Бука,

Янка. Пра якую пару года гаворыцца ў вершы? Так, у вершы гаворыцца пра зіму. Зімой на вуліцы цёпла ці холадна? Як апранаюцца людзі зімой?

Арынка. Хто з вас любіць зіму? Чаму? Давайце пагуляем у зімовую гульню.

Мы на ёлцы весяліліся.
Мы скакалі, танцавалі.
Разам песенькі спявалі.
А пасля Дзед Мароз
Падарункі нам прынёс,
Даў прыгожыя пакеты,
А ў іх — смачныя прадметы:
Салодкія цукеркі,
Сакавітыя яблыкі,
Залацісты мандарын.
Шкада, падарунак толькі адзін.

*Пляскаем у далоні.
Топаем ножкамі.
Пляскаем у далоні.
Ідзём па крузе.
Спыняемся, рукі на поясе.
Разводзім рукі ў бакі,
рукі на поясе.
Загінаем пальцы на руках.
Загінаем пальцы на руках.
Загінаем пальцы на руках.
Разводзім рукі ў бакі.*

5-7 Янка паказвае на малюнку прадметы зімовага адзення, распытваючы, што гэта за рэч і якая яна.

Янка. Што гэта? Якое футра? Якога колеру? У футра ёсць каўнер, ... (кішэні, рукавы, гузікі).

6-7 Я н к а. Якое зімовае адзенне ёсць у вас? Раскажыце пра любую рэч са свайго зімовага адзення. Паслухайце спачатку, як я раскажу вам пра зімовае адзенне:

Гэта мая зімовая шапачка. Яна белая, пушыстая, мяккая, цёплая. Уверсе на шапачцы маленькі кутасік такога ж белага колеру. Шапачка мне вельмі падабаецца. Я заўсёды хаджу ў ёй на вуліцу ўзімку.

5-7 А зараз паспрабуйце самі расказаць пра любы прадмет свайго зімовага адзення. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Малайцы, вы цікава расказалі.

Тэма 23. ПАЧАСТУЕМСЯ ГАРБАТАЙ

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменне адказваць на пытанні пры апісанні прадметаў; складаць кароткія апісанні па ўзоры выхавальніка;
- ▶ фарміраваць разуменне абагульняльнага слова *посуд*;
- ▶ садзейнічаць ужыванню формы загаднага ладу дзеяслова *піць*, правільнаму называнню прымет прадмета, правільнаму вымаўленню гука [г].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; 5-6 кубкаў са сподачкамі, лялька Гануля, Бураціна і Мішка-Таптыжка; [17, с. 27].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Сёння ў госці да нас прыйдуць лялька Гануля, Бураціна і Мішка-Таптыжка. Іх трэба будзе пачаставаць гарбатай, таму неабходна загадзя выбраць прыгожыя кубкі для гасцей.

Выхавальнік выстаўляе на стол 5-6 кубкаў са сподачкамі і гаворыць, што неабходна паглядзець на гэтыя кубкі і вы-

браць кубак для Ганулі, для Бураціны і для Мішкі-Таптыжкі. Чым могуць гэтыя кубкі адрознівацца? Чым падобныя гэтыя кубкі?

Я н к а. У кубка ёсць ручка і ... (донца). Кубак стаіць на сподачку.

Мне падабаецца вось гэты кубак са сподачкам. На кубку некалькі каляровых палосак, шырокіх і вузкіх. Самая шырокая палоска — верхняя. Яна цёмна-сіняга колеру. Унізе на кубку белая і блакітная палоскі. Ручка ў кубка белая. Па краі сподачка шырокі цёмна-сіні беражок, такі ж, як і на кубку. Донца ў сподачка белае. Гэты кубак са сподачкам — для Бураціны. Каму яшчэ падабаецца гэты кубак? Раскажыце пра гэты кубак. (2-3 апавяданні.)

6-7 Каму падабаюцца іншыя кубкі? Чаму табе падабаецца гэты кубак? (2-3 апавяданні.)

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Пачастуемся гарбатай».

Я н к а. А цяпер давайце разам раскажам чыстагаворку, старайцеся правільна вымаўляць беларускі гук [г]:

Га-га-га — хачу пірага.

Гі-гі-гі — смачныя пірагі.

Гу-гу-гу — з'есці не магу.

Гоў-гоў-гоў — няма пірагоў.

Спачатку гучна, цяпер цішэй, толькі вуснамі. Малайцы, добра атрымалася.

А р ы н к а. А вось і госці нашы прыйшлі. Пачастуемся гарбатай. Калі ласка, Таня, прынясі сподачкі. Паўлік, прынясі кубачкі. Міхасік, прынясі лыжкі. Якія лыжкі ты прынясеш — вялікія ці маленькія? Што яшчэ трэба паставіць на стол? Для сурвэтак неабходна ... (сурвэтніца). Прынясі яе, Юрасік. Для цукру неабходна ... (цукарніца). Прынясі

яе, Кацярынка. Для пячэння, пернікаў, абаранкаў трэба паставіць ... (*вазу*). Якая ваза неабходна — глыбокая ці мелкая? Так, прынясі яе, калі ласка, Святланка. Давайце пакладзём сюды пернікі, абаранкі, пячэнне. Малайцы, дзеці.

А зараз давайце запросім нашых гасцей за стол. Сядайце госці дарагія! Частуйцеся, калі ласка! Смачна есці! Вось вам цукар, пячэнне і гарбата.

Дзеці, запрасіце сваіх гасцей пачаставацца, папіць гарбаты. Пі, Гануля, гарбату. Пі, Мішка, гарбату. Пі, Бураціна, гарбату.

Я н к а. Гасцям у вас вельмі спадабалася, яны пачаставаліся і выказваюць вам падзяку: «Дзякуем за пачастунак!»

Тэма 24. РАСКАЗВАННЕ ПА РЭПРАДУКЦЫІ КАРЦІНЫ

А. САЎРАСАВА «ГРАКІ ПРЫЛЯЦЕЛІ»

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне складаць кароткія апісальныя апавяданні па пейзажнай карціне;
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў;
- ▶ узбагачаць слоўнік запас азначэннямі характэрных прыкмет вясны; актывізаваць дзеясловы, фарміраваць вобразнае маўленне;
- ▶ развіваць эмацыянальны водгук на вясновыя з’явы прыроды, уменне суадносіць убачанае з вопытам уласнага ўспрымання вясновай прыроды;
- ▶ выхоўваць цікавасць да выяўленчага мастацтва, праз пейзаж стымуляваць дзяцей уважліва разглядаць карціну, выхоўваць і развіваць эмацыянальную спагадлівасць.

Матэрыял: рэпрадукцыя карціны А. Саўрасава «Гракі прыляцелі».

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Адгадайце загадку.

Растаў сняжок,
Ажыў лужок,
Дзень прыбывае,
Калі гэта бывае? *(Вясной.)*

Так, вясной. Увесну растае снег, бягуць ручайкі, хутка прыляцяць птушкі і на дрэвах з'яўляюцца першыя лісцікі.

А р ы н к а. Пасля доўгай зімы прачынаецца пад цёплымі сонечнымі прамянямі зямля. Растае снег. Вяртаюцца дадому з далёкіх краёў першыя вестуны вясны — гракі. Над высокімі бярозамі разносіцца радасны гоман птушак.

Дзеці, паглядзіце, як цудоўна раскажаў пра гэта фарбамі мастак Аляксей Саўрасаў у сваёй знакамітай карціне «Гракі прыляцелі».

Я н к а. Што ж цікавае ўбачыў мастак і адлюстраваў на сваёй карціне?

Так, ён убачыў, як на бярозы прыселі гракі, як птушкі радуюцца, што вярнуліся на Радзіму, на свае гнёзды.

Паглядзіце на карціну і раскажыце пра гракоў. Што яны робяць? *(Папраўляюць, рамантуюць гнёзды.)*

Што робіць вось гэты грак, унізе карціны? *(Грак знайшоў галінку і трымае яе ў дзюбе.)*

Які настрой у гракоў? *(Гракі радасныя.)*

Для чаго гракі дабудоўваюць свае гнёзды? *(У гнёздах птушкі будуць выводзіць сваіх птушанят.)*

Як вы думаеце, чаму гракі выбралі менавіта гэта месца для сваіх гнёздаў? *(Тут спакойна і ціха. Гэта ўскраіна вёскі: відаць некалькі драўляных дамоў, царква. За дамамі — раўніна з пацямнелым снегам, удалечыні лес.)*

Якія дрэвы выбралі гракі? Чаму? *(Гракі выбралі старую бярозу. Яна тоўстая, гнёзды на галінках надзейна ўмацаваны. Калі распусціцца лісце, гнёздаў не будзе відаць.)*

Паглядзіце ўважліва, а ці ёсць на карціне сонца? Як вы здагадаліся? *(Сонца схавалася за воблачкамі. Яно яшчэ не яркае і ледзь прасвечвае скрозь воблачкі. На снезе можна набачыць цені ад бяроз. Адчуваецца, што снег растае пад цёплымі промнямі сонца. Сонца то выгляне, то зноў схавецца за празрыстыя воблачкі.)*

Дзеці, а што вы можаце сказаць пра неба? *(Неба пакрыта шэрымі хмарамі. Яно нізкае, сумнае, халоднае.)*

Які колер у снега? *(Так, ён пацямнелы, шэры.)*

Якія пачуцці ў вас выклікае гэта карціна? *(Трохі холадна, але адчуваецца бадзёрасць, цяпло вясны і лёгкі смутак па беласнежнай зіме.)*

Вам спадабалася карціна Аляксея Саўрасава «Гракі прыляцелі»?

Хто жадае па гэтай карціне скласці апавяданне? Пажадана расказаць пра сонца, неба, пра снег і воблачкі, пра бярозы і гракоў. Паспрабуйце расказаць, не спяшаючыся, выразна, голасам перадаваючы свой настрой і стаўленне да карціны.

А р ы н к а. Спачатку я раскажу вам, а потым вы:

Мастак Аляксей Саўрасаў назваў сваю карціну «Гракі прыляцелі».

Перад намі вясковы пейзаж. Гэта ўскраіна вёскі: відаць некалькі вясковых дамоў і царква. На бярозе рамантуюць свае гнёзды гракі. Яны вярнуліся дадому, на сваё старое месца. Птушкі выбралі для гнёздаў старую бярозу, таму што ў яе моцныя галінкі, тоўсты ствол. Унізе, каля каранёў бярозы, грак знайшоў галінку і трымае яе ў дзюбе. Сонца схавалася за хмаркамі, неба хмурнае. Снег пацямнелы, падталы. Але ў паветры ўжо запахла вясной.

6-7 Дзеці па жаданні складаюць апавяданне па карціне. Яны прыдумваюць назву свайму апавяданню па карціне.

✎ **А р ы н к а.** А цяпер крыху адпачнём. Станем у круг і пагуляем з першай вясновай кветкай — пралескай. (Адно дзіця ў шапачцы пралескі стаіць у сярэдзіне круга.)

Дзеці водзяць карагод і паўтараюць за выхавальнікам радкі з верша В. Вярбы:

Белыя бярозы спалі на ўзлеску,
як сваю галоўку ўзняла пралеска.
Тоненькую ножку з-пад пярыны белай
на зямлю пралеска ставіла нясмела.
А снягі наўкола — ні канца ні краю,
страшна стала кветцы ...

П р а л е с к а. І яна спытала: «Скажыце, гэта праўда, што вясна прыйшла?»

Дзеці хорам адказваюць: «Так». Гульня паўтараецца некалькі разоў.

Тэма 25. ТАТА, МАМА І ДЗІЦЯНЯ (СЯМ'Я ЖЫВЁЛ)

Задачы:

- ▶ развіваць у дзяцей уменне правільна называць прадметы, адказваць на пытанні, складаць кароткія выказванні па ўзоры выхавальніка;
- ▶ суадносіць назвы жывёл, што азначаюць істот мужчынскага і жаночага полу, і іх дзіцянят, практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 28].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! У нас ёсць малюнкi, на якіх намалёваны звяры ўсёй сям'ёй — тата, мама і дзіцяняты.

5-7 Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Тата, мама і дзіцяня».

Янка паказвае дзецям малюнак з зубрынай сям'ёй, чытае верш Т. Шылько:

Тата — зубр, зубрыца — мама,
І дзіця ў іх ёсць таксама,
Мае гучнае імя. А якое? (*Зубраня.*)

Я н к а. Значыць, тата ў гэтай сям’і — зубр. А як называюць маму? (*Зубрыца.*) Хто іх дзіцяня? (*Зубраня.*)

А вось яшчэ адна звярыная сям’я. (Паказвае малюнак з выявай львоў.) Хто тут тата? (*Леў.*)

Тата — леў, ільвіца — мама,
І дзіця ў іх ёсць таксама,
Мае гучнае імя. А якое? (*Ільвяня.*)

Вось мы з вамі прыдумалі вершык пра львіную сям’ю.

Давайце паспрабуем прыдумаць вершык пра ласіную сям’ю. Я пачну, а вы працягвайце:

Тата — ... (*лось*), ласіха — мама,
І дзіця ў іх ёсць таксама,
Мае ... (*гучнае імя*). А якое? (*Ласяня.*)

Выхавальнік паказвае некалькі малюнкаў з выявамі сем’яў звяроў, просіць прыдумаць пра іх вершык, дапамае дзецям утварыць назву маладой істоты, потым чытае верш Ю. Кругляка:

Ліска лашчыць лісяня,
А ласіха — ласяня.
Леў ласкава лапаю
Ільвяня паляпвае.

А р ы н к а. Чаму звяры лашчаць сваіх дзіцянят? Так, усе жывёлы любяць сваіх дзіцянят, лашчаць іх. Як леў — цар звяроў — лашчыць ільвяня? Мы з вамі можам самі прыдумаць вершыкі пра розных жывёл. Я буду пачынаць, а вы працягвайце:

Ліска лашчыць лісяня,
Кошка лашчыць ... (*кацяня*).
А ваўчыха — ... (*ваўчаныя*).

6-7 Можна прапанаваць выхаванцам самім прыдумаць рыфмоўкі «пра жывёл і іх дзіцянят». (Дзеці могуць прыдумаць загадкі з назвамі жывёл, што не суадносяцца з назвамі

іх дзіцянят: у сабакі — шчаня, у каровы — цяля. У такім выпадку выхавальнік сочыць за правільнасцю ўжывання такіх слоў. Калі выхаванцы прыдумваюць загадкі з жывёламі, дзіцяняты якіх не маюць спецыяльнай назвы — бегемот, насарог, чарапаха і да т. п., — выхавальнік звяртае ўвагу на гэта, паведамляючы, што гэтых дзіцянят называюць бегемотік, кракадзільчык, чарапашка, можна пра іх сказаць: маленькі насарог, маленькі бегемот.)

♀♂ Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Хто падыходзіў».

Дзеці ўтвараюць круг. Той, хто водзіць становіцца ў яго цэнтры і далонямі закрывае вочы. Выхавальнік указвае на каго-небудзь з дзяцей. Той падыходзіць да вадзячага, дакра-наецца да яго пляча і называе яго па імені, змяняючы голас або імітуючы голас якой-небудзь жывёлы, пасля чаго займае сваё месца. Па камандзе выхавальніка вадзячы аднімае рукі ад вачэй і адгадае, хто да яго падыходзіў. Калі адгадаў, ігракі мяняюцца месцамі. Перамагае той, хто ніводнага разу не вадзіў.

Вадзячы не павінен аднімаць рукі ад вачэй, пакуль не атрымаў дазволу. Голас падае толькі тое дзіця, на якое ўкажа выхавальнік. Першы вадзячы не лічыцца прайграўшым.

5-7 А р ы н к а. (Паказвае малюнак з выявай зебраў і іх дзіцянят. Пытаецца, што гэта за паласатыя коні. Чытае ўрывац з верша.)

Вось дык конік —
Дзіўны нейкі,
Быццам сшытак
У лінейку!

Л. Рашкоўскі.

А р ы н к а. Хто гэта? Дзе жывуць зебры? Як можна назваць тату і маму ў гэтай сям'і? (Дзеці спрабуюць прыдумаць адпаведныя назвы.)

Арынка паведамляе, што такіх назваў няма: і тату, і маму называюць аднолькава — зебра. Значыць, які будзе наш вершык?

Тата — ... (*зебра*), зебра — (*мама*),
І дзіця ў іх ёсць таксама,
Мае ... (*гучнае імя*).
А якое? ... (*Зебраня*.)

Я н к а. Што ядуць зебры? (*Яны шчыплюць траву, як і коні.*) Паэтка Ніна Галіноўская напісала такі жартоўны вершык пра тату і маму зебраў:

Зебра зебру дакарала:
— Мала траўкі ты нарвала.
Будуць румзаць зебраняты,
Бо живоцік пуставаты.

Я н к а. У вершы гаворыцца: «Зебра зебру дакарала...» Хто ж каго дакараў: тата маму ці мама тату? Як мы можам даведацца? Паслухайце наступны радок: «Мала траўкі ты нарвала...» Пра каго можна сказаць «нарвала», пра тату ці маму? Значыць, тата-зебра казаў маме-зебры: «Мала траўкі ты нарвала...» А як далей? «Будуць румзаць ... (*зебраняты*), бо живоцік ... (*пуставаты*)».

6-7 А р ы н к а. Хто хоча расказаць гэты вершык? (Дзеці расказваюць верш па жаданні.)

Тэма 26. ПТУШЫНАЯ ФЕРМА

Задачы:

- ▶ працягваць развіваць камунікатыўныя ўменні ў дзяцей;
- ▶ замацаваць у слоўніку выхаванцаў назвы птушак, абгульняльны выраз *свойскія птушкі*;
- ▶ практыкаваць у вымаўленні гукаў [р] і [ц] у словах і сказах;

- фарміраваць у дзяцей уменне суадносіць з малюнкамі назвы птушак і іх дзіцянят, звярнуць увагу на род некаторых назоўнікаў (*гусь*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; два мячы; [17, с. 29].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Гэта — птушыная ферма. Назавіце ўсіх птушак, якіх вы бачыце ў двары птушынай фермы. (*Гусі, пёўні, куры, качкі, індукі.*) Хто ведае, што гэта за птушка? (*Певень.*) Як крычыць певень? (*Ку-ка-рэ-ку!*) Так, певень спявае *ку-ка-рэ-ку!* Паглядзіце, які певень прыгожы, якое ў яго рознакаляровае пер'е. (Выхавальнік развучвае з дзецьмі верш.)

Па двары
У яркім пер'і
Ходзіць важна
Певень-спевень.

К. Камейша.

Я н к а. Чаму птушку назвалі певень-спевень? (*Таму што певень умее спяваць.*)

Хто бачыў пёўніка ў вёсцы? Ён спявае рана-рана і будзіць людзей.

А р ы н к а. Адгадайце загадку і знайдзіце на малюнку адгадку.

Адмысловы гадзіннік,
Крылаты будзільнік.
Адметны ў спеве.
А хто гэта?.. (*Певень.*)

М. Бусько.

Я н к а. Чаму пёўня назвалі будзільнікам?

Што ў пёўня на галаве? (*Грэбень.*) Вось яшчэ адна загадка пра пёўня: «Ходзіць цар па агародзе, носіць два бліны ў ба-

радзе, а трэці на галаве». З чым параўноўваецца грабенчык і барада пеўніка?

 А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Ку-ка-рэ-ку».

Дзеці становяцца або сядзяць у крузе і перадаюць два мячы адзін насустрач другому. Калі мячы сустракаюцца, дзеці гавораць «сустрэліся». Тыя, у каго аказаліся мячы, стукаюць імі адзін аб адзін і кажуць *ку-ка-рэ-ку!*. Потым яны ідуць з мячом па крузе ў процілеглыя бакі, а калі сустракаюцца, зноў стукаюць мячамі адзін аб адзін і кажуць *ку-ка-рэ-ку!*

А р ы н к а. А як называецца гэта птушка? (*Курыца.*) Так, гэта курыца. (Падкрэслівае голасам цвёрдае вымаўленне гука [р] і гука [ц].) Як сказаць правільна па-беларуску? (*Курыца.*)

Паглядзіце на курыцу. Якая яна? Курыца пакрыта пер'ем. Яе адзенне — многа-многа маленькіх пёрак.

Паслухайце народную загадку пра курыцу: «Семсот сарочак, семсот намётак, дуне вецер — адкрывае да голага цела, хоць і адзенне цэла». На галаве ў курыцы ... (*маленькі грабенчык*). Ён нібы чубчык. Таму курыцу яшчэ называюць чубаткай. Як кудача курыца? (*Куд-кудак!*) А яшчэ яна квохча, вось так — *ко-ко-ко*.

Я н к а. А гэта хто намалюваны? Так, гэта кураняты. Як будзе па-беларуску? (*Кураняты.*)

Круглыя, як мячкі,
Быццам адуванчыкі,
На двары ля хаты
Ходзяць ... (*кураняты*).

А. Лойка.

Я н к а. Знойдзе пеўнік зярнятка і кліча курыцу і куранят, каб яны пачаставаліся. Вось як пра гэта расказваецца ў вершы:

Певень клікае Чубатку:
— Ко-ко-ко! — знайшоў зярнятка.
На, нясі яго дахаты,
Пачастуй там куранятак.

С. Бестава.

А р ы н к а. Хто такія кураняткі? (*Дзіцяняты курыцы.*)
Давайце разам раскажам гэты вершык:

Певень клікае ... (*Чубатку*):
— Ко-ко-ко! — знайшоў ... (*зярнятка*).
На, нясі яго ... (*дахаты*),
Пачастуй там ... (*куранятак*).

Я н к а. Вось яшчэ адна птушка на птушынай ферме. Хто гэта? (*Гуска.*) Можна сказаць «гусь», а можна — «гуска».

Якая гуска? Паслухайце загадку: «Белая як снег, цэлы дзень у рэчцы купаецца, а на бераг выйдзе — сухая». Хто гэта? (*Гусь, гуска.*)

З чым параўноўваецца гуска ў загадцы? Як крычыць гуска? (*Га-га-га.*)¹

А гэта хто? Гэта птушка — качка. (Дзеці паўтараюць.)

А гэта птушка — індук. (Дзеці паўтараюць.)

А р ы н к а. Птушкі дружна жывуць на птушыным двары, ніхто нікога не крыўдзіць.

Скажыце гучна:

Гусак, гусыня, гусяня — адна адзіная сям'я.
Індук, індычка, індычаныя — адна адзіная сям'я.
Певень, курыца, кураня — адна адзіная сям'я.

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнку (*курачка, гусак, індук, куранятка*). З якой казкі гэтыя птушкі? Паспрабуйце яе расказаць. (Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

¹ Увага! У беларускай мове гукаперайманне «га-га-га», як і ў рускай, вымаўляецца з выбухным гукам [г].

Тэма 27. НЕЗВЫЧАЙНЫЯ ЗДАРЭННІ

Задачы:

- ▶ выклікаць у дзяцей цікавасць да пераблытанак, прыцягваць да знаходжання недарэчнасцей;
- ▶ пабуджаць выхаванцаў да дыялогу з дарослым, чытання верша, адказаў на пытанні, ініцыятыўнага выказвання;
- ▶ развіваць пачуццё гумару.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; свісток; [17, с. 30].

Ход заняткаў

Я н к а і А л е с я. Добры дзень, дзеці!

Янка гаворыць, што прачытае верш, у якім могуць сустрацца недарэчнасці — тое, чаго не бывае. Я буду ў вас пытацца: «Быль ці не?» Калі так не бывае, вы скажаце «не», а калі бывае, адкажаце ... (*так*). Чытае верш Еўдакіі Лось «Быль ці не?». Замест Янкі можна назваць імя самага рухавага дзіцяці з групы.

Вырас яблык на сасне.
Быль ці не?
Скача конь на бервяне.
Быль ці не?

Сонца ззяе ў акне.
Быль ці не?
Янка ціхі толькі ў сне.
Быль ці не?

А р ы н к а. А цяпер я пачынаю іншую небыліцу, а вы ўважліва паслухайце, каб разабрацца, што ў ёй праўда, а што — мана:

У гародзе цвіце рак,
Пад карчом схаваўся мак.
На паляне вырас зуб,
А у Наты баліць дуб.
З норкі пазірае мішка,
З вулляў мёд цягае мышка.

Т. Тарасава.

5-7 А р ы н к а. Паглядзіце на малюнак. Што намалявана няправільна? Раскажыце, як павінна быць.

Паслухайце верш Міхася Пазнякова:

На бярозе спеюць грушы,
А на дубе — вінаград.
Кот грыбы на елцы сушыць
І частуе бабранят.

У вадзе живуць вавёркі,
У дупле живуць бабры.
Совы — ў возеры глыбокім,
А самы — ў густым бары.

Пчолы спяць зіму ў бярлозе,
А мядзведзі — у вулі.
Конь спявае на бярозе,
Вераб'я ў плуг запраглі.

Давайце разам прыгадаем верш. Звычайна дзеці не могуць успомніць усе недарэчнасці. Педагог прапануе знайсці, што пераблытана ў вершы, і выправіць. Чытае па два радкі верша і кожны раз пытаецца, ці так бывае. Дзеці знаходзяць недарэчнасці і выпраўляюць памылкі.

Я н к а. Ці так бывае? Давайце дагаворым радкі правільна.

♀♂ Давайце пагуляем. Гульня называецца «Слухай сігнал».

Для гульні патрэбны свісток. Дзеці строяцца ў калону па адным. Выхавальнік дае тлумачэнні: адзін свісток абазначае хадзьбу, два — бег, тры — прыпынак. Дзеці ідуць па крузе. Выхавальнік у рознай паслядоўнасці падае сігналы, а выхаванцы павінны іх дакладна выконваць. Той, хто дапусціў памылку, пераходзіць у канец калоны, і гульня працягваецца. Пераможцамі лічацца выхаванцы, якія не зрабілі ніводнай памылкі.

А р ы н к а. Я буду задаваць пытанні, а вы паспрабуйце адказаць адным словам. (Пасля кожнага адказу выхавальнік

азначае: «Пеця падказаў мне слова *сонца*. Малайчына! Правільна падказала мне Каця слова *вецер*».)

Хто зірнуў так рана ў аконца? (*Сонца*.)
Хто гуляе ўсюды на свеце? (*Вецер*.)
Хто нас поіць празрыстай вадзіцай? (*Крыніца*.)
Хто стаіць у зялёных іголках? (*Ёлка*.)
Хто дзяцей даглядае ў хаце? (*Маці*.)
Хто купляе цукеркі і цацкі? (*Бацька*.)
Хто расце паслухмянай дзяўчынкай? (*Нінка*.)
Хто старанна чытае і піша? (*Міша*.)

С. Пацёмкін.

Я н к а. Мы з вамі добра папрацавалі, вы паказалі, што многа чаго ведаеце пра навакольны свет.

Тэма 28. ТРАНСПАРТ

Задачы:

- ▶ практыкаваць дзяцей у складанні сказаў па малюнках;
- ▶ замацаваць уяўленні дзяцей пра паняцце *транспарт*;
- ▶ развіваць уменне параўноўваць розныя віды транспарту, знаходзіць адрозненні і агульнае; класіфікаваць транспарт — наземны, водны і паветраны — па агульнай прымеце (месца перамяшчэння);
- ▶ практыкаваць дзяцей ва ўменні ўтвараць дзясловы 3-й асобы адзіночнага ліку цяперашняга часу.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; цацачны транспарт ці прадметныя карцінкі з выявай транспарту; [17, с. 31].

Ход заняткаў

5-7 Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеткі!

Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Транспарт».

Што такое транспарт? (*Сродак для таго, каб перавозіць людзей і грузы.*)

Знайдзіце на малюнку адгадкі на загадкі:

Што за птушка:
Песень не спявае,
Гнязда не ўе,
Людзей і груз вязе? (*Самалёт.*)

А як вы здагадаліся? (*Самалёт падобны на птушку, ён лятае, але ён гнязда не ўе, а перавозіць людзей і грузы.*)

Дзіўны вагон!
Мяркуйце самі:
Рэйкі ў паветры, а ён
Трымае іх рукамі. (*Тралейбус.*)

Пры адгадванні загадак выхавальнік дамагаецца, каб дзеці матывавалі сваю адгадку, падрабязна тлумачылі, як яны здагадаліся.

6-7 Я н к а. Мае загадкі вы адгадалі, а цяпер паспрабуйце самі прыдумаць загадкі пра транспарт. (Дзеці прыдумваюць свае загадкі-апісанні, выхавальнік дапамагае ім, падказваючы патрэбныя словы.)

5-7 А р ы н к а. Я буду называць дзеянне. А вы падбярыце малюнкi да дзеяння і складзіце сказ.

Плыве ... (*параход, лодка*).
Едзе ... (*тралейбус, аўтобус*).
Лятае ... (*самалёт, верталёт*).

Я н к а. Транспарт патрэбны для перавозкі людзей і грузаў.

Давайце ўявім сабе, што мы адправіліся ў падарожжа. Мы хочам з вамі наведаць суседні горад. На чым можна адправіцца падарожнічаць? Які транспартны сродак вы выбераце? (*Цягнік, аўтобус, легкавую машыну.*)

Што агульнае ў аўтобуса, машыны і цягніка? (*Колы.*) А навошта ім колы? (*Каб рухацца, ехаць.*) А па чым едзе машына, аўтобус і цягнік? (*Па зямлі.*)

Якія яшчэ транспартныя сродкі, што вы бачыце на малюнках, рухаюцца па зямлі? (*Тралейбус.*) Як бы вы іх назвалі адным словам, які гэта транспарт? (Калі дзеці адкажуць «земляны», то выхавальнік скажа, што правільна назваць «наземны». Дзеці паўтараюць новае слова хорам і некалькі адказаў павінны быць індывідуальнымі.)

А калі мы захочам патрапіць у якую-небудзь далёкую краіну, напрыклад у Кітай, як нам туды хутчэй дабрацца? На чым? (*На самалёце.*)

Як вы думаеце, якія яшчэ транспартныя сродкі лятаюць у паветры? Назавіце тыя віды транспарту, што лятаюць у паветры.

Як бы вы назвалі адным словам транспарт, які рухаецца ў паветры? (*Паветраны.*)

Правільна. (Выхавальнік прапануе паўтарыць гэта слова хорам і індывідуальна.)

5-7 Паглядзіце на тыя транспартныя сродкі, якія засталіся ў нас на малюнках. (*Параход, лодка.*) Што ў іх агульнае? (*Яны рухаюцца па вадзе.*) Назавіце яшчэ транспарт, які рухаецца па вадзе. (*Цеплаход, кацёр, баржа.*)

Як бы вы назвалі адным словам транспарт, які рухаецца па вадзе? (*Водны.*)

(Дзеці паўтараюць новае слова хорам і індывідуальна.)

Што новае вы сёння даведаліся пра транспарт? (*Транспарт бывае наземны, водны, паветраны.*)

Па якой прымеце мы сёння падзялілі ўвесь транспарт на тры групы? (*Па месцы перамяшчэння.*)

9-9 А зараз мы з вамі пагуляем, і я пагляджу, як вы запомнілі гэтыя віды транспарту.

(Дыдактычная гульня «Знайдзі свой домік».)

Скажыце, куды прылятаюць самалёты. Дзе яны прыземляюцца? (*На аэрадроме.*)

Вось тут у нас будзе аэрадром. (Выхавальнік ставіць на крэсла цацачны самалёт ці прадметную карцінку з выявай самалёта.)

А куды прыплываюць параходы, каб пасажыры маглі сысці на бераг? *(Да прыстані.)*

Вось тут у нас будзе прыстань. (Выхавальнік ставіць на крэсла цацачны караблік, лодачку або карцінку.)

А наземны транспарт куды адпраўляецца пасля працы? *(У гараж, дэпо.)* Вось тут у нас будзе месца для наземнага транспарту — гараж або дэпо. (Выхавальнік ставіць цацачную машыну.)

Кожны з вас возьме адну карцінку з транспартным сродкам. Уважліва паглядзіце на малюнак, падумайце, кім вы будзеце — лётчыкам, капітанам або вадзіцелем.

Усе вы адправіцеся на працу — павезяце людзей або грузы. Па маім сігнале (я плясну ў далоні) вы павінны будзеце скончыць працу і вярнуць транспарт туды, дзе ён знаходзіцца, гэта значыць каля таго крэсла, дзе змешчана цацка з адпаведным транспартам.

Калі ў вас на малюнку паветраны транспарт, то вы дзе станеце? *(На аэрадроме, г. зн. да крэсла, дзе стаіць самалёт.)*

А калі наземны транспарт? *(У гаражы — да крэсла, дзе стаіць машына.)*

А водны? *(На прыстані — крэсла, дзе стаіць лодачка.)*

(Калі дзеці выканаюць заданне, выхавальнік правярае і пытаецца, чаму тое ці іншае дзіця стала каля той ці іншай цацкі. Паўтараючы гульню, выхавальнік прапануе дзецям памяняцца малюнкамі, а сам падчас гульні мяняе цацкі на крэслах.)

А р ы н к а. Вы сёння даведаліся, што транспарт можна падзяліць на тры групы. Якія? Па якой прымеце? Як вы думаеце, людзям зручна, што ёсць шмат рознага транспарту? Чаму?

А навошта людзі прыдумалі розныя віды транспарту? *(Каб можна было трапіць у розныя куткі зямлі, у розныя гарады і краіны.)*

Тэма 29. ВІДЫ ТРАНСПОРТУ

Задачы:

- ▶ развіваць уменні дзяцей будаваць самастойныя звязаныя выказванні па карцінках з 3-4 сказаў;
- ▶ фарміраваць навыкі правільнага і выразнага вымаўлення гукаў;
- ▶ замацаваць у слоўніку дзяцей словы, якія абазначаюць назвы транспарту, фарміраваць уменне суадносіць з малюнкамі назвы транспарту.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; макет гаража, у якім знаходзіцца машына; мячы; аўдыязапіс сігналаў транспарту; [17, с. 31].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Нам цікава, якія віды транспарту вы запомнілі на папярэдніх занятках.

5-7 А р ы н к а. Паслухайце загадкі і знайдзіце на малюнках адгадкі:

Пасажыраў спраўна возіць
Па асфальтавай дарозе.
Возіць проста і кругамі
Дрот чапляе ён рагамі. (*Тралейбус.*)

Дом па вуліцы бяжыць,
Дом падэшвамі шуміць,
Лічыць кожную хвіліну,
Падбягае да прыпынкаў,
Забірае жыхароў
Ды бяжыць наперад зноў. (*Аўтобус.*)

Праз акіян пералятае, людзей і грузы дастаўляе. (*Самалёт.*)

Крылаў не мае, але лятае.
Людзей і грузы дастаўляе. (*Верталёт.*)

Ён па моры праплывае,
Капітан штурвал трымае. (*Параход.*)

А р ы н к а. Назавіце транспарт, які рухаецца: па вадзе, зямлі, паветры, пад зямлёй.

 Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Адгадай на слых від транспарту».

Выхавальнік па чарзе ўключае дзецям запіс характэрных сігналаў, якія падаюць розныя віды транспарту: скрып тармазоў, гудок цягніка, гудок парахода, гул самалёта, грук колаў вагона, гук аўтамабільнага матара.

Пасля праслухоўвання фрагмента запісу дзеці вызначаюць, якому віду транспарту адпавядае характэрны шум.

А р ы н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Цягнік з грузам».

Дзеці становяцца ў круг і па сігнале перакідваюць мячы адзін аднаму (грузяць вагоны). Пасля каманды «пагрузка закончана» дзеці выконваюць рухі рукамі (імітацыя рухаў цягніка) з рухам па крузе адзін за адным і вымаўленнем на выдыху *чух-чух-чух* (да 1 мін). Пасля чаго цягнік спыняецца, на выдыху вымаўляецца гук *ш-ш-ш* як мага даўжэй. Мячы перадаюцца ў іншы бок — разгрузка вагонаў.

Я н к а. Давайце яшчэ раз раскажам, які транспарт рухаецца па зямлі? (*Наземны.*)

Які рухаецца па вадзе? (*Водны.*)

Які транспарт лётае па паветры? (*Паветраны.*)

Які транспарт ездзіць пад зямлёй? (*Падземны.*)

Які транспарт перавозіць грузы? (*Грузавы.*)

Назавіце машыны, якія перавозяць грузы. (*Грузавік, цягач, лесавоз, самазвал.*)

Які транспарт перавозіць грузы па вадзе? (*Водны.*)

Назавіце транспарт, які перавозіць грузы па вадзе. (*Барка, танкер.*)

Які транспарт перавозіць грузы па паветры? (*Паветраны.*)

Які транспарт перавозіць пасажыраў па зямлі? (*Наземны пасажырскі.*)

На яким пасажырскім наземным транспарце вы ездзілі?
(*Адказы дзяцей.*)

На якім бы хацелі праехаць? (*Адказы дзяцей.*)

Што адносіцца да воднага пасажырскага транспарту.
(*Параход, яхта, катамаран.*)

А як мы сябе называем, калі карыстаемся транспартам?
(*Пасажырамі.*)

Ні адзін від транспарту без чалавека не прыходзіць у рух.

Я н к а. Назавіце прафесіі людзей, што працуюць на транспарце.

Аўтамабіль — шафёр,
цягнік — машыніст,
самалёт — лётчык,
параход — капітан,
трамвай — вагонаважаты,
матацыкл — матацыкліст,
веласіпед — веласіпедыст,
касмічны карабель — касманаўт.

В ы х а в а л ь н і к. Я стаўлю на стол макет гаража, у якім знаходзіцца машына. Я буду кіраваць машынай, а вы павінны расказаць, што яна робіць. (Напрыклад, машына выехала з гаража, аб'ехала гараж, паехала па дарозе, пад'ехала да скрыжавання дарогі, да святлафора.)

А р ы н к а. Ці ведаеце вы, як называецца месца, ад якога адпраўляюцца цягнікі? (*Ад чыгуначнага вакзала.*) Адкуль вылятаюць самалёты? (*Ад аэрапорта.*) Адкуль адпраўляюцца аўтобусы? (*Ад аўтавакзала.*) Адкуль адплываюць караблі? (*Ад рачнога вакзала і марскога порта.*)

Я н к а. Вы гулялі калі-небудзь з бацькамі ў парку?
У якім? (*Адказы дзяцей.*)

6-7 А р ы н к а. У аўтобусаў, трамваяў, тралейбусаў, таксі таксама ёсць паркі.

Як называецца парк для аўтобусаў? (*Аўтобусны.*)

Трамваяў? Таксі? (*Адказы дзяцей.*)

Давайце пагуляем. Гульня называецца «Скажы наадварот» (самалёт прыляцеў — самалёт паляцеў; аўтамабіль прыехаў — аўтамабіль паехаў; параход прыплыў — параход адплыў).

Я н к а. Пра што мы сёння даведаліся на занятках. Што ўспомнілі?

Малайцы, вы добра ведаеце і віды транспарту і тых, хто на іх працуе.

Тэма 30. ВЕТЛІВЫЯ СЛОВЫ

Задачы:

- працягваць знаёміць дзяцей з формамі ветлівых звяротаў па-беларуску;
- фарміраваць уменне будаваць сказы з ужываннем ветлівых звяротаў, заахвочваць самастойныя выказванні дзяцей на беларускай мове;
- адпрацоўваць правільнае вымаўленне гукаў [ч], [г], [р].

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 32].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! Вось мы з вамі павіталіся. Якія словы мы казалі? Гэта вельмі важныя словы ветлівасці. Іх яшчэ называюць ветлівымі словамі. Давайце ўспомнім яшчэ словы ветлівасці. Паслухайце верш пра такія словы:

«Калі ласка», «дзякуй», «добры дзень» —
Ветлівыя словы
Чую ад людзей.
Ветлівымі словамі
Трэба даражыць,
З ветлівымі словамі
Лёгка жыць.

Т. Кляшторная.

Я н к а. Якое слова нам дапамагае запрасіць сваіх сяброў у госці? (*Калі ласка.*) Якое яшчэ ветлівае слова вы пачулі ў вершы. (*Дзякуй.*) Можна сказаць «дзякуй», а можна —

«вялікі дзякуй», «шчыра ўдзячны». (Дзеці паўтараюць прапанаваныя словы.) Каго б вы хацелі запрасіць да сябе ў гасці?

 Выхавальнік наладжвае разыгрыванне дыялогаў паміж дзецьмі: «Каця, калі ласка, прыходзь да мяне ў гасці». — «Дзякуй, я абавязкова прыйду».

 Потым выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Ветлівыя словы».

Я н к а. Малайцы! Вы ўсё правільна расказалі, добра ведаеце ветлівыя словы. А зараз паслухайце, як гаворыцца пра ветлівыя словы яшчэ ў адным вершы, і адкажыце на пытанне ў канцы верша:

Калі я знаёмых
Ці родных спаткаю,
Вітаюся,
Зняўшы ўбор з галавы,
І ветла кажу,
Калі што ў іх спытаю;
— Вялікі вам дзякуй!
Прабачце. А вы?

А. Клышка.

Я н к а. На жаль, не ўсе дзеці помняць пра ветлівыя словы. Вось паслухайце пра аднаго такога хлопчыка:

Баба ўнука частавала,
Сыр і мёд — усё давала.
Той, наеўшыся прысмакаў,
Не сказаў за гэта ... (дзякуй).
Ён забыўся, бабчын госць,
Што такое слова ёсць.

М. Валько.

Я н к а. На якое слова забыўся бабчын унук? (Дзякуй.) Чаму ён паступіў няветліва? Бывае, што чалавек незнарок штурхне каго-небудзь, наступіць на нагу ці што-небудзь разаб'е. Скажыце, калі ласка, ці ведаеце вы, якое слова

трэба гаварыць, каб памірыцца? (*Адказы дзяцей.*) Гэта словы «даруй», «прабач, калі ласка». Скажыце гучна гэтыя словы. (*Даруй! Прабач, калі ласка.*) Калі я пакрыўджу каго-небудзь, то папрашу ў яго прабачэння, скажу «даруй мне».

А р ы н к а. А я нікога не буду крыўдзіць. Так, дзеці, нездарма ў народзе кажуць: «Ласкавае слова, што дзень ясны».

Ветлівыя словы называюць яшчэ чароўнымі словамі. Яны, нібы чароўныя ключы, адмыкаюць сэрцы людзей:

Сэрца, нібы дзверы,
Можна адмыкаць,
Трэба толькі ведаць,
Дзе ключы шукаць.

«Калі ласка», «Дзякуй» —
Вось яны, ключы!
Ты іх, калі ласка,
Добра завучы.

А. Стодарт.

6-7 Я н к а. Дык чаму ж трэба гаварыць ветлівыя словы? Чаму з ветлівымі словамі лёгка жыць? Прыдумайце невялікае апавяданне па кожным малюнку.

Тэма 31. ВЯСНА

Задачы:

- ▶ практыкаваць ва ўменні апісваць карціну;
- ▶ замацаваць у слоўніку дзяцей словы: *надвор'е, блакітны, сонейка, вясёлка*;
- ▶ практыкаваць у правільным вымаўленні спецыфічна беларускіх гукаў у словах і фразях.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 33].

Ход заняткаў

Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Якая цяпер пара года? Сёння яснае, сонечнае надвор'е. А якое яшчэ бывае надвор'е вясной? (*Хмарнае, дажджлівае, цёплае.*)

Хто з вас ведае вершы пра вясну? Раскажыце, калі ласка.

А р ы н к а. Пра вясну можна сказаць «зялёная вясна»? Як можна сказаць інакш? Сонечная, а яшчэ? Працягвайце, калі ласка.

Паслухайце загадкі пра вясновыя з’явы і назавіце адгадкі.
Стукае, грукае, а нідзе яго не відаць. (*Гром.*)

Паўтарыце, як расказваецца ў загадцы пра гром.

Насупіцца, нахмурыцца, у слёзы ўдарыцца — нічога не застанецца. (*Хмара.*)

Пра што гэта загадка? Калі хмарка так выглядае? Як выглядае хмарка ў дождж.

Тонкі, доўгі, а ўпадзе — яго не відаць. (*Дождж.*)

Што апісваецца ў гэтай загадцы? Пра дождж расказваецца, што ён тонкі і доўгі. Апішыце, якім яшчэ бывае вясновы дожджык.

Цераз палі, цераз лугі спусціліся канцы дугі. (*Вясёлка.*)

Што падказала вам адгадку на гэтую загадку? Назавіце колеры вясёлкі. Чаму вясёлка мае такую назву?

Вось яшчэ адна загадка.

Залаценькае, кругленькае — усяму свету міленькае. (*Сонейка.*)

Што міленькае ўсяму белаю свету? Як апісваецца сонейка ў загадцы?

Я н к а. Давайце скажам разам:

Ара-ара-ара — сонца ўстала рана.

Ары-ары-ары — сонейка гары.

А цяпер, кожны паасобку.

Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Жукі».

Дзеці гавораць словы, пад якія яны выконваюць рухі.

— Ж-жуу, — сказаў крылаты жук, —
Пасяджу і пагляджу.
Уздыхнуся, палячу.
Гучна-гучна загуду — жу-у-у!

*Дзеці дзвюма рукамі
абдымаюць сябе за плечы.*

*Дзеці разводзяць рукі ў
бакі і са словам «жу-у-у»
рухаюцца па пакоі.*

5-7 Я н к а. Паглядзіце на малюнак і раскажыце. Якая пара года намалёвана? Як вы здагадаліся? Якімі колерамі карыстаўся мастак, каб перадаць прыкметы вясны? Якога колеру на карціне неба? Лісце? Трава? Дрэвы? Які колер пераважае? Ці падобны гэты вясновы дзень на сённяшні? Чаму не падобны (падобны)?

Паспрабуйце самі скласці апавяданне па малюнку. Не забывайце пра словазлучэнні: *зялёная вясна, блакітнае неба, сонечны дзень*.

(Выхаванцы ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай дарослага, выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Тэма 32. СВОЙСКІЯ ЖЫВЁЛЫ І ПТУШКІ

Задачы:

- ▶ практыкаваць у састаўленні маналогаў-апісанняў;
- ▶ фарміраваць правільнае вымаўленне спецыфічна беларускіх гукаў;
- ▶ замацаваць і актывізаваць у слоўніку дзяцей назвы свойскіх птушак;
- ▶ практыкаваць ва ўтварэнні назваў дзіцянят жывёл, меснага склону назоўнікаў з асновай на **г, к, х**.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; мяч; [17, с. 34, 35].

Ход заняткаў

Выхавальнік прапануе дзецям адкрыць вучэбны наглядны дапаможнік і арганізуе дзейнасць на старонцы «Свойскія жывёлы і птушкі».

Я н к а. У кожнай гаспадарцы ёсць не тольскі свойскія жывёлы, але і свойскія птушкі. Вось на панадворку певень ходзіць, а за пеўнем ходзяць куры.

Навошта патрэбны чалавеку куры?

Арынка. У гаспадарцы ёсць гусі: гусак і гуска. Пра гэтую птушку можна сказаць «гуска», а можна — «гусь». Па-руску — белый гусь, а па-беларуску — белая гусь. Паўтарыце, калі ласка. Калі гуска заве сваіх гусянят, што яна робіць? (*Гагоча.*)

А вось гэта качка, таксама свойская птушка. Калі качка заве сваіх качанят, што яна робіць? (*Кракае: кра-кра.*) Паўтарыце. Трэба вымаўляць цвёрда.

6-7 Янка і Арынка. Добры дзень, дзеткі!

Арынка. Знайдзіце сярод назваў дзіцянят жывёл словы, падобныя па гучанні (*казляня, шчаня, кацяня, ягня*). Паўтарыце словы, падкрэсліваючы склад *ня*.

9-9 Янка. Адгадайце, пра каго я раскажваю (гульня з мячом). Пагуляем з мячыкам і адкажам.

Паважны, прыгожы — гэта певень ці курыца?

Стракатая, чубатая — певень ці курыца?

Белая, невялікая — гэта гусь ці певень?

Сярдзітая, даўгашыя — гусь ці качка?

5-7 Янка. Паглядзіце на малюнкi, паслухайце і адкажыце, хто дзе быў.

Села кошка на парозе,

Пайшоў конік па дарозе,

А на лузе каля рэчкі

Кася пасвіла авечкі.

Кошка села (дзе?) ... (*на парозе*).

Конь ідзе (дзе?) ... (*на дарозе*).

Авечкі пасвяцца (дзе?) ... (*на лузе*).

Арынка. Дапамажыце расказаць.

Ог-ог-ог — высокі ... (*парог*),

Зе-зе-зе — кошка ... (*на парозе*).

Ога-ога-ога — шырокая ... (*дарога*),

Зе-зе-зе — конь ... (*на дарозе*).

Уг-уг-уг — вась зялёны ... (*луг*),

Зе-зе-зе — казе корм ... (*на лузе*).

5-7 **А р ы н к а.** Давайце пагуляем. Гульня называецца «Птушкі выхваляюцца». Спачатку будуць выхваляцца гусь і курыца (у гульні прымае ўдзел лялька і выбіраецца дзіця).

- Я курыца,
- А я гусь.
- Я нясу яйкі.
- І я нясу яйкі.
- Я стракатая.
- А я белая.

Так наладжваецца гульня і з другімі дзецьмі, якія разказваюць пра іншых птушак.

Я н к а. У птушак ёсць дзіцяняты. Пакажыце на малюнку птушку і яе дзіцяня.

Будзем дагаворваць чыстагаворку:

- Ня-ня-ня ў курыцы — кура ... (ня).
- Ня-ня-ня ў гускі — гуся ... (ня).
- Ня-ня-ня ў качкі — кача ... (ня).
- Ня-ня-ня ў індычкі — індыча ... (ня).

А р ы н к а. Хто са свойскіх птушак вам падабаецца больш? Паспрабуйце апісаць гэту птушку. (Пры апісанні дзеці абавязваюцца на схему.)

Раскажыце, якая яна па колеры, па памеры, знешнім выглядзе, якія ў яе дзіцяняты, дзе жыве і чым харчуецца, якую карысць яна прыносіць. (Расказваюць 3-4 выхаванцы, ад 5 да 6 гадоў з дапамогай дарослага, а выхаванцы ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Тэма 33. АБ ПРАФЕСІЯХ

Задачы:

- надалей вучыць слухаць і разумець мову выхавальніка, адказваць на пытанні па змесце гутаркі;
- практыкаваць ва ўменні складаць сказы па малюнках, самастойныя выказванні з 2-3 сказаў з уласнага вопыту;

- замацоўваць і ўдакладняць слоўнік дзяцей па тэме «Праца дарослых»;
- практыкаваць у правільным вымаўленні спецыфічна беларускіх гукаў у словах і фразях.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 36].

Ход заняткаў

5-7 Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці!

Я н к а. Паглядзіце на малюнкi. Назавіце, да якой прафесіі належыць кожны.

А р ы н к а. Паслухайце верш Эдзі Агняцвет «Хто пачынае дзень»:

Раней за ўсіх устаў шафёр,
Пабег да гаража.
Не любіць соннай цішыні
Гарачая душа!
Ён неспакойны чалавек —
Хацеў бы сто гадоў
Цагліны цэлыя вазіць
Для новых гарадоў.
Устане рана хлебапёк,
Адчуе смачны пах —
І пойдзе жытні свежы хлеб
З румянцам на шчаках.
Па-свойму радуе маляр
Прыроду і людзей:
Прыносіць колеры вясны
Вясёлы чарадзей.
Спытайся ў сонца і зямлі,
Спытайся ў чыстых рэк:
— Хто пачынае новы дзень?
— Рабочы чалавек!

Назавіце прафесіі, пра якія ідзе размова ў вершы. Хто пачынае новы дзень?

Рабочы чалавек — гэта і шафёр, і ... працягвайце далей, і Усе гэтыя прафесіі вельмі важныя для нашай краіны і для ўсіх людзей.

6-7 Я н к а. Растлумачце, чым важныя гэтыя прафесіі для людзей.

5-7 А р ы н к а. Паглядзіце ўважліва на малюнкi і адкажыце, каму што трэба для работы.

Паглядзіце на малюнкi і адкажыце.

Той, хто вучыць дзетак, — гэта

Той, хто будуе дамы, —

Той, хто спявае, —

Той, хто малюе, —

Той, хто лечыць, —

Той, хто гатуе ежу, —

♀♂ Я н к а. Давайце пагуляем. Гульня называецца «Каму што трэба для работы».

Дзеці становяцца ў круг. Той, хто водзіць, стаіць у сярэдзіне круга. Па камандзе выхавальніка вадзячы падыходзіць да любога іграка і, дакрануўшыся да яго, гаворыць: *кухар*. Той адказвае — *чарпак*. Ігрок, які назваў не той прадмет, водзіць.

6-7 А р ы н к а. Кожны з вас можа выбраць прафесію сабе сам. Якой прафесіі вы жадаеце навучыцца? Чаму?

Тэма 34. НАШ ДЗЕНЬ

Задачы:

- фарміраваць навыкі дыялагічнага маўлення, развіваць уменне складаць кароткае апавяданне па малюнках;
- увесці ў слоўнік дзяцей словы, якія абазначаюць часавыя адносіны, розныя часткі сутак: *гадзіннік, раніца, дзень, вечар*;
- замацоўваць вымаўленне гукаў [дз] (*дзень*), [ч] (*вечар*);
- практыкаваць у выкарыстанні прыналежных прыметнікаў (*акуляры ... бабуліны, самакат ... хлопчыкаў*) і займеннікаў (*мая, твой і інш.*).

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; фішкі, мяч; [17, с. 37].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці! Мы сёння зноў прыйшлі з Янкам. Каб усё паспець, Янка часта глядзіць на гадзіннік (паказвае).

Янка. У вас дома ёсць гадзіннікі? Вядома, ёсць. Вашы мамы і таты заўсёды глядзяць на гадзіннік, каб не спазніцца на работу, глядзяць, калі вас пара ўжо весці ў дзіцячы сад, калі вам класціся спаць. Дзе ў вас стаяць ці вісяць гадзіннікі? (*Адказы дзяцей.*) Ёсць ручныя гадзіннікі, дарослыяносяць іх на руцэ, каб заўсёды ведаць, якая гадзіна (паказвае свой гадзіннік). Я таксама часта гляджу на гадзіннік.

Раскажам разам пра наш дзень.

5-7 Арынка. Паглядзіце на малюнкi. На якім малюнку тое, што бывае раніцай? Таццянка, чаму ты думаеш, што гэта бывае раніцай? (*Зарадку робяць раніцай.*) Малайчына, гэта сапраўды бывае раніцай. (Дае дзіцяці фішку ружовага колеру.) Анатоль, а ты чаму лічыш, што гэта бывае раніцай? (Далей называецца дзень, вечар, ноч, дзеці глядзяць на малюнкi, тлумачаць свае меркаванні. За правільныя адказы выхаванцы атрымліваюць фішкі рознага колеру: блакітную — дзень, шэрую — вечар, чорную — ноч.)

♀♂ Янка. Давайце пагуляем. Я вам называю дзеянне, а вы адказваеце, калі гэта бывае (гульня з мячом). Словы для гульні: *спяць, сьнедаюць, ідуць на працу, робяць зарадку, ідуць на прагулку, спяваюць на музычных занятках* і г. д.

Арынка. Давайце паглядзім на малюнкi і раскажам, што бабуліна, што хлопчыка, што дзяўчынкі. (*Акуляры, хустка, штаны, кашуля, спадніца, басаножкі.*)

Спачатку я паспрабую: «Акуляры бабуліны». А цяпер раскажыце вы.

5-7 Янка. А зараз паспрабуйце скласці апавяданне па малюнках пра Таню, пра тое, што яна робіць уранку, днём, вечарам, ноччу. (Дзеці ад 5 да 6 гадоў расказваюць з дапамогай выхавальніка, дзеці ад 6 да 7 гадоў — самастойна.)

Тэма 35. У ГАСЦЯХ У КАЗКІ

Задачы:

- ▶ фарміраваць уменне перадаваць змест кароткіх казак па частках, карыстацца дыялогам;
- ▶ замацоўваць характэрныя назвы персанажаў беларускіх народных казак;
- ▶ замацоўваць правільнае вымаўленне спецыфічных для беларускай мовы гукаў;
- ▶ практыкаваць у правільным выкарыстанні клічнай формы назоўнікаў (*коце, браце*), ступені параўнання прыметнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 38].

Ход заняткаў

5-7 Я н к а і А р ы н к а. Добры дзень, дзеці! А ці любіце вы казкі?

Я н к а. Паглядзіце на малюнак. Як завуць гэтых казачных персанажаў? (Дзеці называюць знаёмых персанажаў казак.)

Здагадайцеся, хто з казачных герояў гэта сказаў:

- Я Па Паліцах Скрабатуха. (*Мышка.*)
- Я Па Сажалках Рагатуха. (*Жаба.*)
- Я Па Елках Скакуха. (*Вавёрка.*)

А р ы н к а. У якой казцы вы сустракаліся з гэтымі персанажамі? (*«Муха-пяюха», «Зайкава хата», «Дзедава рукавічка», «Пшанічны каласок».*)

Я н к а. Адгадайце, які казачны персанаж так клікаў свайго сябра:

— Коце, браце!
Мяне Ліска нясе
Ў высокія горы,
У глыбокія норы,
Па барах, па карчах,
Аж бярэ мяне страх!..

Паўтарыце словы, якімі Пеўнік зваў Коціка. Успомніце, як гэтыя словы гучаць па-руску. Назавіце казку.

Я н к а. Паглядзіце на малюнкi. Чые хвасты і вушы вы на іх бачыце?

Закончыце сказы:

У зайца хвост кароткі, а ў мядзведзя ... (*карацейшы*).

Значыць, можна сказаць, што хвост мядзведзя карацейшы за ... (*заечы*).

У зайца вушы доўгія, а ў мядзведзя ... (*кароткія*).

Значыць, можна сказаць, што вушы мядзведзя карацейшыя за ... (*заечыя*).

Такая работа праводзіцца і па іншых малюнках.

А р ы н к а. Паслухайце казку «Верабей і Мыш». Пра каго гэта казка? Як жылі Верабей і Мыш улетку? Чаму Вераб'ю і Мышы надакучыла жыць абы-як і што яны задумалі? Як яны дзялілі ўраджай? Што сказала Вераб'ю Варона? (*У пшаніцы смачныя вяршкі, а ў морквы — карэнне.*)

Перакажыце ўрывак казкі, які вам найбольш спадабаўся. (2-3 дзіцяці перадаюць змест казкі.)

6-7 Я н к а. Паспрабуйце пераказаць урывак з казкі па ролях.

Тэма 36. ЛЕТА

Задачы:

- ▶ практыкаваць у правільным выкарыстанні прыслоўяў *улетку, узімку, увосень, увесну*;
- ▶ вучыць складаць кароткія апавяданні ў выглядзе небыліц;
- ▶ увесці ў слоўнік дзяцей словы і словазлучэнні: *гора-ча, яскравае сонейка, прамень, прыпякае, квітнеюць, хмарнае неба*;
- ▶ замацоўваць правільнае вымаўленне гукаў [дз], [дж] у словах і фразях;
- ▶ практыкаваць у правільным дапасаванні прыметнікаў да назоўнікаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Арынка; [17, с. 39].

Ход заняткаў

Янка і Арынка. Добры дзень, дзеці!

Янка. Паслухайце загадку і знайдзіце адгадку:

Цёплым сонейкам сагрэта

Прышло радаснае ... (лета).

Е. Лось.

Арынка. Па якіх прыкметах мы адчуваем, што прыйшло лета? (Выкарыстоўваюцца малюнкі-падказкі: дзеці купаюцца ў рацэ, збіраюць ягады, гуляюць у парку, растуць кветкі, лятаюць матылі.)

Апішыце: сонейка летняе ... (яскравае, цёплае, праменнае), неба ... (блакітнае, высокае, светлае, празрыстае, на небе плывуць воблачкі).

Янка. Паслухайце ўрывак з верша Авяр'яна Дзеружынскага:

Дзень добры,

Сонца-сонейка!

З табой,

Ласкавым,

Добранька.

Арынка. Звярніцеся да сонейка так, як у вершы.

5-7 Арынка. Паглядзіце на малюнак («Летам у парку»). Якая пара года адлюстравана на малюнку? Складзіце сваё апавяданне.

Янка. Паглядзіце, якія кветкі намаляваў мастак. Як апрануты дзеці, якія гуляюць у парку?

А як вы апранаецеся летам?

Ці заўсёды летам свеціць сонейка?

Уявіце сабе, што раптам набеглі цёмныя хмары. Якое стала неба? (Цёмнае, чорнае, шэрае, нізкае.)

З цёмнай хмары наўскасяк

Скочыў на зямлю басяк.

І пусціўся басанож.

Вы яго пазналі? (Дождж.)

В. Вітка.

А р ы н к а. Давайце пазавём дожджык:

Ідзі, ідзі, дожджык,
Звару табе боршчык.

 Я н к а. Наладзім практыкаванне «Сонца свеціць». Шчыльна заплюшчыце вочкі на 3-5 хвілін, затым расплюшчыце на той жа час (6-8 разоў).

А р ы н к а. Паслухайце апавяданне пра лета. Здагадайцеся, што тут праўда, што мана.

Я люблю гарачае лета. Летам вельмі прыгожа: зялёная трава, яскравыя кветкі, ідзе белы снег. Улетку я апранаю цёплае паліто і іду ў лес збіраць грыбы, ягады і кветкі. Летам у лесе няма птушак — яны паляцелі ў вырай, у цёплыя мясіны. Улетку я вельмі люблю катацца на санках і веласіпедзе. Весела летам!

Падчас расказвання дзеці заўважаюць памылкі ў апавяданні, на кожную з іх падымаюць сігнальную картку і выпраўляюць памылкі.

 Я н к а. Паспрабуйце самастойна скласці небыліцы.

А р ы н к а. Адгадайце, калі гэта бывае.
Трашчаць маразы — улетку ці ўзімку?
Растае снег — увесну ці ўвосень?
Ідзе цёплы дождж ... (*улетку*).
Калгаснікі збіраюць ураджай ... (*увосень*).
Рэчка пакрылася льдом ... (*узімку*).

 Я н к а. Наладзім гульню «Сонейка і дожджык». Янка гаворыць: «Сонейка, можна ісці гуляць». Дзеці гуляюць па пакоі: «збіраюць кветкі», узнікаюць угару твар і г. д. На словы «дожджык пайшоў» яны становяцца парамі, пляскаюць адно аднаму ў далоні і вымаўляюць «кап-кап-кап». (Гульня працягваецца 5 хвілін.)

 Я н к а. Гэта лясная палянка. На палянку прыляцела пчолка (паказвае малюнак). Яна збірае мёд з кветак і гудзе *дж-дж-дж*. Лётае пчолка і спявае *дж-дж-дж*. Давайце

праспяваем яе песеньку. А маленькія званочкі на палянцы вітаюць пчолку: «дзінь-дзінь, добры дзень, дзінь, дзінь». Як вітаюцца званочкі з пчолкай? Так, дзінь-дзінь, добры дзень.

Пры вымаўленні гука [дз] язык упіраецца ў бугарок над верхнімі зубамі, вусны злёгка ўсміхаюцца, а пры вымаўленні гука [дж] язык размяшчаецца крыху вышэй, а вусны злёгка выцягваюцца ўперад. Паслухайце ўважліва: я буду называць склады, а вы слухайце, якія ў іх гукі — [дз] або [дж]. На гук [дз] падымайце руку, на гук [дж] пляскайце ў далоні: *дзі, дзе, джы, джу, дзя, джа, зя, жы, джы, дзё, джо, жу, зю, джа.*

Янка час ад часу вымаўляе склады, у якіх няма гэтых гукаў.

А р ы н к а. Цяпер давайце паспрабуем расказаць чыстагаворкі.

Дзі-дзі-дзі — на вуліцу ідзі.
Дзе-дзе-дзе — лодка на вадзе.
Дзі-дзі-дзі — грыбочкі найдзі.
Дзе-дзе-дзе — вырас на градзе.
Джа-джа-джай — багаты ўраджай.
Джу-джу-джу — па садзе хаджу.
Джы-джы-джы — ідуць дажджы.

Малайцы, добра ў вас атрымалася.

1. Броўка, П. Збор твораў : у 9 т. / П. Броўка. — Мінск, 1987—1992. — Т. 3.
2. Вучэбная праграма дашкольнай адукацыі / Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2012.
3. Генинг, М. Г. Воспитание у дошкольников правильной речи / М. Г. Генинг, Н. А. Герман. — Чебоксары, 1971.
4. Дубініна, Д. М. Мая родная старонка / Д. М. Дубініна, Д. У. Дубінін. — Мінск, 2001.
5. Дубініна, Д. М. Развіццё ў дашкольнікаў беларускага маўлення як сродку камунікацыі / Д. М. Дубініна, Н. С. Старжынская. — Мінск, 2001.
6. Колас, Я. Збор твораў : у 14 т. / Я. Колас. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1976. — Т. 12.
7. Леонтьев, А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. — М. : Просвещение, 1969.
8. Методика обучения русскому языку в национальном детском саду / под ред. Ф. А. Сохина, Е. И. Негневицкой. — М. : Просвещение, 1985.
9. Негневицкая, Е. И. Язык и дети / Е. И. Негневицкая, А. М. Шахнарович. — М., 1981.
10. Протасова, Е. Ю. Методика развития речи двуязычных дошкольников / Е. Ю. Протасова, Н. М. Родина. — М., 2010.
11. Старжынская, Н. С. Беларуская мова ў дзіцячым садзе / Н. С. Старжынская. — Мінск, 1995.
12. Старжынская, Н. С. Вучыся размаўляць правільна / Н. С. Старжынская. — Мінск, 2013.
13. Старжынская, Н. С. Заняткі па развіцці маўлення і маўленчых зносін у дзіцячым садзе : дапам. для педагогаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне дашк. адукацыі, з беларус. мовай навучання / Н. С. Старжынская, Д. М. Дубініна. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2008.
14. Старжынская, Н. С. Падкажы слоўца / Н. С. Старжынская. — Мінск, 2003.

15. Старжинская, Н. С. Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў : дапам. для педагогаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне дашк. адукацыі / Н. С. Старжинская, Д. М. Дубініна. — Мазыр : ТАА ВД «Белы Вецер», 2008.

16. Старжинская, Н. С. Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 4 да 5 гадоў : вучэб. нагляд. дапам. для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з рус. мовай навучання / Н. С. Старжинская, Д. М. Дубініна. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2016.

17. Старжинская, Н. С. Развіццё беларускага маўлення дашкольнікаў ад 5 да 7 гадоў : вучэб. нагляд. дапам. для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з рус. мовай навучання / Н. С. Старжинская, Д. М. Дубініна. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2016.

18. Старжинская, Н. С. Развіццё беларускага маўлення і маўленчых зносін дзяцей дашкольнага ўзросту ад 6 да 7 гадоў : вучэб. нагляд. дапам. для педагогаў устаноў дашк. адукацыі з рус. мовай навучання / Н. С. Старжинская, Д. М. Дубініна. — Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2016.

19. Старжинская, Н. С. Сябруем і гуляем разам / Н. С. Старжинская. — Мінск, 1994.

20. Старжинская, Н. С. Тэорыя і методыка развіцця беларускага маўлення ў дашкольнікаў / Н. С. Старжинская. — Мінск, 2000.

21. Старжинская, Н. С. У свеце слоў і гукаў / Н. С. Старжинская. — Мінск, 2001.

22. Тихеева, Е. И. Развитие речи детей / Е. И. Тихеева. — М., 1982.

23. Читаем детям : хрестоматия : пособие для педагогов учреждений дошк. образования : в 3 т. / сост. : А. И. Саченко, Л. А. Смаль. — Минск : Экоперспектива, 2015. — Т. 3 : От 5 до 7 лет. В 2 кн., кн. 1.

24. Читаем детям : хрестоматия : пособие для педагогов учреждений дошк. образования : в 3 т. / сост. : А. И. Саченко, Л. А. Смаль. — Минск : Экоперспектива, 2015. — Т. 3 : От 5 до 7 лет. В 2 кн., кн. 2.

25. Читаем детям : хрестоматия : пособие для педагогов учреждений дошк. образования : в 3 т. / сост. : А. И. Саченко, Л. А. Смаль. — Минск : Экоперспектива, 2015. — Т. 1 : До 3 лет.

26. Читаем детям : хрестоматия : пособие для педагогов учреждений дошк. образования : в 3 т. / сост. : А. И. Саченко, Л. А. Смаль. — Минск : Экоперспектива, 2015. — Т. 2 : От 3 до 5 лет.

27. Янкоўскі, Ф. М. Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф. М. Янкоўскі. — Мінск, 1976.

З М Е С Т

<i>Уводзіны</i>	3
Методыка навучання дзяцей беларускай мове і навыкам маўленчых зносін ва ўстанове дашкольнай адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання	11
Прыкладныя заняткі па развіцці беларускага маўлення і маўленчых зносін у дзяцей ад 4 да 5 гадоў	31
Прыкладныя заняткі па развіцці беларускага маўлення і маўленчых зносін у дзяцей ад 5 да 7 гадоў	101
<i>Спіс выкарыстаных крыніц</i>	181

Вучэбнае выданне

Старжынская Наталля Сцяпанаўна
Дубініна Дзіна Мікалаеўна

**РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ
ДАШКОЛЬНІКАЎ
ад 4 да 7 гадоў**

Вучэбна-метадычны дапаможнік
для педагогаў устаноў дашкольнай адукацыі
з рускай мовай навучання

Нач. рэдакцыйна-выдавецкага аддзела *Г. І. Бандарэнка*
Рэдактары *Н. М. Мамчыц, Л. Б. Сопат*
Вкладка мастака *У. А. Пратасені*
Мастацкі рэдактар *А. П. Пратасеня*
Камп'ютарная вёрстка *Ю. М. Галавейка*
Карэктары *Д. Р. Лосік, Л. Г. Ганчарэнка, К. В. Шобік*

Падпісана ў друк 02.11.2016. Фармат 60×84 ¹/₁₆. Папера афсетная.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 10,69. Ул.-выд. арк. 8,04.
Тыраж 6800 экз. Заказ

Навукова-метадычная ўстанова «Нацыянальны інстытут адукацыі»
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/263 ад 02.04.2014. Вул. Караля, 16, 220004, г. Мінск

ААТ «Прамдрук». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/21 ад 23.11.2013.
Вул. Чарняхоўскага, 3, 220049, г. Мінск